



T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

GELENEKSEL NUER DİNİ

Mahmut DALBUDAK

20937308

Danışman

Doç. Dr. Muhammed Hadi TEZOKUR

Diyarbakır 2024

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

GELENEKSEL NUER DİNİ

Mahmut DALBUDAK

20937308

Danışman

Doç. Dr. Muhammed Hadi TEZOKUR

Diyarbakır 2024

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Geleneksel Nuer Dini” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

26 /01/2024

Mahmut DALBUDAK

ÖN SÖZ

Eğitim öğretim hayatım boyunca daima maddi manevi desteğini gördüğüm aileme; çalışma esnasında fikirleri ve yönlendirmeleri ile yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Muhammed Hadi TEZOKUR'a teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamda katkıları olan Dr. Öğr. Üyesi Esra ASLAN TURAN, Prof. Dr. Hayreddin KIZIL, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mekin MEÇİN hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca çalışma için önerilerinden yararlandığım gerek kaynak bulmada gerek motive etmede büyük desteğini gördüğüm beni her daim yüreklendiren, yanımda olan eşim ELİF'e sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Mahmut DALBUDAK

DIYARBAKIR-2024

ÖZET

Çalışmanın konusu Geleneksel Nuer Dinidir. Nuer halkı Sudan'ın ikinci en büyük etnik grubudur. Bu halkın sahip olduğu gelenek, inanç ve yaşam bütününe Nuer Dini denmektedir. En belirgin inançları yaratıcı ve düzen koyucu Tanrı olarak gördükleri *Kwoth*'tur. Bununla birlikte ruh inancı *Kwoth* inancının etrafında şekillenerek dinin önemli bir kısmında yer almaktadır. Nuer Dininde ruhlar aşağı ve yukarı ruhlar olarak sınıflandırılır. Bunların özellikleri, insan ve *Kwoth* ile olan ilişkileri Nuer Dini'nde çeşitli ritüelleri ve uygulamaları şekillendirmiştir. Bunlarla birlikte atasal ruhklasik bir Afrika inancı olarak Nuer Dini'nde kolvik ruh inancı ile ortaya çıkmaktadır.

Nuer Dini'nin bütünlüğünü tamamlayan inançlar, geleneksel uygulamalar ve ritüellerde kendini göstermektedir. Bunlar kurban, geçiş törenleri, doğum ve ölüm ile ilgili bazı ayin ve ritüellerdir. Kurban sadece *Kwoth* için yapılan temel bir ibadettir. Çok önemli sorunları çözmek için veya önemli bir geleneğin yerine getirilmesi sırasında yapılır. Kurbanın önemi Nuerlerin sığırlarla olan ilişkisine dayanmaktadır. Geçiş, doğum ve ölüm gibi ritüeller mutlaka bir kurban ile gerçekleşir.

Nuer Dini işlenirken tarihi süreçte Hristiyanlaşan Nuerler konu dışında bırakılmaktadır. Ayrıca inanç ve pratiklerin vurgulanmasında siyasi, ekonomik ve bazı sosyal yapılanmalar işlenmemektedir. Nuer Dini için en kapsamlı kaynak Edward E. Evans-Pritchard'ın çalışmalarıdır. Evans-Pritchard yapmış olduğu antropolojik alan çalışmalarında Nuer inancının temel öğelerini, özelliklerini ve etkenlerini farklı eserlerde sunmuştur. Böylece aynı yazarın birçok eseri arasında karşılaştırma ve sentez yapma olanağı bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı Nuer Dini'ni temel öğeleri ile birlikte ele almaktır. Özellikle Tanrı fikri çalışmanın merkezindedir. Geleneksel Afrika inançları üzerinde yapılan daha önceki çalışmalarda genel yaklaşım bu dinlerin çok tanrılı olmasıdır. Kullanılan referanslardan kaynaklı bu durum tezin bir sorunsal haline gelmektedir. Nuerlerin Tanrı fikri detaylı işlenmiş ve sonuç olarak tek tanrılı oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca Nuerler kendi etnik

dilleri olan Nuer dilini kullanmaktadırlar. Dolayısıyla Nuer Dini'nin de kendine özgü bir terminolojisi vardır. Çalışmanın özgün ve objektif olabilmesi için bu dinin terim ve ifadeleri kendi ana dillerinden örneklerle verilmektedir.

Nuer Dini yaşayan bir dindir ve tek Tanrı inancına sahiptir. Bununla birlikte aralarında bir hiyerarşinin görüldüğü ruh inancı bulunmaktadır. Ruhlar insanın günlük hayatını etkileyen antropomorfik özellikte varlıklardır. Ancak insan hayatının idamesi ve yeryüzü hayatının düzeni Tanrı Kwoth'un kurmuş olduğuna inanılan gelenekle sağlanmaktadır. Din adamları yoktur. Ancak bunun yerine toplumun saygın kişileri bazı dini vazifeleri yerine getirmekle toplumu yönlendirmektedir. Dinin belirlenmiş bir zamanda veya yerde yapılması, gereken düzenli bir ibadeti yoktur. Ancak Nuer halkına göre insan doğumdan ölüme kadar hayatının önemli safhalarında belirli ritüellerden geçmelidir. Bu ritüellerde dua ve kurban ile Tanrı Kwoth'a ibadet edilir. Kan davası, evlilik töreni, cenaze töreni, erginlenme töreni gibi uygulamalarda belirli ritüeller ve ayinler yapılarak insanlar Tanrıya yakarır ve O'na ibadet maksatlı kurbanlar sunar.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Dinler, Nuer Dini, Kwoth, Nilotik Halklar, Nuerler.

ABSTRACT

The subject of the study is Traditional Nuer Religion. Nuer people are Sudan's second largest ethnic group. The whole of traditions, beliefs and life of this people is called Nuer Religion. Their most prominent belief is Kwoth, whom they see as God, the creator and organizer of the universe. However, the belief of spirit is shaped around the Kwoth and is an important part of the religion. In the Nuer Religion, spirits are classified as lower and upper spirits. Their features, how they exist, and most importantly, their relationship with Kwoth are discussed. The ancestral spirits also manifests itself in the Nuer Religion, as a classical African belief.

The core beliefs that complete the integrity of the Nuer Religion are embodied in basic rituals and practices. These are sacrifices, rites of passage, and some rites related to birth and death. Sacrifice is a basic worship performed only for Kwoth. It is done to solve very important problems or to fulfill an important tradition. Especially considering the Nuer relationship with cattle, sacrificial worship becomes more understandable. Rituals such as rites of passage, birth and death always occur with a sacrifice.

While discussing the Nuer Religion, the Nuer who became Christians in the historical process are left out of the subject. In addition, political, economic and some social structures in which tradition exists as a belief are not discussed. In this way, the Nuer Religion is explained in a special way. The most comprehensive source for the Nuer Religion is the works of Edward E. Evans-Pritchard. Evans-Pritchard had the opportunity to study the basic elements of the Nuer belief in her anthropological field studies. Thus, it is possible to compare and synthesize many works of the same author.

The aim of the study is to discuss the Nuer Religion with its basic elements. General approaches to African beliefs are in favor of these religions being polytheistic. Therefore, the Nuer idea of God has been elaborated in detail. As a result, it is understood that they are monotheistic. Additionally, Nuer people use their own unique Nuer language. In order for the

study to be original and objective, religious terms and expressions are given with examples in their native languages.

The Nuer Religion is a monotheistic religion as a living religion. However, there is a belief in the spirits in which a hierarchy is seen among them. Spirits are beings with anthropomorphic features that affect people's daily lives. However, the maintenance of human life and the order of life on earth are provided by the tradition believed to have been established by God Kwoth. There are no clergy. However, instead, respected people of the society perform some religious duties and direct the society. Religion has no regular worship that must be performed at a set time or place. However, according to the Nuer people, a person must go through certain rituals at important stages of his life, from birth to death. In these rituals, God Kwoth is worshiped with prayer and sacrifice. In practices such as blood feuds, marriage ceremonies, funerals, initiation ceremonies, people pray to God and offer sacrifices to worship Him by performing certain rituals and ceremonies.

Keywords: *Traditional Religions, Nuer Religion, Kwoth, Nilotic Peoples, Nuer*

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TAAHHÜTNAME	I
ÖN SÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ŞEKİLLER TABLOSU	VIII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1
1. TEZİN KONUSU VE SINIRLARI	2
2. TEZİN AMACI VE METODU	3
3. TEZİN KAYNAKLARI	5
4. NİLOTİK NUER HALKI.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

NİLOTİK NUER DİNİNİN TEMEL İNANÇLARI

1.1. Nuer Dininde Tanrı Kwoth.....	13
1.1.1. Yüce Tanrı Kwoth	17
1.2. Nuerlerde Ruhsal Varlıklar	21

1.3. Nuerlerde Peygamberlik.....	31
1.4. Nuer Dininde Tanrı Geleneği Thek ve Günah	36
1.5. Nuer Dininde Ölüm ve Ölüm Sonrası	40

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL NUER DİNİNİN TEMEL RİTÜELLERİ

2.1 Nuer Dininde Dua	46
2.2 Nuer Dininde Kurban	53
2.3. Erginleme Töreni ve Yaş Grupları.....	62
2.4. Ölü Gömme Töreni	69
2.5. Ele Geçirilme	79
2.6. Kan Davası.....	82
SONUÇ	88
KAYNAKLAR	93

ŞEKİLLER TABLOSU

ŞEKİL 1: GÜNEY SUDAN CUMHURİYETİNDE NUER HALKININ DAĞILIM HARİTASI	9
ŞEKİL 2: NİLOTİK DİLLER VE NUER HALKININ DİL ŞEMASI.....	10



KISALTMALAR

ATR :African Traditional Religion

bkz. :Bakınız

böl. :Bölüm

bs. :Baskı, basım

C. :Cilt

mad. :Madde

No. :Numara

s. :Sayfa

ss. :Sayfa sayıları

S. :Sayı

vb. :Ve benzeri

vd. :Ve diğerleri

vol. :Volume

yy. :Yüzyıl

GİRİŞ

Afrika kıtası farklı kültürel geçmişleri olan çeşitli etnik gruplara sahiptir. Örneğin Afrika'nın kuzey kesiminde Arap nüfusu çoğunluğu oluştururken, Güney kısmına doğru ilerledikçe azalan sırayla şu gruplar çoğunluğu oluşturur: Bantular, Nilotikler, Buşmenler vd. Bu gruplar aynı zamanda 800'den fazla etnik gruba bölünmüşlerdir. Bu grupların her birinin kendine ait dili, inancı, dini, sosyal gelenekleri ve kültürel faaliyetleri vardır.¹ Nilotiklerden biri olan Nuerler, binlerce yıldır Güney Sudan Cumhuriyeti ve Etiyopya'da yaşayan yarı göçebe bir halktır. Sözlü geleneklerine göre Nuerler ilk yerleşimlerini Bahr el-Jebel'in batısındaki bir köy olan Koat-Liece'de kurmuşlardır.² Nuerlerin geleneksel kralları veya reisleri yoktur. Bunun yerine peygamberler ve şefler, genellikle birkaç geniş aileden veya klandan oluşan Nuer topluluklarının en güçlü ve etkili üyeleridir. Şefler Nuer kültürüne derinden kök salmış bir grup olan Mızrak Ustası klanlarının üyeleridir.³ Nuerler tarafından kutsal sayılan sığırlar, bu insanların yaşamlarında ve inançlarında birçok rol oynamaktadır. Sığırlar çocuğun doğumu, ergenliğin başlangıcı, evlilik ve cenazeler de dahil olmak üzere Nuer geçiş ritüellerinin önemli bir parçasıdır. Ayrıca sığırlar erkekliğin bir sembolü olarak kabul edilir. Ancak bunun ötesinde, inekler Nuerler için büyük bir geçim kaynağıdır. Sığır derileri, kemikleri ve iç organları yatakların, aletlerin, silahların ve hatta müzik aletlerinin yapımında kullanılmaktadır.⁴

Nuerler çoğunlukla Nilotik olarak tanımlanır. Bu bağlamda Nilotik terimi çeşitli anlamlarda kullanılır. İlk olarak, bölgenin kapsamlı etnografisini yapan

¹ Barnard, Alan, and Jonathan Spencer, **The Routledge encyclopedia of social and cultural anthropology**. Routledge, 2009. s. 24-35

² Hutchinson, Sharon. "The cattle of money and the cattle of girls among the Nuer," **American ethnologist**, 19. 2, 1992, 294-316. s. 295-296.

³ Evens, Terence MS. "Leopard Skins and Paper Tigers: 'Choice' and 'Social Structure' in the Nuer." **Man** 1978, 100-115, s. 101.

⁴ Page, W. F. , & Davis Jr, R. H. **Encyclopedia of African History and Culture. Vol. 1. Ancient Africa Prehistory to 500 CE**. 2005. 1, s.185

Charles G. Seligman'ın *The Pagan Tribes of the Nilotic Sudan* adlı eserinde olduğu gibi yukarı Nil havzasının coğrafi bölgesini tanımlar.⁵ İkincisi, yukarı Nil halklarının tümü olmasa da bazıları tarafından Uganda, Kenya ve Tanzania'ya kadar uzanan bir bölgede paylaşılan ortak bir kültürü ifade eder. Son olarak bu halkların konuştuğu ortak bir dil ailesini ifade etmek üzere Nilotik diller terimi kullanılır.⁶

Geleneksel Nuer Dini'nin bir bütün olarak çalışılması adına inanç ve pratik iç içe işlenmektedir. Bu sebeple çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş Bölümünde "Tezin Konusu ve Sınırları", "Tezin Amacı ve Metodu", "Tezin Kaynakları", "Nuer Dini Üzerine Yapılan Çalışmalar" ve "Nilotik Nuer Dini" ele alınarak konunun genel bir özeti yapılmaktadır. Birinci Bölüm "Nuer Dininde Yüce Tanrı Kwoth", "Nuer Dininde Ruhsal Varlıklar", "Nuer Dininde Dini Peygamber ve Dini Figürler", Nuer Dininde Thek: Günah ve Tanrı Geleneği", Nuer Dininde Ölüm ve Ölüm Sonrası Hayat" alt başlıklarından oluşmaktadır.

İkinci Bölümde Nuerlerin inanç yapısının toplumsal hayata yansımaları işlenmektedir. Bu bağlamda İkinci Bölüm "Geleneksel Nuer Dinini Temel Ritüelleri" başlığı ile "Nuer Dininde Dua", "Nuer Dininde Kurban", "Erginleme Töreni ve Yaş Grupları", "Ölü Gömme Töreni", "Ele Geçirilme", "Kan Davası" alt başlıklarından oluşmaktadır. Çalışma sürecinde varılan kanaatler "Sonuç" kısmında özetlenmiştir.

1. TEZİN KONUSU VE SINIRLARI

Nuerler zengin bir kültür ve inanç pratiğine sahiptirler. İnanç ve kültürün harmanlandığı bir halkın dini yapısı çoklu ve değişkendir. Din ve gelenek denilebilecek iki farklı yapıdan bahsedilmesi oldukça zordur. Bu zorluğu antropolog Edvard E. Evans-Pritchard'ın kaleme aldığı *Nuer Religion* adlı eserinde de görmek mümkündür. Salt bir dini yapının ortaya konulması ancak geleneğin katkısı ile yapılabilir. *Nuer Religion* adlı çalışmada Nuerlerde en belirgin iki inanış olan Tanrı Kwoth ve ruhlar anlatılırken bu iki inancın karşılaştırmasının, ayrıştığı ve birleştiği

⁵ Seligman, Charles Gabriel, Brenda Z. Seligman. **Pagan tribes of the Nilotic Sudan**, London, Publisher Routledge & Kegan Paul, 1965. s.1-5.

⁶ Matthew Baerman. "Nominal Inflection Classes in Verbal Paradigms", **Morphology** 29/3. 2019.s. 4.

noktaların gelenekten örnekler verilmeden yapılamadığı görülür.⁷ Dolayısıyla çalışmanın konusu Nuer Dini olmakla birlikte özellikle sosyal düzenin tanrı tarafından kurulduğu inancı göz önünde bulundurulduğunda çalışmaya Nuerlerin sosyal, ekonomik, politik, kültürel yapısı da gerektiği yerde dâhil edilme zorunluluğu doğmaktadır.

Nuer Dininin temel inançları Yüce Tanrı Kwoth, ruhlar, peygamberler, ölüm, ölüm sorası ve yaşam algısı gibi dini terimlerle ifade edilebilmektedir. Fakat inancın somutlaştığı ibadet ve ritüellere bakıldığında bunların dini ve din dışı olarak tasnif edilmesi mümkün görünmemektedir. Ancak dinin baskın olduğu kurban, geçiş ritleri ve doğrudan Tanrı ile ilişik olan her türlü faaliyetin Nuer Dinin bir parçası sayılarak çalışmaya dahil edilmesi uygundur. Nuer Dini'in temel ibadet ve ritüelleri Yüce Tanrı Kwoth inancı ekseninde işlenmektedir.

Birinci bölümün konusu genel olarak Nuerlerin ontolojik âlem düşüncesine dayanmaktadır. Yüce Tanrı Kwoth'un varlığı ve dünya hayatına etkisi ele alındığında Yüce Tanrı'nın etken ve şekillendirici olduğu görülür. Tanrı dışında diğer soyut varlıklar evrenin sürekliliğinde rol alır. Yüce Tanrı Kwoth inanç yapısında baskın olurken diğer soyut varlıklar pratik hayatta etkindirler. Nuer görüşüne göre ruhlar da Tanrının emrinde bir varlık olarak insan ile beraber âlemi paylaşırlar. Kolektif bir yaşam biçimine sahip olan Nuerlerde ibadetler ve törenler de kolektif olarak gerçekleşmektedir. Nuerler için varlığın birliği ve bütünlüğü önemlidir. Ruhların ve Tanrının bulunduğu ruhsal boyut ile yeryüzü hayatı olan fiziksel boyut arasında bir birliktelik söz konusudur. Bu nedenle Nuer insanının soyut âlem algısına bir açıklık getirmek adına birçok soyut unsurun yaşam alanında örnekleri ile ele alınması gerekir. Böylece ikinci bölümün konusu olan Nuer Dininde pratikler ve uygulamalar anlam kazanır.

2. TEZİN AMACI VE METODU

Araştırmanın birinci hedefi Nuer Dini'ni Nuer halkının kendi ifadeleri ile bir bütünlük içerisinde anlatmaktır. Bu noktada tarafsız ve önyargılardan arınmış bir yaklaşım gerekir. 18. ve 19. yüzyılda Hristiyan misyonerlerin öncüsü sayılabilen J.

⁷ Bknz: Edward E. Evans-Pritchard, **Nuer Religion**. Oxford. Clarendon Press, 1956.

P. Crazzolaro Nuerler hakkında ilk çalışmaları yapmıştır. Ardından Sudan’da antropolog olarak saha çalışmaları yapan Godfray Lienhardt ve hem etnografik çalışmalarda bulunan hem de doktor olan C. G. Seligman Nilotik halklar üzerinde eserler vermişlerdir.⁸ 19. yüzyılda Seligman’ın öğrencisi olan Evans Pritchard Nuer kabilesi üzerinde önemli etnografik ve antropolojik çalışmaları vardır. Sudan’ın kabile hayatı bu isimler vasıtasıyla batı dünyasına tanıtılması açısından eserleri önem arzeder.

Söz konusu isimler ve çalışmaları tezin amaç ve metodunu etkilemektedir. Saha çalışmalarıyla öne çıkan bu isimlerin eserlerinde Batılı bir yaklaşım kendini belli etmektedir. Yazarların kendi Tanrı inanç ve felsefeleri gölgesinde Afrika insanını anlatmaya çalıştığı görülmektedir. Afrikanın Tanrı felsefesini anlamak yerine değiştirilmeye çalışılması, çalışmalarda yürütülen metodun objektif olmadığını kanıtlamaktadır. Örneğin Evans-Pritchard’ın Nuer halkının dini geleneğini anlatırken Tanrı fikri için Nuer dilini kullanmak yerine alternatif İngilizce kelimeler üretmesi, Nuer Dini literatürünü halkın kendi geleneğinin dışında bir sistemle oluşturmaya bunu göstermektedir.⁹ Dolayısıyla tezin temel kaynakları çalışılırken bu kaynaklar arasında bir karşılaştırma yapılması, dönemin siyasi ve dini amaçlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Nuerler kendilerine özgü bir dil kullanır. Dolayısıyla dini ifadeleri olduğu gibi almak gerekir. Örneğin Evans-Pritchard, Nuer Religion adlı eserinde Nuerlerin Tanrı için kullandıkları *Kwoth* ifadesi yerine Spirit kelimesini kullanır. Yazar, *Kwot* kelimesinin Nuer dilinde ruh/ruhsal varlık anlamına gelmesinden kaynaklı böyle bir yöntem kullandığını ifade eder. Ancak Nuerlerin Tanrı için kullandıkları ifadeye alternatif sağlamak veya bu ifadeyi değiştirmek etik ve objektif bir yaklaşım değildir. Bu nedenle Evans-Pritchard’tan yapılan alıntılarda Spirit/Ruh yerine Nuerlerin orijinal ifadeleri kullanılmaktadır.

Nilotik Nuer Dini, Afrika geleneksel dinleri arasında kendine has özellikleri bulunan nadir inançlardandır. Bu inancın Afrika kabile inançları ile ortak özellikleri

⁸ Bknz. Godfrey Lienhardt, **Divinity and Experience: The Religion of the Dinka**, C. G. Seligman, **The Religion of the Pagan Tribes of the White Nile**, Edward E. Evans-Pritchard, **Nuer Religion**.

⁹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**. Oxford. Clarendon Press, 1956, s. I.

olduğu gibi ayrıştığı noktalar da bulunmaktadır. Bu durum Nuer Dininin ele alınmasının nedenlerinden biridir. Ayrıca Türkçe kaynaklarda Nuer Dini üzerine herhangi bir çalışma olmadığı görülmektedir. Bu çalışma ile Türkçe literatürüne yeni bir çalışma kazandırmak amaçlar arasındadır.

3. TEZİN KAYNAKLARI

Çalışmanın kaynakları genel olarak Evans-Pritchard'ın Nuer kabilesi üzerinde yaptığı çalışmalarına ve Sudan Notes and Records adlı seri halindeki makale çalışmalarına dayanmaktadır. 18. ve 19. yy. Hristiyan misyonerlerin öncüsü sayılan J. P. Crazzolara'nın ve diğer misyonerlerin Nilotik kabileler üzerine yaptığı çalışmalar karşılaştırılmaktadır. Dönemin iki önemli antropolog ismi olan Seligman ve Lienhardt'ın eserleri yine temel kaynaklar arasındadır. Aynı zamanda Afrika dinleri ve inançlarını ele alan çalışmalar incelenmektedir. Nuer sözlü gelenekleri, mitleri, şarkıları, duaları, şiirleri vb. kaynaklar bu dinin incelenmesinde ana kaynak özelliği taşıyan veriler sunmaktadır.

Yukarıda verilen kaynaklardan anlaşıldığı üzere Nilotik Nuer Dini, farklı alanlarda yetkin kişilerce ele alınmış, her biri kendi oluşturduğu bir yöntem ve bakış açısı ile işlenmiştir. Nuer Dininin daha önce farklı türde disiplinlerde çalışılmış olması bir avantaj olarak kabul edilir. Bu sayede dinin çok yönlü özelliklerini ortaya konması sağlanmıştır. Ancak bu çalışmalarda inanç yönü ana tema değil, yardımcı bir disiplin olarak değinilmektedir. Dolayısıyla Nuerlerin sosyal, siyasi ve ekonomik yapısı incelenirken inanç ve pratik yönünün karanlıkta kalması gibi sorunsalları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca bu dinin kendi mensupları dışında misyonerlik faaliyetleri yürüten kişiler tarafından ele alındığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla papaz ve şeflerin Nuer Dini'ni kaleme aldığı eserlerinin karşılaştırılması, bazı bilgilerin ve yorumların tazelenmesi gerekmektedir.

4. NİLOTİK NUER HALKI

Nilotikler, her birinin kendine özgü kültürel ve siyasi yapıya sahip olduğu, kendi inanç ve geleneklerini yaşadığı Nil Vadisinin halklarıdır. Sudan, Güney Sudan, Etiyopya, Uganda, Kenya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ruanda, Burundi ve

Tanzanya'da yaşamaktadırlar. Bantu halklarından sonra Doğu Afrika Rifti çevresindeki Afrika Büyük Göller bölgesinde yaşayan en kalabalık ikinci halk grubunu oluştururlar.¹⁰ Nilotiklerin büyük kısmı geleneksel inançlarına bağlıyken Hristiyanlığa ve İslamiyete mensup olanlar da bulunmaktadır.

Sudan'da yaşayan etnik grupların nüfusu son üç yüz yıldır büyük artış ve düşüşler geçirmiştir. Schweinfurth'e göre bazı etnik grupların nüfusu eskiden daha çok fazlaydı. Uzun kuraklık dönemleri ve uzun yıllar süren savaşlar nedeniyle hem nüfusları azaldı hem de doğru şekilde sayım yapılamadı.¹¹ Güney Sudan Cumhuriyetinin genel nüfusu yaklaşık 12 milyondur. Bu nüfusun %15,6 sını Nuerler oluşturur.¹² Nuerler bölgede iki milyona yakın bir nüfusa sahiptirler. Nuer halkı, yarı göçebe yaşam tarzı nedeniyle ilk nüfus sayımında eksik bir rakam çıkmaktadır. Çünkü sadece ailenin yaşlı üyelerini sayma kültürüne sahiptirler. Nuerler sahip olduklarını saymanın talihsizliğe yol açabileceğine inanırlar. Bu nedenle Nuerlerin gerçek nüfus sayısı kayıtlara geçmemiştir.

Genel olarak Nilotik grubun halkları birçok yönden ortaktır. Örneğin Nuer, Dinka, Şiluk halklarının gelenekleri, dinleri, dilleri, sosyal hayatlarındaki ilişkiler benzerlik gösterir.¹³ Nuer halkını tanıyarak Nilotiklerin genel özellikleri de belirlemektedir. Böylece Nuerleri diğer Nilotik gruplardan ayıran özellikler açığa çıkarılacaktır. Sonuç olarak Nuerlerin gelenekleri, ekonomik, politik, coğrafi ve dini eğilimlerdeki inançları ayrıntılı olarak incelenecektir.

Nuerler, Güney Sudan'da en büyük ikinci etnik gruptur.¹⁴ Mitlere bakıldığında Dinka halkı ile aynı kökenden geldikleri söylenir. Nuer halkı bölgedeki Dinka ve Şiluk gibi kabileler arasındaki yakınlık ve dilsel benzerliği bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bu halklar arasında benzer dini unsurlar da görülür.¹⁵ Ancak dil,

¹⁰ Assa Okoth- Agumba Ndaloh, **Peak Revision KCPE Social Studies**. East African Publishers, 2006, s.60-62.

¹¹ Diedrich. Hermann. Westermann, **The Shilluk people, their language and folklore**. Philadelphia, Pa. Board of Foreign Missions of the United Presbyterian Church, 1912, s. XXII.

¹² Bknz. South Sudan Refugee Crisis Franck Azobou Tonleu, MS4 October-November. 2018.

¹³ Bknz. Elif KUL, Geleneksel Dinka Dininde Tanrı Fikri: Niyalik **Bilhikem Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu Bildiriler Kitabı**. S. V., 2022.

¹⁴ Hutchinson, Sharon. "The cattle of money and the cattle of girls among the Nuer " **American ethnologist** 19. 2. 1992. s. 294-295.

¹⁵ Peek, Kwesi. **African Folklore: An Encyclopedia**. s. 651-652.

inanç, kültürel, toplumsal ve siyasi yapı yönünde Nuerler Nil kıyılarında yaşayan Dinkalarla daha yakından ilişkilidirler ve ortak bir tarihi paylaştıkları kabul edilir.¹⁶

Nuerler coğrafi olarak Nil havzasında, Sudan'ın başkenti Hartum'un güneyinde yaşamaktadırlar.¹⁷ En önemli yerleşim yerleri Bahr al-Jabal ve al-Gazal'ın aşağı kesimleri arasındadır. Kutsal büyük dedeleri olan Langor, Beyaz Nil'i Faşoda bölgesinden geçerek onları Malakal'ın doğusuna götürmüş ve oraya yerleşmişlerdir. Bu iki bölgenin tüm Nuer klanlarının ortaya çıkışına tanıklık ettiğine inanılır. Daha sonra oradan Mayum bölgesine, sonra da batıya göç ederek Akubwa, Watt, Al-Nasser, Mayord, İod ve Jeknaj, Lier Geki, Warok, Edwar ve Noong bölgelerine dağılmışlardır. Sonunda Fangak'ın merkezinde ve Etiyopya sınırına kadar uzanan çeşitli Nuer klanlarına ayrılmışlardır.¹⁸

Güney Sudan'ın coğrafi ortamı nedeniyle Nuer halkı çoğunlukla çiftçilik ve çobanlık yapmaktadır. En önemli gıda mahsulleri mısır veya darıdır. Bu ve diğer mahsuller onları uzun kuraklık dönemleri dışında nispeten müreffeh kılmıştır.¹⁹ Nuerler komşuları Dinkalar gibi hayvanlara büyük önem verirler. Çiftçilik ve çobanlığın yanı sıra avcılık ve balıkçılık da önemli geçim kaynaklarıdır. Özellikle hayvancılık bölgede büyük bir öneme sahiptir. Genellikle sığır, inek vb. hayvanlar yetiştirmektedirler. Nuerlerde sığır yetiştiriciliği zenginlik ve sosyal konum anlamına gelir. Daha önceki zamanlarda sığırların sayısı bugün olduğundan daha çok olduğu söylenir. Diğer etnik gruplar arasında yapılan baskınların nedenlerinin başında sığırları elde etme arzusu olduğu ifade edilir.²⁰ Bu hayvanlar aynı zamanda evlilik, kan parası, cenaze töreni, kurban gibi sosyal ve dini ritüellerde oldukça önemlidirler. Sığırlar sosyal ve dini törenlerde kurban ve adak olarak kullanılırlar.²¹

¹⁶ Edward. Evan. Evans-Pritchard. **The political system of the Anuak of the Anglo-Egyptian Sudan**. Routledge, New York. 2021. Vol. 4. s. 5.

¹⁷ Robert S Kramer. Lobban, Richard Andrew; Fluehr-Lobban, Carolyn. **Historical Dictionary Of The Sudan**. Scarecrow Press, UK, 2013, s. 384.

¹⁸ Southall, Aidan. "Nuer and Dinka are people: ecology, ethnicity and logical possibility." **Man**, 1976, 463-491. S. 468- 469.

¹⁹ Kramer, Robert S., Richard Andrew Lobban, and Carolyn Fluehr-Lobban. **Historical dictionary of the Sudan**. Vol. 123. Rowman & Littlefield, 2013. s. 384.

²⁰ Diedrich Westermann, **The Shilluk people, their language and folklore**, Board of foreign missions of the United Presbyterian church of NA, 1912, s. XXIX.

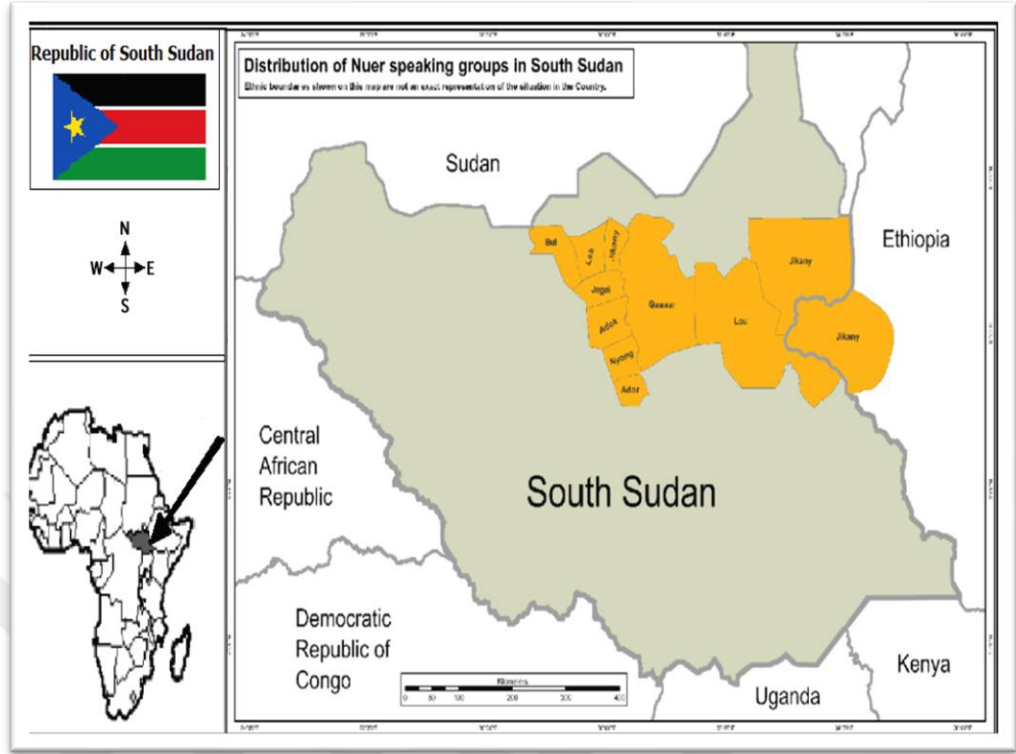
²¹ Westermann, **The Shilluk people**, s. XXIX.

Nuerler, sığırların konumunu insan konumuna yükseltir. Çoğu zaman etlerini yemezler. Kabilenin önemli bir üyesi ineklere binen birini görürse onu uyarır. Yiyecek yoksa otlar ve ağaçlar kurumuş olsa bile kimse bir ineği kesip yemeye yanaşmaz. Ancak açlık şiddetlenirse ineklere *bar yang* adı verilen, “ineği kesmek değil, bıçaklamak” anlamına gelen basit bir cerrahi operasyon yapılarak hayvanın kanı alınır ve ateşin üzerindeki bir tencerede pıhtılaşana kadar kaynatılır. Daha sonra sütle birlikte yenir. Süt ve kan her zaman gıdalarının önemli bir bileşeni olmuştur. Nuer halkı arasında sığırlar hasta veya aşırı yaşlı olmadıkça yenmek için kesilmezler.

Aile, Nuer toplumunun yönetiminde kilit bir unsurdur. Nuerler gibi Nilotiklerde yerleşik aile hukuku daha geniş siyasi düzenin bir parçasıdır. Çocuklar, ebeveynlerine ve onların yaşlılarına saygı göstermelidirler. Kadın kocasına itaat etmelidir. Bir erkek karısına ve karısının akrabalarına saygı duymalıdır. Küçük kardeşler, büyük kardeşlere saygı duymalı ama babalarının önünde eşit oldukları için onlara itaat etmek zorunda değiller. Bir kişi *the*k'i gözetmezse, yalnızca akrabalarının desteğini değil, aynı zamanda atalarının ve Tanrı'nın lütfunu da kaybettiğine inanılır. *The*ki görmezden gelen kişinin başına felaketler, öyle ya da böyle, er ya da geç gelir. Dul bir kadının ölmüş bir kocayla evli kalmasına ilişkin Nuer geleneği, gerçek aileye büyük bir istikrar ve dayanıklılık sağlar. Aile ilişkilerinde sağlanan birliktelik ve düzen babanın ölümüyle parçalanabilir. Nuer toplumunda babanın konumu baskındır. Çocuklar, onları doğurmamış olsalar bile, yasal babaları aracılığıyla onun soyunu izlerler. Çocuklar babanın klanına aittirler ve o grubun haklarından yararlanırlar. Çocuklar babadab miras alırlar. Hayvan sürüleri çocukların doğuştan hakkıdır. Sahip olduğu sosyal veya siyasi statü ne olursa olsun, onlar da miras alırlar.

Nuerlerde yasal bir ailede bir oğul babasına bağımlıdır. Oğul, babasından bağımsız hiçbir mülkiyet hakkına sahip değildir. Aile sürüsünde (babaya ait olan) sığır sahibi değildir ve yalnızca babasının izniyle veya babasının varisi olarak sığırlar üzerinde tasarrufta bulunabilir. Evin üyelerinin birbirlerine karşı konumları, duygularıyla az çok uyum içindedir. Yaşlılıkta babasına bakan genellikle oğludur. Oğul sahibi olmak, gelecek için bir tür güvencedir.

Şekil 1: Güney Sudan Cumhuriyetinde Nuer Halkının Dağılım Haritası²²



Afrika'da konuşulan yerel dillerin toplam sayısı 1.250 ile 2.100 arasında tahmin edilmektedir. Bu rakam Dünya dillerinin yaklaşık üçte ikisini oluşturur.²³ Afrika dilleri uzmanları Afrika dillerini genetik olarak dört aileye ayırmaktadır. Sudan'da Nilotik diller kullanılmaktadır ve Nuer dili de Nil-Sahra dilleri arasındadır.²⁴ Nuer dili Dinka-Nuer alt grubunun Batı Nilotik dilidir. Bu alt grup dört dilden oluşur. Bunalar; Nuer, Dinka, Atuot ve Reel dilleridir. Nuer dili, Güney Sudan ve Batı Etiyopya'da 1,7 milyondan fazla kişi tarafından konuşulmaktadır. Ancak doğru nüfus sayımı bilgisinin olmaması nedeniyle sayı 2,5 milyona kadar çıkabilir.²⁵

Nuerlerin toprakları ve dili Nil tarafından bölünmüştür. Batı Nuer ve Doğu Nuer olarak iki geniş lehçe grubuna ayrılmıştır. Bentiu olarak da bilinen Batı Nuer

²² Tatiana Reid, **The phonology and morphology of the Nuer verb**. University of Surrey, PhD Thesis, 2020, s.17.

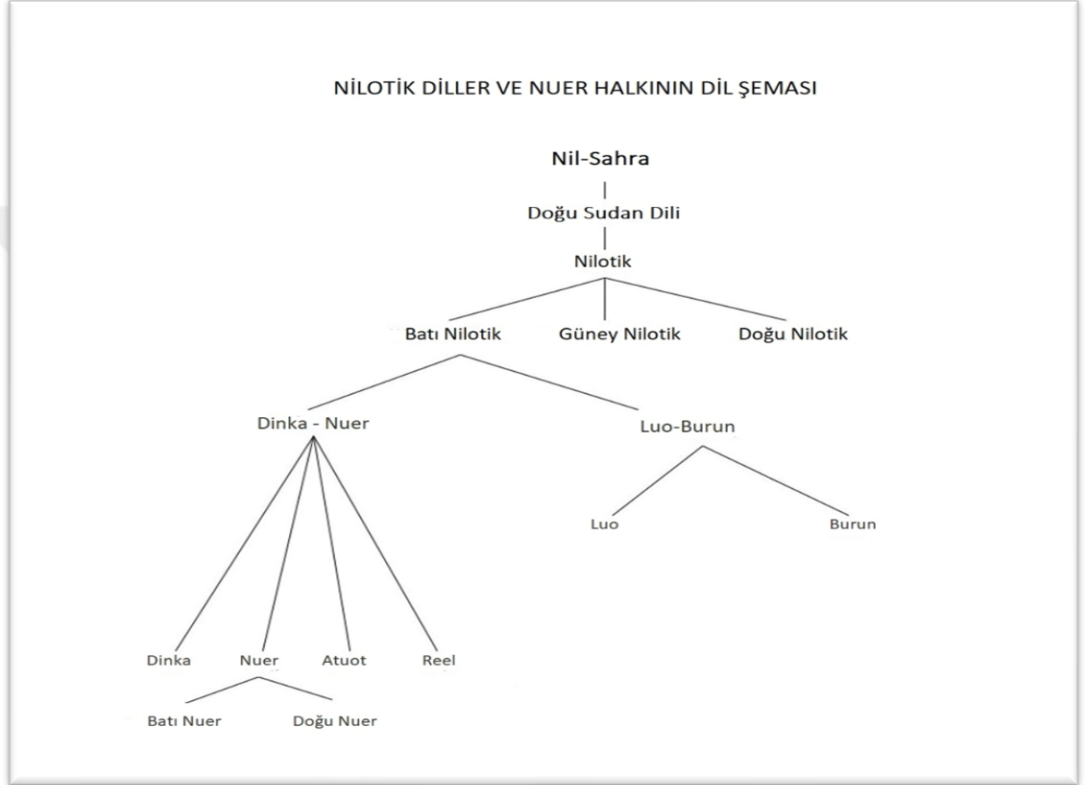
²³ Bernd Heine- Derek Nurse, **African languages: An introduction**, Cambridge University Press, 2000. s.1.

²⁴ Philip M. Peek, Kwesi Yankah, ed. **African Folklore: An Encyclopedia**. New York and London: Routledge, 2004. s. 408.

²⁵ Simons, G.F. and C.D. Fennig. **Ethnologue: Languages of the World, Twentieth edition**. Dallas, Texas: SIL International. 2017. s.2.

lehçesi, Güney Sudan'ın Ruweng, Kuzey Liech ve Güney Liech eyaletlerinde konuşulmaktadır. Doğu Nuer lehçesi ise Güney Sudan'daki Nuer bölgesinin geri kalanında ve Batı Etiyopya'da konuşulmaktadır.²⁶

Şekil 2: Nilotik diller ve Nuer Halkının Dil Şeması²⁷



²⁶ Matthew Baerman. "Nominal Inflection Classes in Verbal Paradigms", **Morphology** 29/3. 2019.s. 4.

²⁷ Yukarıda elde edilen verilere göre düzenlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

NİLOTİK NUER DİNİNİN TEMEL İNANÇLARI

Nuerlerin kendilerinin oluşturduğu bir din tanımlaması, dinin amentüsü, dine giriş ve dinden çıkma olarak ifade edilebilecek eylemleri yoktur. Kendileri dindar doğar ve bu şekilde yaşamlarını sürdürürler. Benliklerini oluşturan her alanın inançla özdeşleştirilebilir olduğu gibi inançtan ayrı bir fiil, söz, yapı ve amaçtan da söz edilemez. Dolayısıyla Nuerlerin temel inançları ele alınırken aynı zamanda kültürleri, gelenekleri, siyasi ve sosyal yapılanmalarını kapsayan, somut olgularla açığa çıkan geleneğin bir dizi öğelerinden söz edilmektedir.

Nuerlerde inancın temelinde tanrı fikri yer alır. *Kwoth*, gök ile ilişkilendirilen Tanrı'nın ismidir.³² Diğer temel inançları da *Kwoth*'un etrafında şekillenmektedir. Bunlar, aşağı ve yukarı ruhlar, kolvik ruhlar, kurban, peygamberler, bunların etkili olduğu uygulamalar ve ritüellerdir. Somut bir kutsal kitapları olmamakla beraber nesilden nesile aktarılan güçlü bir sözlü kültürün içerisinde korunan mitleri vardır. Mitlerin ana teması halkın kökenini, coğrafyasını, çoğalmasını ve bugüne gelişini anlatır. Mitolojik figürlerin önemli inanç öğelerinden oluştuğu ve bunların kutsal sayılarak somut hayata aktarıldığı görülür.

Çalışma süresince Nuerlerde Tanrıyı ifade eden *Kwoth* (*Kwoth*) terimi büyük harflerle ve Tanrı anlamında kullanılmaktadır. Ruhlar için tekil kullanılması durumunda baş harfi küçük ve ruh anlamında *kwoth* kelimesi kullanılır. Nuer Dini anlatılırken Nuer halkının kendi ifadelerinin kullanılması önemlidir. Bir dini olduğu gibi kabul etmek ve anlatmak için temel kaidelerden biri mensuplarının kendi

³² Evans-Pritchard, **Nuer Religion**. Oxford. Clarendon Press, 1956, s. I.

ifadelerine dikkat etmektir. Bu nedenle literatür taraması yapılırken kaynaklarda kullanılan alternatif ifadeler Nuer Dini'nin terminolojisine dahil olmadığı için çalışmada kullanılmamakta, fakat yeri geldiğinde açıklanarak örnek verilmektedir.

Nuer Dini'nde ruhlar oldukça önemlidirler. Tanrı ve insan ilişkisinde oynadıkları rol büyüktür. Farklı fenomenlere ve fonksiyonlara sahip gruplara ayrılmışlardır. Hemen hemen her alanda var olan ruhlar Tanrı fikri ile şekillenmiştir. Özellikle tanrı fikrinin anlaşılmasında oynadığı rol sebebiyle inancın önemli bir kısmını oluştururlar.³³

Afrika inançlarının en belirgin dini ritüeli kurbandır. Nuerlerde sığırlarla özdeşleşen kurban, yılın belli zamanlarında, geçiş ritlerinde, tüm toplumu ilgilendiren afet zamanlarında veya bireysel sıkıntılarda yapılır. Sığırlar Nuerlerin sosyal ve ekonomik hayatında olan önemi ve kurban hayvanı olması nedeniyle dinin bir ögesi veya gerekliliği olarak anlatılmaktadır. Ancak sığırların kullanım alanına, zamanına, etkenlerine bakıldığında inanç yönünün sanıldığı kadar güçlü ve baskın olmadığı, fakat Nuer geleneksel yaşam sürecinin sembolik bir unsuru haline geldiği anlaşılmaktadır.

Şimşek çakması sonucu ölen kişilerin ruhu olan kolvik ruhlar toplumda veya ailede belli bir değere ulaşmış, geleneği gerektiği gibi yaşamış, kendisinden memnun olunan kişilerdir. Bu kişiler öldükten sonra ruhsal bir boyutta var olmaya devam ederler. Yakınlarının kendisini hatırladığını ifade eden ziyaretlerle sunular yapılır. Bu nedenle mezarları ailenin her an ulaşabileceği yakın bir yerdedir. Geleneği yaşamış, sürdürmüş ve aktarmış biri olarak önemli zamanlarda ruhuna sunular yapılır ve kendisine önemli kararlarda danışılır. İbadetlerde de yer alan kolvik ruhlar Nuerlerin birlik düşüncesinin yaşayan ve ölen herkesi kapsadığının bir göstergesidir.

Afrika geleneksel dinlerinde peygamberlik nadir görülen bir inanç olmakla beraber benzer özelliklere sahip kişilerin varlığı yok değildir. Nuerlerde peygamberlik savaş zamanlarında, sosyal hayatta dini liderlik yapan, Kwoth tarafından seçilen ve Kwoth'un yardımıyla sorunlara çözüm üreten dini bir kişiliktir.

³³ Malcolm J. McVeigh, **God in Africa: Conceptions of God in African Traditional Religion and Christianity**. Cape Cod, Mass: C. Stark, 1974, s.149.

Peygamber olarak seçilen kişinin otoritesi ve kararları bağlayıcı değildir. Halk arasında kendisine danışılan ve çözüm için fikir alınan biridir.

Afrika halklarının kutsal kitabı sözlü gelenekleridir. Dini emir ve yasaklardan ziyade Tanrıyı ve yaratılışı, ilk insanları ve halkın kökenini anlatan mitleri vardır. Nuer Dininin temel inançları arasında ele alınması gereken konulardan biri sözlü gelenekleridir. Zengin bir mitolojiye sahip Afrika inançlarının aksine Nuerlerde mitoloji yok denecek kadar azdır. Ancak ritüellerde ve sosyal hayatta söylenen atasözleri ve deyimler, şiirler, yakarışlar kutsal ile kutsal olmayanı ayırt etmede bir perspektif oluşturabilecek niteliktedir.

1.1. Nuer Dininde Tanrı Kwoth

Nuerler, Yüce Tanrıyı ifade etmek için ruh anlamına gelen Kwoth adını kullanırlar. *Kwoth* isim ve fiil anlamları olan bir kelimedir. Fiil anlamı üflemektir. Evans-Pritchard fiil anlamındaki kullanımlarına ateşin közlerine üflemek, soğutmak için yiyeceklerin üzerine üflemek, bir ineğin rahmine üflemek ve bir nehir vapurunun buhar basıncıyla ötmesi gibi örnekler verir. *Kwoth*'un isim anlamı ise ruhtur.³⁴

Nuerlerde Tanrı için *Kwoth* denmesi, kelime manası ruh ve bu kelimenin bir çoğulu olması, Tanrı figürünün görülmez, ruhsal olmasından dolayı tanımlanmaz düşüncesinin bir yansımasıdır. Çoğulu *kwuth* olan bu terim, başka ruhsal varlıklar için de ifade edilir. Evans-Pritchard, *kwothun* tekil formu Tanrı için kullanılırken diğer varlıklar için çoğul yapıda kullanıldığını vurgulamaktadır. Tanrı tektir ve diğer ruhlar onun emrindedirler. Bu nedenle Tanrı için özel bir isim kullanmak yerine O'nakelimenin tekil hali olan *Kwoth* denmektedir.

Nuerlerde herhangi bir ruhsal varlık için *kwoth* denir. Tüm ruhlar, özel adları ne olursa olsun, *kwothtur*. Tanrı da *Kwoth* olduğundan ve kendisine ait bir tecrit ismi bulunmadığından, onlar (ruhlar anlamında *kwuth*) ve O (Tanrı anlamında *Kwoth*) aynı kelimenin kökünde birleşirler. Dolayısıyla havanın ruhları olarak da adlandırılan *kwuth nhial* (gökteki ruhlar) için onların bağımsız ruhlar olarak değil, bir şekilde

³⁴ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**. Oxford. Clarendon Press, 1956, s. I.

Tanrı'nın kiplerinin ve niteliklerinin hipostazları olarak düşünülmektedir.³⁵ Fakat aşağıdakilerin ruhlarından herhangi biri için, bu karşıtlığı yapmak dışında, onun *kwoth nhial* olduğu söylenemez. Tanrı'ya her zaman tekil olarak hitap edildiğini ve hiçbir zaman çoğul olarak hitap edilmediğini belirtmek gerekir. Ayrıca, Tanrı'ya bir veya daha fazla ruhla birlikte *yen kwuth* (siz ruhlar) olarak hitap edilemez. Bu ifade Tanrı dışında tüm ruhlar için kullanılabilir.³⁶

Kwoth'un gerçek bir fiziksel konumu ve mekânsal sınırları yoktur. Bununla birlikte Nuer inancında *Kwoth a Nhial* (Göğün Ruh) ya da *Kwoth Nhial* (Gökteki Ruh) Tanrı için kullanılan özel ifadelerdir. *Nhial* gök, göyüzü anlamındadır ve fiillerde kullanıldığında yağmur, şimşek gibi gökyüzü ile ilişkili belirli olaylara atıfta bulunmak için kullanılmaktadır. Aynı zamanda yüksekteki, yukarıdaki anlamlarına gelmektedir.³⁷ Fakat Nuerler göğü ve gök olaylarını Tanrı olarak görmemektedirler. Evans-Pritchard bu noktada Göğün ve Gökteki ifadelerin kullanılmasına da şüphe ile yaklaşarak ortadaki anlam belirsizliğine dikkat çekmektedir. Aynı şekilde Gök'ün tanrı için bir metafor olarak anlaşılmasına da karşı çıkarak Nuerler'in O'nu gökte olarak düşündüğünü, göğün, yıldızların, Ay, Güneş gibi gökte yer alan herşeyin ona ait olduğuna inandıklarını ileri sürer. *Kwoth*, göğün kendisi değil, sahibidir. Yeni Ay çıktığında Nuerler alınlarına haç işaretinde kül sürerler ve etrafa serperler. Alınlarına sürdükleri işarete *ngei kwoth* (tanrının işareti) denir ve bununla birlikte “*nyadeang* (hava ruhu Deng'in kızı Ay), büyükbabamız, barış içinde olalım,” gibi kısa dualar ederler. Burada duanın doğruca Ay'a yapıldığı gibi görünse de da Evans-Pritchard, Nuerlerde Ay'a bir kişilik ya da ruh olarak inanılmadığını, dolayısıyla duanın *Kwoth*'a yapıldığını ifade etmektedir.³⁸

Kwoth Nhial gökyüzüyle ilgili her şeyle ilişkilendirilir. Özellikle Tanrı'nın gök ile ilgili unsurlar vasıtasıyla ortaya çıktığına inanılır. Güneş, Ay, yıldızlar ve gök ile ilgili doğa olayları *Kwoth*'un en belirgin fenomenleridir. Örneğin yağmurda

³⁵ C G Seligman, Brenda Z Seligman, **Pagan tribes of the Nilotic Sudan**, London: G. Routledge & Sons, 1932. s.147.

³⁶ E. E. Evans-Pritchard, “The Nuer Conception of Spirit in Its Relation to the Social Order”, **American Anthropologist** 55/2.1953. s.201.

³⁷ John Middleton, **Myth and Cosmos; Readings in Mythology and Symbolism** Garden City, N.Y., Published for the American Museum of Natural History. The Natural History Press, 1967. s.128-129.

³⁸ Middleton, **Myth and Cosmos; Readings in Mythology and Symbolism**, s.129.

düştüğü, rüzgârda estiği, gök gürültüsü ve şimşekte olduğu söylenir. Ayrıca gökkuşağına “Tanrı'nın kolyesi” denir.³⁹

Kwoth yukarıdadır, yukarıdaki her şey, gök cisimleri ve bunlara bağlı hareketler ve eylemler onunla ilişkilendirilir. Bu nedenle, havanın ruhları *gaat kwoth* (Tanrı'nın çocukları) olarak kabul edilir. Çünkü onlar gökyüzüne en yakın olanlardır. Diğer ruhlardan farklı olarak havada yaşarlar ve aynı zamanda bulutlarda oldukları düşünülür. Kolvik ruhlarının da Tanrı ile bu kadar yakından ilişkili olmasının nedeni Kwoth'un onlara gökten gelen ateşiyle (şimşek ile) dokunduğu ve onları yanına aldığı inancıdır. Bazı kuşlardan da *gaat kwoth* olarak söz edilir. İkizler de çok özel bir anlamda *gaat kwoth*'tur. Yukarıdakilere aittirler ve Nuerler onların kuş olduğuna inanır. Böylece Nuerlere göre gökyüzü ile ilgili her şey, dünyevi şeylerde eksik olan bir saflığa, erdeme sahiptir.

Kwoth (Tanrı) kavramı, Nuer'in kurumsal düzenlemelerini anlamak için temeldir. Öncelikle Kwoth yaratılışın kaynağıdır. Dünyanın varlığı, evlilik ve aile kurumları Nuerlerin *araba* (yaratılış) fikriyle açıklanır. İsim olarak kullanılan *cak*, yaratılan her şey demektir. Bir fiil olarak yaratma eylemini ifade eder. Hiçten yaratılış olamayacağı için, yaratılışın kaynağı, aşkın bir düzen olduğu varsayılır ve bu düzen Tanrıdır. Bununla birlikte *cak*, bir çocuğa isim vermek, bir masal uydurmak, bir kurallar sistemi oluşturmak veya bir şiir yazmak gibi erkeklerin hayali yapılarına atıfta bulunmak için de kullanılabilir. Bu nedenle kelime, düşünce ya da hayal gücüyle yaratma anlamına gelir. Bu anlamda kelime Kwoth için kullanıldığında "Tanrı evreni yarattı", "Tanrı evreni düşündü" ya da "Tanrı evreni hayal etti/diledi " anlamlarına gelir.⁴⁰

Gökleri ve yeri, yerdeki suları, hayvanları, kuşları, sürüngenleri ve balıkları Kwoth yaratmıştır. Erkekler için evlilik yasakları koymuştur. Bazı insanlara ritüel güçleri vermiştir. Doğada, gelenekte, toplumda ve insanda her şey Kwoth'un dilediği gibidir. Bu bağlamda Kwoth yaşamı veren ve sürdüren olarak düşünülür.

³⁹ Patricia Ann Lynch Jeremy Roberts, **African mythology, A to Z** Infobase Publishing, 2010, s.71.

⁴⁰ Duany, Wal. "The Nuer concept of covenant and covenantal way of life." **Publius: The Journal of Federalism** 22.4. 1992: 67-89. Published by: Oxford University Press, s. 69.

Kwoth'un rüzgâr ve hava gibi her yerde olduğuna inanılır. Bu inancın bir yansıması olarak kendisinden *nom* (rüzgâr) ve *ghau* (evren) gibi sıfatlarla söz edilir. Evans-Pritchard, bu ifadeleri Tanrı rüzgar değildir, rüzgar gibidir (*cere jiom*); *ghau* (evren) değildir, evrenin yaratıcısıdır (*cak ghua*) şeklinde açıklar. Evans-Pritchard, Nuerlerin Tanrı'nın doğası hakkındaki fikirlerini ifade etmeye çalışmanın en yaygın yolunun, onun rüzgâr ya da hava gibi söylemek olduğunu ileri sürer. Ona göre bu metafor, dünyanın hiyerarşik literatüründe bulunan ve özellikle aşına olunduğu için uygun görünen bir metafordur. Ayrıca bu fikir Nuerlerde yalnızca Tanrı'nın sabit bir meskeninin olmamasıyla değil, aynı zamanda özellikle ikamet ettiği düşünülen herhangi bir yerin yokluğuyla da tutarlıdır. Çünkü hava ve rüzgâr her yerdedir. Diğer ruhlardan farklı olarak Tanrı'nın tapınakları veya dünyevi formları yoktur.⁴¹

Tanrının kendisine atıfta bulunulabilecek bir başka sıfat *tutgar*'dır. Bu kelime Nuerlerde geniş, yayılan boynuzları ve hayvanlarının en heybetlisi olan bir öküz adıdır. İsim iki kelimenin birleşimidir: güç veya büyüklük anlamına gelen *tut* ve Tanrı'nın başka bir unvanında olduğu gibi her yerde hazır anlamına gelen *gar*. Bu kelime Tanrı için kullanılan *kwoth me gargar* (her yerde hazır ve nazır Tanrı) ifadesinde anlam bulur.⁴²

Kwoth, evrenin her yerde hazır ve nazır yaratıcısı olarak yağmur, gök gürültüsü ve şimşek gibi doğa olaylarıyla kendini gösterir. Böylece dualarda *Kwoth ghaua* (Evrenin Ruhü) olarak hitap edilir. Kwoth'un yaşamı sürdüren, insana yaşamı veren varlık olduğuna inanılır. Özellikle hastalık zamanlarında şifa için kendisine yönelinir. Nuerlere göre genellikle *guandong* (ata veya büyükbaba) olarak adlandırılan koruyucu bir atadır. O, insanların babası, onların yaratıcısı ve koruyucusudur. Buna ek olarak Kwoth, her yerde bulunan ve görünmez olan yaratıcı ruhtur. Olan biten her şeyi görür ve işitir. O kızabilir ve sevebilir. Kwoth'un koruyucu yönü, *rom* (ebeveynlerin bir çocuğa, özellikle çaresiz bir bebeğin bakımında gösterdiği ilgi ve koruma) kelimesinin dualarda sıklıkla kullanılmasıyla daha da açık hale gelir. Dualarda sıklıkla kullanılan bir başka kavram ise *talih*'tir. Bu

⁴¹ Roy A. Rappaport, *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge University Press, 1999. s.165.

⁴² Gargar 'sınırsız' olarak da çevrilebilir. Bkz. Huffman, Ray. *Nuer-English Dictionary*. Vol. 8. D. Reimer, 1929. s. 15.

kelime nasihat etme, yol gösterme anlamlarına gelir. Tanrı'dan, Tanrı'nın varlığını doğrulayan *luek e naath* (insanlara rehberlik etmesi) istenir.⁴³ Genel anlamda *luek kuoth* Tanrı'nın kanunları demektir. Kwoth, Nuerlere geleneği bahşederek onlara rehberlik etmektedir. Kanunlara bağlı kalma taahhüdü, insanın tanrının iradesinin yerine getirebilmesi için *ciaang* (düzenli yaşam) sağlayacak sosyal düzenlemeler yaratma yükümlülüğünü akla getirir. Temelde, bu düzenlemeler evlilikte birleşmiş bir erkek ve bir kadınla ilgilidir. Ev içi ilişkiler, *cioniig cieng*'i (aile hayatı) oluşturur. Çocukların doğumu, ebeveynler ve çocuklar ile büyük ve küçük kardeşler arasındaki ilişkilerle *ciaang* sağlanır. Aile bireyleri arasındaki bu ilişkiler, *luek* (kurallar) ve geleneksel uygulamalar tarafından yönetilir.⁴⁴

Kwoth her ne kadar gökyüzünde, uzakta olduğu düşünülse de dualar ve kurban yoluyla kendisiyle iletişim kurulabilir. Ayrıca O'nun koyduğu ve koruyucusu olduğu sosyal düzen veya kurallar aracılığıyla O'nunla bir tür temas sürdürülür.⁴⁵ Hastalık ve sağlık gibi Nuerlerde doğal olmasının yanısıra ölümün nihayetinde Kwoth'un iradesinde olduğuna inanırlar.⁴⁶

1.1.1. Yüce Tanrı Kwoth

Evans-Pritchard, Nuerlerin Kwoth için antropomorfik tanımlar yaptıklarını hiç duymadığını, Nuer düşüncesinde Kwoth için bu özelliklerin çok zayıf olduğunu ifade eder.⁴⁷ Yine de kendisine atfedilen bazı insan özellikleri O'nun hakkında konuşulmasını kısıtlamakta ve zorlaştırmaktadır. Ayrıca antropomorfik özellikler Nuerlerin Tanrı fikri ile ilgili düşünce ve konuşmalarını karşılamakta yetersizdir. Nuerlerin tanrı anlayışında Kwoth yaratıcıdır; yaşamı ve insanı var eden, besleyen, nefes verendir. O her yerde ve görünmezdir, herşeyi duyar ve görür.

Nuerlere göre Kwoth insanların babasıdır. Kwoth'a çok yaygın olan bir hitap şekli olan *gwandong* kelimesi dede, ata veya yaşlı baba anlamlarındadır. Aitlik veya yakınlık duyularak babamız anlamında *gwara* ve *gzvandan* kelimeleri kullanılırken,

⁴³ Wal Duany, "The Nuer concept of covenant and covenantal way of life", **Publius: The Journal of Federalism** 22/4. 1992. s.70.

⁴⁴ Duany, "The Nuer concept of covenant and covenantal way of life", 1992, s. 70.

⁴⁵ Duany, "The Nuer concept of covenant and covenantal way of life", 1992, s. 69.

⁴⁶ Molefi Kete Asante- Ama Mazama, **Encyclopedia of African religion** Sage, 2009, 1/ s.XXVII.

⁴⁷ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**. 1956, s. 50.

daha saygılı olan bir ifade olan *gwadin* ise sıklıkla baba anlamında kullanılır. Her iki açıdan Tanrı insanların babasıdır, onların yaratıcısı ve koruyucusudur.⁴⁸ Nuerlerin baba ve ata figürünün sosyal statüsü dikkate alındığında Kwoth'un insanla ilişkisi, diğer halklar arasında olduğu gibi bir toplumsal ilişki modeli üzerine kurulmuştur.

Ata figürü ile bir başka ilişki hitap genellikle dualarda görülen *kwoth me cak gzvadong* (atamı yaratan Tanrı) ifadesidir. Nuerlerde Tanrı için soy deyimine uygun olarak bazen insanla ilgili soykütüksel bir konum verilir. Yani soy kütüğünü sıraladıktan sonra ilk atasını Tanrı'nın oğlu olarak tanıtır. Nuerler Tanrı hakkında uzak ataları olarak bahsettiğinde veya ona baba veya dede olarak hitap ederek dua ettiklerinde genellikle kendilerinden *gaatkn* (çocuklarınız, (onların çocukları) olarak bahsederler.⁴⁹ Kendilerini Tanrının çocukları olarak ifade etmeleri Afrika halkının genel bir özelliğidir. Tanrı onlar için yaratıcı olduğu gibi mecazi anlamda bir babadır. Ataerkil bir toplum olan Nuerler gibi etnik gruplara göre Tanrı mecazi anlamda bir babadır; idare eden, koruyan ve herşeyin sahibidir.

Nuerler sadece kendileri için değil bazı varlıklar için de Tanrıyı baba, söz konusu varlıkları ise Tanrının çocukları olarak görürler. Örneğin ruhlardan, kuşlardan ve ikizlerden *gaat kwoth* (Tanrı'nın çocukları) olarak söz eder. Bu konularda alegorik ifadelerle baba-evlat ilişkisini betimledikleri görülür. Evans-Pritchard'a göre benzer şekilde, çocuklara Tanrı'nın veya havanın ruhlarından birinin adı verilebilir. Örneğin Tanrı'nın oğlu *Gatkwoth* veya (hava-ruh) Deng'in oğlu *Gatdeang* gibi teoforik isimler kullanılır. Bu isimlerden birini alan söz konusu çocuk bir duaya veya kurbanı cevap olarak dünyaya geldiğine inanılır. *Gat* (oğul) kelimesi, biyolojik veya sosyal anlamda oğul anlamına gelir. Dolayısıyla kendilerini Tanrı'nın çocukları olarak ifade etmelerindeki mecaz anlaşılırdır. Buradaki dilin alegorik olduğu, *kwoth me cak gwadong* (atamı yaratan Tanrı) ifadesinde *cak* kelimesinin kullanılmasıyla gösterilir. Çünkü *cak* yaratmak anlamındadır; fakat *diethdoğurmak* anlamına gelir. Bununla birlikte *gwadong ce nadh dieth ke dieh nadhe* (Tanrı,

⁴⁸ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 7.

⁴⁹ C G Seligman, Brenda Z Seligman, **Pagan tribes of the Nilotic Sudan**, s.159.

insanları, insanların doğurulduğu çocuk doğurma ile yaratmadı) Nuer ifadesinde Tanrı'nın insanın fizyolojik babası olmadığı açıklanmaktadır.⁵⁰

Tanrı insanın dostu ve koruyucusudur. O, *kwoth me jale ka ji* (seninle yürüyen Tanrı'dır), yani seninle birlikte olandır. Sıkıntılarında insanlara yardım eden dosttur. Nuerler bazen Kwoth'a *madh* (arkadaş) diye hitap ederler ki bu onlar için samimi dostluk anlamına gelen bir kelimedir. İnsanların hayatları veya ruhları ile ilgili olarak dualarda *rom* kelimesinin sık kullanımı, Tanrı hakkında aynı duyguya işaret eder, çünkü Tanrı onlar için ana-babanın bir çocuğa ve özellikle de çaresiz bir bebeği taşımaya verdiği özen ve korumayla yaklaştığına inanırlar. Dualarda sıklıkla kullanılan bir başka kelime de teselli etmek için kullanılan *luek*'tir. Tanrı'dan insanları teselli etmesi için *luek nei* yapması istenir.⁵¹

Nuer Dininde dua ve kurban vasıtasıyla Kwoth ile iletişim kurulur. Bunlar insanlar için dileklerini ifade etmenin bir yoludur. Kwoth'un kurduğına inanıldığı toplumsal düzene uyarak da belirli bir temas sağlanır. Kwoth için tapınak veya düzenli yapılan bir ibadet, ritüel bulunmaz. Ancak insan yaşamının evlilik, yaş setleri ritüelleri, doğum, ölüm, hastalık, felaket gibi durumlarda Kwoth için kurban kesilir, O'na dualar edilir. Fakat bu durumlar yine insan merkezlidir, insanın yaşamının iyi ve düzenli bir şekilde devam edebilmesi için birer istektir. Ancak dua ve kurban için bile olsa Kwoth için belirlenmiş bir zaman diliminde ve belirli bir mekânda yapılan ibadetler söz konusu değildir.

Resmi gelenek ve ritüeller dışında Tanrı'ya kısa yakarışlarda bulunma alışkanlığı, aynı zamanda, Nuerler arasında her gün duyulan, *kwoth a ince* (Tanrı vardır) olumlamasında olduğu gibi, koruyucu bir mevcudiyetin farkındalığını da akla getirir. Nuerler bunu, üstesinden gelinmesi gereken bir zorlukla veya çözülmesi gereken bir sorunla karşı karşıya kaldıklarında, çoğu zaman sözlü bir yanıt olarak söylerler. Bu tabir “Tanrı var” anlamına gelmez. Bu, Nuer için anlamsız bir açıklama olur. Tanrı'nın varlığı herkes tarafından kabul edilirdir. Nuerler bu tabiri kullanmakla ne yapacaklarını bilmediklerini ama Kwoth'un burada yanlarında olduğunu ve onlara

⁵⁰ E. E. Evans-Pritchard, “Some Features of Nuer Religion”, **The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland**, 81/1/2, 1951, s. 1.

⁵¹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 8.

yardım edeceğini söylemek isterler. Onlarla birliktedir çünkü O ruhtur ve rüzgâr ya da hava gibi her yeredir. Her yerde olmak şimdi burada olmak demektir. Tanrı'nın şimdi ve burada olduğu hissedilmesinin yanı sıra gökyüzünde, çok uzakta olduğu da bilinir. Dualar gözler ve eller gökyüzüne kaldırılarak söylenir. Kwoth aynı zamanda gök ile yer arasındaki hava ruhları aracılığı ile insanların işlerine müdahalelerde bulunur.⁵²

Kwoth'un gökte olması Nuer kozmolojisini açıklamakta yardımcı bir unsurdur. Çünkü aynı zamanda gökyüzü Tanrı, yeryüzü ise insan anlamlarına gelmektedirler. Bu anagogik ifadeler, Nuerlerin kozmik ayrımını da belirtir. Tanrı göktedir, gök iyi olanın yeridir. Yer, insanın olduğu topraklardır ve gökten uzakta olarak göğe muhtaçtır. Bu ikili ayrım ayrıca Nuer düşüncesinde Tanrının insandan ayrılığı ve uzaklığı anlamına gelir. Bu düşüncenin dayanağı ise bir mitte anlatılır. Mite göre bir zamanlar gökyüzü ve yeryüzü arasında bir ip vardır. Bir insan yaşlandığında, bu iple gökyüzüne, Tanrı'ya tırmanacaktır; orada gençleşecek, sonra yeryüzüne geri dönecektir. Bir gün sırtlan ve durra kuşu bu yolla cennete girdiler. Tanrı, iki konuğun iyi izlenmesi ve sorun çıkaracakları için yeryüzüne geri dönmelerine kesinlikle izin verilmemesi talimatını verir. Bir gece kaçıp ipten aşağı inerler ve yeryüzüne yaklaştıklarında sırtlan ipi keser. Kesilen kısmı göğe doğru çekilir. Böylece cennet ve dünya arasındaki bağlantı kopar ve yaşlananlar artık öleceklerdir.⁵³ Nuer kozmolojisine göre insan ölümlülüğü, efsanevi geçmişte göksel olanın dünyevi dünyadan kesilmesinin sonucudur.

Nuer Dininde ölüm ve diğer felaketlerin Tanrı'nın isteği olarak kabul edilmesi gerektiğine inanılır. Başlarına bir musibet geldiğinde *thile me lele*, yani bu konuda yapılabilecek hiçbir şey yoktur, çünkü bu Tanrı'nın iradesidir denir. Bu tür durumlarda yapılabilecek en iyi şey, Tanrı'nın duaları duyması ve acı çekenlerin kurbanlarını kabul etmesi, onları fazla yüklerinden kurtarmasıdır. Nuerler başlarına bir musibet geldiğinde şikâyet etmezler. Bunun *rwac kwoth* (Tanrı'nın iradesi), *e ghaude* (onun dünyası) olduğunu ve Tanrı'nın *goagh* (iyi olduğunu) söylerler. Bir çocuk öldüğünde kadınlar sadece kısa bir süre için yas tutar ve erkekler susar.

⁵² Evans-Pritchard, "Some Features of Nuer Religion", s. 2.

⁵³ Harold Scheub, **A Dictionary of African Mythology**, Oxford University Press, 2002, s.174.

Tanrı'nın onlara başka bir çocuk vermesi umularak O'nun kendi hakkını aldığına ve şikâyet etmemeleri gerektiğine inanılır.⁵⁴

İnsan yaşamı gibi doğal felaketler Tanrının iradesindedir. Bir dere yıldırım ile yok edildiğinde Nuerler Tanrıya şikâyet etmediklerini söyler. Sazlığın otu onundur ve kendisine ait olanı almaya hakkı vardır. Aynı şekilde, sürüden bir inek veya bir öküz ölürse yine Tanrı kendi hayvanını almış olur ve üzüntülerini isyankâr sözcüklerle ifade etmezler. Tanrı'nın ineklerinden birini aldığı değil, diğerlerini esirgediği düşünülür. Çünkü Tanrı giden ineğin yerini dolduracaktır.⁵⁵ Bu inanç *kwoth ngaci rum yieni, romni yieko* (Tanrı, sen ruhları nasıl destekleyeceğini ve koruyacağını bilirsin) ifadesinde görülür. Çünkü Nuerlere göre Kwoth insan için iyi olanı bilen ve yapandır.⁵⁶

Nuer Dini'nde Tanrı'nın uğraş alanı, insan yaşamına etkileri ve diğer mitlerdeki konumuna bakıldığında, Tanrısal/ruhsal varlıkların sadece inanç sisteminin değil geleneğin de bir parçası oldukları, Yüce Tanrı imajını zedeleyici olmadığı görülür. Tanrısal/ruhsal varlıklar yaratılış, doğum, ölüm ve ölüm sonrası gibi önemli konularda işlevsiz kalmaktadır.

1.2. Nuerlerde Ruhsal Varlıklar

Afrika inançlarında yeryüzü tanrısal/ruhsal varlıklarla doludur. Ayrıca insan ile sıkı bir ilişki ve iletişim ağı kurmuşlardır. Ruhsal varlıklar geleneğin, toplumsal-sosyal yapının da birer unsuru olarak belirirler. Geleneksel Nuer Dini'nde tanrısal/ruhsal varlık fikri Afrika inanç sisteminin tipik bir özelliğini yansıtmaktadır. Bununla birlikte tanrısal/ruhsal varlık fikrine salt inanç yönünden bakılması, Nuer Dini'nin yanlış anlaşılmasına, Tanrı ve ibadet gibi temel unsurların da yanlış yorumlanmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle tanrısal/ruhsal varlık fikrinin dinin ve toplumsal yapının bir parçası olarak bir bütün şeklinde işlenmesi gerekmektedir. Bir Afrika Geleneksel İnançları gerçeği olarak tanrısal/ruhsal varlık konusu işlenirken istisnasız Tanrı ile karşılaştırılma söz konusu olur. Ayrıca konu, Tanrı ile ilişkileri bağlamında yürütülür. Bunun temel nedeni Afrika inançlarının ruhsal

⁵⁴ Evans-Pritchard, "Some Features of Nuer Religion", s. 8-9.

⁵⁵ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in Its Relation to the Social Order", s. 204.

⁵⁶ Edward E. Evans-Pritchard, "140. A Note on Nuer Prayers", *Man* 52, 1952, s. 102.

figürler açısından zengin oluşu ve Tanrı inanışlarının özellikleridir. Bu durum öncelikle ilk dönem misyoner çalışmalarında bilinçli olarak hedef alınmış ve tanrı inancının zayıf olduğuna yönelik eserler ortaya konmuştur. Bununla beraber ruhsal varlık inancı çok tanrılı inanç olarak gösterilmiştir. Aynı zamanda bazı misyonerlerce Nuer Dininde ruhsal varlıkların Tanrının bir fenomenini olma düşüncesi kullanılarak Hristiyanlıktaki üçleme ile bağdaştırılmıştır. İki inanç arasında benzeşim kurularak misyonerlik faaliyetleri sürdürülmüştür.

Tanrısalsal/ruhsal varlıkların nitelikleri, etkileri, ibadet hayatındaki yerleri değişmektedir. Bazı tanrısalsal/ruhsal varlıklar tüm kabile tarafından bilinip kabul edilirken bazıları kabilenin sadece belirli klanlarında tanınır. Bu nedenle tanrısalsal/ruhsal varlıklar ele alındığında farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın en belirgin sorunsalı ruhsal varlıklar için kullanılan ifadenin Tanrı Kwoth ile aynı kökten gelmiş olmasıdır. Bilindiği gibi tanrı için ruh anlamına gelen Kwoth ismi kullanılmaktadır. Bu ismin çoğulu *kwuth* olup diğer ruhsal varlıkları ifade etmektedir.⁵⁷ Evans-Pritchard *Kwoth* kelimesi yerine Nuerlerin kendi ifadeleri dışında olan ve yine ruh anlamında İngilizce *Spirit* kelimesini kullanmaktadır. Ancak ruhsal varlıklar konusunun derinliklerine inildikçe Tanrı ve ruhlar için kullanılan ifadelerin Nuer Dininin bir sorunsalı olmadığı anlaşılmaktadır.

Nuerler sahip oldukları ruhsal varlık çeşitliliğinin kökünü Kwoth'a bağlarlar. Onlara göre var olan her ruhsal varlık Kwoth'un bir silüeti, bir parçası, bir sıfatıdır. Hiçbiri Kwoth'dan bağımsız değildir. Ayrıca ruhsal varlıkların çeşitli figürleri tanrının toplumsal yansımaları olarak değerlendirilir. Buna göre Kwoth tüm ruhların birliğidir, tüm ruhlara dahil ve tüm ruhların tek olduğu esas ruhtur.⁵⁸ Nuerler için bu içsellik Tanrı olgusunun bir uzantısıdır. Ancak Kwoth ruhların her biri iken, ruhların hiçbiri aynı zamanda Kwoth değildir.

Ruhlar arasında *kuth piny* (aşağıdaki ruhlar) ve *kuth nhial* (yukarıdaki ruhlar) şeklinde kozmolojik bir ayrışma vardır. Bunlar dışında yukarıdaki ruhlar dâhilinde havanın ruhları olan *kuth dwanga* ve yıldırımla öldürülenlerin başkalaşım geçirmiş

⁵⁷ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. I.

⁵⁸ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in Its Relation to the Social Order", 202.

ruhları olan *kolvik* ruhlar bulunmaktadır.⁵⁹ Nuerler dünyada veya yeryüzünde olan tüm ruhların yukarıdan düştüğüne inanır. Aşağıdakilerin ruhları totem ruhları, doğa ruhları ve diğer fetişler gibi daha az öneme sahip küçük ruhlar olarak ayrı kategorilerde sınıflandırılır. Havanın ruhları, tüm küçük ruhların en güçlüsüdürler ve *kolvik* ruhlarıyla birlikte, Tanrı'ya en yakın oldukları düşünülür. Fiziksel evrenden alınan imgelerde Tanrının gökyüzünde olduğu düşünüldüğü için havanın ruhları da Tanrıya yakın bir yerde yani gök ve yer arasındaki hava veya esintilerle, göğe yakın bulutlarla sembolize edilir. Toplumsal düzenden alınan bir metaforla Tanrı, havanın ruhlarının babasıdır. Doğrudan Tanrı'dan geldikleri için diğer ruhlardan daha büyük olan bu ruhlar Nuer dini literatürü dışında tanımlanmazlar.⁶⁰

Havanın ruhlarının Tanrının oğulları veya çocukları olarak görülmesi, bu ruhların gökyüzündeki Baba-Tanrı'dan daha aşağı kabul edildiklerinin açık bir göstergesidir. Ruhlar yaratıcı değildir; ancak mecazi anlamda Tanrıdan türeyen varlıklar olarak kabul edilir. Nuerler onlardan söz ederken, daha maddi ve belirgin kişilikleri olmamasına rağmen, onları Tanrı'dan daha antropomorfik özelliklerle tasvir ederler. Ruhlar aynı zamanda peygamber olan insanlar aracılığıyla konuşurlar, insanları yakalayıp hasta ederler ve medyumlara girerler, onlarla güreşirler ve onların dudakları aracılığıyla konuşurlar. Düzenli olarak kendilerine adanmış inekleri, tapınakları ve davulları vardır.⁶¹

Nuerlerin ruhlara karşı tutumu, insanları cezalandırsa da onların babası ve dostu olan Tanrı'ya karşı tutumlarından farklıdır. Çünkü havanın ruhları her zaman iyi niyetli değildir ve talepkardırlar. Nuerler onlardan korkarlar ama üzerlerine hastalık getirdiklerinde suçluluk kadar kırgınlık duymazlar. Öfkeli bir ruhun genellikle haklı olduğunu kabul ederler ve onları rahatsız etmekten vazgeçmesi için gereğini yapmaya çalışırlar. Bu ruhlarla kurban yoluyla uzlaşma sağlanırken bir pazarlık durumu oluşur. Tanrı'ya yapılan kurbanlardan farklı olarak insanlar hem kendi hem de ruhların çıkarlarına yönelik kurbanlar sunarlar. Hiçbir Nuer, bir ruhla pazarlık yaptığı gibi Tanrı ile pazarlık etmeye, onu kendi tarafına çekmeye çalışmaz.

⁵⁹ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in Its Relation to the Social Order", 202.

⁶⁰ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, 28.

⁶¹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s.50.

Havanın ruhlarına hitap ederken kullandıkları terimleri Tanrı'ya hitap ederken kullanmazlar.

Bir yoruma göre havanın ruhları birer ruhsal varlıktır olmakla beraber hepsi Tanrı'dır. Onlar çokturlar ama aynı zamanda birdirler. Tanrı onların her birinde tecelli eder. Tanrı belirli bir hava ruhu değildir, ancak hava ruhları Tanrı'nın birer figürüdürler. İnsanlar Tanrı'ya belirli bir manevi figür veya tezahürle hitap edebilirler. Örneğin bir kurbanda, adakta asıl niyetin havanın herhangi bir ruhuna yapıldığı söylenirken, bunun aynı zamanda Tanrı'ya yapılmadığı söylenemez. Ruhların hepsi farklı şekillerde Tanrı'dır. Sonuç olarak, bir Nuer'e kurbanın Tanrı'ya mı yoksa havanın ruhuna mı olduğu sorulduğunda, soru onun için hiçbir anlam ifade etmez.

Bir ruha adı belirtilmeden hitap edilebilir. Bu özel ruhun kim olduğu hitabın bağlamında anlaşılır. Çünkü o anki koşullara vakıf olanlar, hangi özel ruhtan söz edildiğini bileceklerdir. Dolayısıyla Nuerler için bir söylemde *kwoth* kelimesinin hangi anlamda, genel mi yoksa özel anlamda mı kullanıldığını belirlemek zor değildir. Bazı Nuer dualarında "Bu köydeki Tanrı" veya "Bu evde olan Tanrı" denir. Bir Nuer bir ahır inşa ettiğinde, temeli atılmadan önce küçük bir tören düzenler. Bira hazırlanır ve insanlar onu içmeden önce, ahır sahibinin tören ustası, ahırın girişinde ve ortasında, ocağın ve türbenin olacağı yerde Tanrı'ya bir içki döker. Tanrının ev halkına ve hayvanlarına barış ve refah vermesini dileyerek dua eder. Bu durumda Tanrı'nın evlerine özel bir şekilde baktığını, özellikle o eve bağlı olduğunu düşünürler.⁶²

Yukarı ruhları olarak kabul edilen başka bir ruh türü, geleneksel Afrika inançlarından atasal ruh inancına denk gelen, bir zamanlar insan olan kolvik ruhlardır. Bu kişilere yıldırım çarpmış veya bir kasırgada kaybolmuştur. Ayrıca bunlar arasında ölüm nedeni belli olmadan çalılıklarda ölü bulunan kişiler de vardı. Kolvikin kelime anlamı siyah saçlı demektir. Yıldırım tarafından öldürülen bir kişiye bu nedenle kolvik denilir. Kelimenin kökü olan *col*, karanlık anlamına gelir ve kelimenin atıfta bulunduğu ruh, fırtınaların ruhudur. *Colwic* kelimesinde karanlıkla

⁶² Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in Its Relation to the Social Order", s. 202.

bir tür çağrışım vardır.⁶³ Yıldırım çarpması sonucu ölen insan ilahi olana, yani *Tie kwotha* (ruhsal varlık) dönüşmüştür. Nuerler, bu kişilerin Tanrı tarafından göğe alındıklarını düşünürler ve gökyüzünde bu türden çok sayıda ruh olduğuna inanırlar. İsimleri çoğunlukla zamanla unutulur, ancak birkaçı soyların koruyucu ruhları olarak hatırlanmaya devam edilir. Böyle bir neslin ruhu, özellikle düşmanlardan sığınmak isteyen bir adam tarafından yardım için çağrılabilir. Çoğu aile soyları ineklerin adandığı ve boğa buzağılarının kurban edildiği en az bir kolvik koruyucu ruha sahiptir.⁶⁴

Her kolvik ruh, hatırlandığı sürece, ailesi ve soyu ile ilgili olarak bireyselliğini korur. Bu ruh aynı zamanda Tanrı'da veya onun hipostazında, şimşekğin hava ruhunda birleşmiştir. Öte yandan kolvik ruhlarının yukarı ruhlar arasında sayılmasının bir nedeni de Tanrı'nın bir niteliği olarak görülen şimşek çarpması ile ölmeleridir. Bazı Afrika inançlarının aksine, burada şimşek ilahi bir ceza değil, kutsama veya kutsal bir yol ile ölme olarak anlaşılır. Bu konuda Tanrı, şimşek vasfı ile ona dokunmuştur ve Tanrının eli ile ölen kişi Tanrının yanına gider, yukarıda yani gökte kalır anlamları hakimdir.

Bir kişi yıldırım tarafından öldürülünce Nuerler isyan etmezler. Kwoth'un onu ateşiyle vurdup yanına aldığına inanılır. Kwoth, insanın ruhunu kendi eliyle almıştır. Aldığı kimse için insanlar üzülürse kızacağı inancı hakimdir. Böyle bir ölüm, bir hatanın cezası değil, ilahi iradenin gizemli bir eylemidir. Tüm ölümler nihai olarak Tanrı'ya atfedilir. Bununla birlikte, bir kolvik durumunda, Tanrı kendisi için belirli bir kişiyi seçmiş ve onu kendi eliyle almıştır. Seçilen kişinin Tanrı ile akrabalık veya dostluk kurduğuna inanılır. Bu nedenle yıldırım çarpmış bir kişi için sıradan bir cenaze töreni düzenlenmez ve olağan ölüm ayinleri yapılmaz.

Bir kolvik ruhu, bazen bir adamı yakalayıp hasta eder. Musallat olduğu kişi iyileştiğinde çiftliğinde küçük bir höyük (*yik*) yapar ve bu höyük ruhun evindeki orijinal türbesinin yerini alır. Ölen kişinin süslerinden bazıları yeni türbenin höyüğüne takılabilir, içine dikilen kazığa ve onu çevreleyen alçak çite asılabilir. Ara

⁶³ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 57.

⁶⁴ Edward Evan Evans-Pritchard, "The Nuer: age-sets", **Sudan notes and records** 19/2 1936, s. 243-247.

sıra ruh, yine havanın ruhlarının yapabileceği gibi, onunla birlikte kalmak için bir adamın içine (*gwang*) girer. İçine girdiği kişi bir *guk col* (kol'un bir peygamberi) olur. Kolvik ruhu onun aracılığıyla insanlarla konuşur. Ya da bir *gwan colwec* (kolvikin sahibi) olarak adlandırılır. Burada kolvik ruhları arasında net bir ayrım yoktur, *col* genel olarak *colwic* ruhlarının kolektif bir temsilidir.⁶⁵

Kolvikler, gökyüzünde ikamet eden ve düşebilen; insanların içine girebilen ruhlardır. Bu yönden hava ruhları gibidirler; ancak iki kavram arasında önemli bir fark vardır. Havanın ruhları doğrudan Tanrı'dan türer veya ilerler, ancak kolvik ruhları bir zamanlar insandırlar. Hava ruhları Tanrı'nın oğulları *gaat Kwoth* iken, kolvik ruhlar hiçbir şekilde aynı anlamda değildirler. Bir durumda Tanrı insana inerken diğerinde insanı kendi katına çıkarır. Ölünün ruhu artık sadece bir ruh değil, Tanrı'nın bir parçasıdır. Ölümün aracına bakıldığında, ruh Tanrı'nın kendi içinde tasavvur ettiği bir parçasıdır aslında. Havanın ruhları için yapılan kurban düşüncesi kolvik ruhları için de geçerlidir. Kolvik ruhları soyları tarafından hatırlanır ve saygı duyulur. Onlar için kurban sunulur. Fakat sunulan kurbanın nihai alıcısı yine Kwoth'tur.

Nuerler eski zamanlarda Tanrı ve kolvikten başka ruhların olmadığına inanır. Hava ruhlarının yabancı ülkelere düştüğünü ve Nuer topraklarına ancak son zamanlarda girdiklerini söylerler. Bu ruhlar ilk olarak Dinkaların topraklarına düşmüştür. İki kabile arasında yapılan evlilikler yoluyla da çocuklarına geçmiştir. Nuerler bu ruhların dünyaya gelişinden bahsederken, *ce pen piny* (toprağa veya aşağıya düştü) ve *ce pean nhial* (gökyüzü veya yukarıdan düştü) ifadelerinde olduğu gibi *pean* (düşmek) fiilini kullanırlar.⁶⁶ Evans-Pritchard bu ruhların geçen yüzyılın ikinci yarısına kadar Nuerler arasında var olmadığını bildirir.⁶⁷

İlk düşen ruhun Deng olduğu söylenir ve havadaki ruhların en büyüğü olarak kabul edilir. Deng, *deng kwoth* (tanrının oğlu) ve *dengkur* (öküz ismi) olarak da adlandırılır. Deng'in Dinka toprağına düştüğüne inanılır. *Dayim* ve *Dhol* adında iki oğlu vardır. Dinkalar arasında oldukça bilindiktir. Dinka dilinde yağmur ile

⁶⁵ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in Its Relation to the Social Order", 2012, s. 2.

⁶⁶ Huffman, Ray. **Nuer-English Dictionary**. Vol. 8. D. Reimer, 1929, s.39.

⁶⁷ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 29.

ilişkilendirildiği gibi yağmur anlamı da vardır. Fakat Nuerlerde böyle bir anlamı ve yağmur ile ilgisi görülmemektedir. Aynı şekilde *Dayim* ve *Dhol* da birer Dinka kelimeleridir.⁶⁸

Havanın bir başka ruhu *Teny*'dir. Bu kelimenin bir anlamı da 'yağmurdan sonra güneş'tir. İnsanı biçimlendiren, bazen de vücutlarını çarpıtarak deforme olarak doğmalarına neden olan Tanrı'nın zanaatkârı olduğuna inanılır. *Teny*'nin de bir Dinka ruhu olduğu söylenir. Evans-Pritchard'a göre Nil'in batısında iyi bilinmesi ve en doğulu kabileler arasında çok az konuşulması bu görüşü desteklemektedir. Bir diğer hava ruhu *Diu*'dur. Aynı şekilde bir Dinka ruhu olarak kabul edilir ve batıda Nil'in doğusundan daha iyi bilinir. *Diu* olarak da adlandırılan bir sığır vebasası ile veya güneşle başka bir ilişkisi olduğu düşünülür.⁶⁹

Kol hava ruhlarından olup yağmur veya şimşek gibi gökyüzünden aktığına inanılan bir nehir ruhudur. Bu ruhun Nuerlerin 'Tanrı onu seviyor' dediği *nyuot* adlı bir ağacın ve yıldırım tarafından öldürülenlerin ruhları olan kolvik ruhları ile ilişkileri vardır. Bireysel bir ruh olarak görülmez, daha çok tüm kolvik ruhlarının bir araya gelmesi olarak düşünülür.

Rang veya *rangdit* ve oğlu *niabith* hem vahşi hayvanlar hem de avcılıkla ilişkili ruhlardır. *Niabith* zürafalarla özel bir ilişkiye sahiptir. *Rang* kelimesi iyi mızrakçı veya parlayan kişi demektir. Kelimenin bir başka anlamı da güneş ışıdır ve sözlü biçimi parlamak veya kamaştırmak anlamlarına gelir. Bazı bağlamlarda kelime ışık olarak tercüme edilebilir. Bu iki ruhun, Batı Nuerlerin sık sık baskınlar yaptığı Karegnilerin, Baggara Araplarının ülkesinden geldiği söylenir ve Baggaraların büyük zürafa avcıları olmaları da bunu desteklemektedir.⁷⁰

Nuer topraklarında en iyi bilinen ruhlardan biri, bir savaş ruhu olan ve klan mızrak adlarıyla ilişkilendirilen *wiu*'dur. Özellikle Jikany kabilelerinin baskın klanı olan Gaatgankir klanının kutsal mızrak *wiu*'su ile ilişkilidir. *Wiu* ayrıca gök gürültüsü ile de ilişkilidir. *Ce wiu mar ce nhial mar* (gök gürledi ve aydınlandı) ifadesinde de

⁶⁸ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 27-28.

⁶⁹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 28.

⁷⁰ Lienhardt, Godfrey. Divinity and Experience, **The Religion of the Dinka**. Oxford University Press, UK, 1961. s. 93.

belirgindir. Ayrıca kutsal sayılan *Wiu* mızrağının belli bir yaşta olması ve Gaatgankir klanının kültürel olarak Nuerlerden ayırt edilemez olması, mızrağın *wiu* hava ruhundan daha yaşlı olması bu ruhun mızrakla daha sonra ilişkilendirildiği görüşünü desteklemektedir. Ayrıca mızrağı açıklayan mitolojide ruhtan söz edilmez.⁷¹

Büyük ilgi gören, *buk man deang* olarak da adlandırılan *buk* hava ruhu, Deng'in annesi *Buk* ve büyük *buk* anlamına gelen bir Dinka unvanı olan *bungdit*'tir. Nuer topraklarının genelinde bilinen bu dışı ruh, nehirler ve akarsularla ilişkili bir *kwoth yier*, yani nehir ruhudur. Nuerler bazen ona darılarının ilk meyvelerini sunar, derelerde içki ikram eder, hastalık zamanlarında kıyılarda ona hayvan kurban ederler. Ayrıca sürülerini nehirlerden geçirirken veya büyük ölçekli balık avlamakla meşgulken timsahlar, su yılanları veya timsah kemikleri tarafından yaralanmamaları için bu ruha dua ederler. Adak olarak suya bira, tütün veya bir keçi de atarlar. Böyle durumlarda ilahiler söylerler.

Buk'un akarsularla ilişkili *candit* ve *nyaliep* adlı iki kızı olduğu söylenir. *Candit* ve *nyaliep*'in bir zamanlar Tanrı'nın alıp suya koyduğu ve ruh haline geldikleri Nuer bakireleri olduğu söylenir. Burada kullanılan kızlar ifadesi bir mecazdır. *Candit*'in, Gaatgankir klanının Mitnyaal soyundan bir adam tarafından bir nehir kıyısında yakalandığı ve nehre döndüğünde ona bir çocuk doğuruncaya kadar onunla yaşadığı da söylenir. Bu nedenle ruh, bu soyun koruyucu ruhu olarak saygı görür. İnekleri ve koyunları ona adarlar ve onun için sütlerini nehirlere dökerler. *Buk* nehirlerde ve akarsularda olduğu için aşağıya aittir ancak deng'in annesi olarak aynı zamanda yukarı ruhlardan da sayılır. O hem yukarıda hem de aşağıdadır, ruh (*kwoth*) olarak gökte, ancak maddi olarak (*pwonyde*) nehirlerde ve akarsulardadır. *Buk*'un Dinka kökenli olduğu hem deng'in anası olmasından hem de Dinka *hungdit* unvanından anlaşılmaktadır.⁷²

Nuer topraklarında sayısız ruh vardır. Bazıları *gaat kwoth* yani tanrı'nın çocukları olarak adlandırılırken bazılarının ise *gaat gaat kwoth*; Tanrı'nın çocuklarının çocukları olarak bahsedilir. Bu durumda ruhlar arasında bir kısmının

⁷¹ Edward E. Evans-Pritchard, "A problem of Nuer religious thought", *Sociologus*, 1954, s. 26.

⁷² Lienhardt, Godfrey. **Divinity and Experience: The Religion of the Dinka**. Oxford University Press, UK, 1961. s. 102.

daha çok önemli bir kısmının da az öneme sahip olduğu gibi görünür. Fakat Nuerler için havanın bir ruhu, yalnızca farklı bir isme sahip olmasıyla diğerlerinden farklıdır. Bu nedenle Evans eserinde isimlerini yazarken büyük harfler yerine küçük harfler kullanmıştır. Aynı zamanda Tanrı ile diğer ruhlar arasındaki ayrımı korumayı sağlamak amacıyla da bu yöntemi tercih etmiştir.⁷³

Nuerlerin genelinde önemli görülen *Buk* ve *Col* dışında, havanın ruhları herkes için aynı öneme sahip kavramlar değildir. Sadece belirli soylar için önemli olan totemik ruhlardan daha genel bir öneme sahiptirler. Oysa havanın ruhları belirli sosyal gruplara bağlı değildir. Bununla birlikte, havanın belirli bir ruhu belirli kişiler ve aileler için önemlidir. Çünkü bir ruh bir ailenin üyelerinden veya atalarından birini ele geçirmediği onunla kişisel olarak ilgilenilmez.

Bir ruh tarafından ele geçirilme genellikle hastalıkla bilinir. Ancak peygamberler söz konusu olduğunda hastalıkla beraber anormal davranışlar da görülür. Genellikle şiddetli ve ani bir hastalık, belirli bir ruha bağlı olarak teşhis edilir. Kişi iyileştikten sonra bunu kendi kişisel kutlarından biri olarak görür. Daha sonra onun soyundan gelenler ruha saygı duymaya devam ederler. Ele geçirilerek veya hastalanarak ruh edinme ile miras yoluyla ruh edinme birbirine bağlı gelişen durumlardır. Miras alınan bir ruh, çoğu zaman, bir adamın ölümünden sonra çocuklarına miras kalır. Çocukları ruha babaları gibi bağlı olduklarını ifade eden sunularda bulunur. Ruh aileyi zaman zaman hastalık ve benzeri ile rahatsız ederek yükümlülüklerini hatırlatmazsa ihmal edilmesi ve unutulması muhtemeldir. Bu nedenle Nuerler bir hastalığın nedenini belirleyemezlerse, bir peygamber ya da falcı yardımıyla, atalarının sahip olduğu bir ruh olup olmadığını öğrenmeye çalışırlar. Bunun sonucunda atalarının saygı duyduğu ruha hatırlama ritüelleri yaparlar. Böylece ruhlar ailelere girip çıkabilir, unutulabilir ve sonra tekrar hatırlanabilir. Fakat peygamberler söz konusu olduğunda, ruhlarının unutulması ve soy çizgilerinin tamamen dışına çıkması pek olası değildir.⁷⁴

⁷³ Raymond Firth, "Twins, Birds and Vegetables: Problems of Identification in Primitive Religious Thought", *Man* 1/1, 1966, s. 7.

⁷⁴ M. C. Jedrej, "JOHNSON, Douglas H., Nuer Prophets: A History of Prophecy from the Upper Nile in the Nineteenth and Twentieth Centuries, *Journal of Religion in Africa*. Oxford, Clarendon Press, 26/1. 1996, s. 85.

Bir adamın bir ruh tarafından ele geçirilmesi geçici veya kalıcı olabilir. Kalıcı olduğunda, sahip olunan kişi peygamber olur. Geçici ele geçirmede ruhlar hastalığa neden olur. Bu nedenle hastalıklar genellikle onlara atfedilir. Hastalığın bir ruhtan kaynaklandığı düşünülürse, ancak hangi ruhun sorumlu olduğu belirsizse, akrabalar sorumluyu belirlemek için bir peygambere veya falcıya danışır. Böylece doğru ruha kurban verilebilir. Hasta adamın iyileşmesi, ruhun onu serbest bıraktığı anlamına gelir. Daha önce yapmadıysa, ruh ile özel ilişkisinin farkında olduğunu ve onu unutmadığını göstermek için ruha zaman zaman kurban adar. Aksi takdirde ruh tekrar sorun çıkarabilir.

Nuerlere göre *kuth piny* (yer ruhları) yukarı ruhların bir uzantısıdır. Yeryüzü ruhlarının yukarıdan düştüğü düşünülür.⁷⁵ Kuth pinyler maddi varlıklarda içkin olarak tasavvur edilseler de hala yukarıdadırlar. Aynı durum havanın ruhları için de geçerlidir. Çünkü onlar da yeryüzündeki peygamberlerinde içkin olarak algılanırlar. Nuerler bu iki tür ruhu farklı değerlendirir. Havanın ruhları yukarıda olmakla beraber büyük ruhlardır. Yeryüzü ruhları da aşağıda oldukları gibi aynı zamanda küçük ruhlardır.⁷⁶

Ruhların karşılıklı ilişkisi uzay sembolizminde veya daha doğrusu gökyüzünün yeryüzüne olan ilişkisinde temsil edilir. Tanrı gökyüzüyle, havanın ruhları atmosfer, bulutlar ve esintiler ile sembolize edilir. Öte yandan, küçük ruhlar, büyük olanlara göre dünyaya yakınlıkları ile temsil edilir. Totem ruhları, ruhlar olarak yukarıda ve yaratıklar olarak aşağıdadır. Fetişler ruhların en dünyevi olanlarıdır. Hatta Nuer'e göre bazı fetişler de yerin altındadır. Nuer ile ilgili dikkat çekici şeylerden biri, Tanrı'yı gördüklerini iddia etmemeleri ve onun kendi içinde nasıl biri olduğunu kimsenin bilebileceğini düşünmemeleridir. Onlara göre Tanrı'nın insan formu yoktur.⁷⁷

Nuerlerin farklı ruhları birbirinden ayırdığı açıktır. Bazılarının özel adları, ayırt edici nitelikleri ve çağrışımları vardır. Soyağacı ve mekansal temsillerde farklılaşırlar. Nuerler koşullara göre belirli bir ruha kurban verir. Ruhların çoğunun

⁷⁵ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 29.

⁷⁶ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 29.

⁷⁷ Edward Evan Evans-Pritchard, "The Nuer conception of spirit in its relation to the social order", **American anthropologist** 55/2, 1953, s. 213.

yabancı kökenli olduğu kabul edilir. Menşe yerleri Nuerler tarafından ele geçirildikleri zamanla bilinir. Bu nedenle açıklanması zor bir dizi farklı kavram ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, konunun tek bir kavram merkezli olduğu aynı derecede açıktır, çünkü tüm ruhlar, *kwoth* olarak, aynı doğaya veya öze sahip varlıklardır.⁷⁸

1.3. Nuerlerde Peygamberlik

Nuerlerde peygamberler ruhlar tarafından ele geçirildiğine veya kendi deyimleriyle ruhların sahiplendiğine inanılan kişilerdir. Bu kişilere ruhun babası anlamında *gwan kwoth* denir. Kişi bilindik bir ruh tarafından ele geçirildiyse *gwan kwoth deang* veya *gwan kwoth mani*, gibi sonuna o ruhun ismi eklenir. Kullanılan *gwan* kelimesi Nuer dilinde baba demektir.⁷⁹ Nuer halkına göre ele geçirilen kişi, içinde ruhun bulunduğu deri bir torbadır artık. Bu nedenle deri çanta anlamına gelen ruhun *guk'u* olarak da anılır.⁸⁰ Gerçekte fef veya peygamber gibi kavramlarının Nuer dilinde tam karşılığı yoktur. Bu iki terim Evans-Pritchard tarafından kullanılmıştır. Yazarın temel referanslardan biri olmasından dolayı ve kullanılan alıntılarda anlam bütünlüğünün bozulmaması adına tez çalışmasında da bu şekilde kullanılmaktadır.

Bir insanın, hastalık olmaksızın veya hastalıktan sonra, sürekli anormal davranışlar ve ara sıra delilik nöbetleri göstermesi ile kalıcı bir ruh tarafından ele geçirildiği anlaşılır. Ele geçirilmenin erken evrelerinde görülen bu hallerde ruh geldiğinde kişi kendi iradesi ile davranmaz ve bir deli gibi davranır. Bu aşamada kişinin bir sara nöbeti geçirdiği düşünülür ve peygamber olduğu anlaşılmaz. Ancak ileriki süreçte peygamberin davranışlarından ve rehberliğinden durum anlaşılır.

Peygamber zaman zaman nöbetler geçirir. Ne zaman bir peygamber olarak konuşsa sözleri manevi bir gücün yönlendirdiği işaretler olarak kabul edilir. Ruh peygamberin içinde kalıcıdır ve peygamber ruh ile doludur. Bu düşünceye göre *gwang* kelimesi ruhun kişiye nüfuz ettiğini veya adamın içine girip onu

⁷⁸ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in Its Relation to the Social Order", s. 201-202.

⁷⁹ Pendle, Naomi Ruth. "Politics, prophets and armed mobilizations: competition and continuity over registers of authority in South Sudan's conflicts." **Journal of Eastern African Studies** 14.1, 2020, 43-62. .s.4.

⁸⁰ Ray Huffman, **Nuer-English Dictionary**, Dietrich Reimer, Berlin, 1929, s. 16.

doldurduğunu belirtmek için kullanılır. Böylece peygamber, kendisini kontrol eden ruh ile dolu veya ondan ilham alan kişidir. *Gwang* sözcüğü, bir su kabağını kazımak, bir kano ya da havan oymak ya da bir vahşi hayvan tarafından bir çukur kazmak gibi eylemler için kullanılır. Bir ruh bir adamı doldurduğunda (*gwange ran*), oyulmuş ve içi ruh ile dolmuştur. Karakteri değişmiş, tamamen ruha dönüşmüştür.⁸¹

Peygamberler hastalık, kısırlık ve manevi yardımın gerekli olduğu durumlarda fert veya mahalle halkı adına kurban kesebilir. Ancak geçmişte önde gelen peygamberlerin temel sosyal işlevi sığırları yönetmektir. Peygamber Dinkalara karşı baskın düzenleme kararı alır ve Nuerleri rahatsız eden yabancılara karşı savaşırdı. Çoğunlukla hava ruhları savaşa ilişkilendirilir ve Nuer peygamberleri esas olarak Tanrı'nın savaş ve zafer için emir verdiği araç olarak kabul edilir. Nuerlere göre savaşta ruhlar da savaşçılara eşlik ederler.

Nuerler yabancılara karşı büyük çaplı bir savaş için yola çıkmadan önce, peygamberleri havadaki ruhlara kurban kesip ilahiler söyler. Savaşçılar tek dizinin üzerine çökmüş ve mızraklarının uçları yere dayamış olarak ilahiye eşlik ederler. Aynı duruş, savaşçılar tarafından törensel durumlarda bir şarkı lideri tarafından söylendiğinde şarkılara yanıt verirken de benimsenir.

Nuerlerde peygamberler dışında bazı dini durumları ele alan şefler bulunur. Leopar postlu şef, Nuerler arasında başlıca ritüel aracıdır. Nuer geleneğine göre leopar postlu şeflerin atası doğrudan cennetten gelmiştir. Sembolü olan leopar postlu ve mızrağı ona Tanrı Kwoth tarafından verilmiştir. Tanrı'nın leopar postlu ilk şefi yeryüzüne nasıl gönderdiği efsanesi, yaratılış mitinin ikinci yarısı, daha doğrusu tamamlanması olarak kabul edilir. Evans-Pritchard *Goatleak* ve *Jimem* olmak üzere iki ana şef klanından bahseder. Bu şeflerin sabit bölgeleri yoktur, ancak diğer klanların sahip olduğu bölgelerin çoğunda veya tamamında küçük soylar olarak yaşarlar.⁸² Bu leopar postlu şefler, herhangi bir klanla bağlantılı değildir. Onlar farklı gruplar arasındaki eski kanlı düşmanlığı çözen şeflerdir ve bu nedenle Nuerler için tarafsız bir yargıç görevi görürler.

⁸¹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 44.

⁸² Edward Evan Evans-Pritchard, "The Nuer: tribe and clan", **Sudan Notes and Records** 16/1. 1933, s.25.

İşlenen herhangi bir günah için yapılan bir kurban söz konusu ise durumu bir şefin ele alması gerekir. Özellikle leopar postlu şefler onlar için önemlidir. Leopar postlu şeflere yerel dillerinde *kuaar* denir. Ancak şeflerin bu toplumda diğer kabile toplumları gibi siyasi-yönetimsel hakları yoktur. Şefler dünya ile ilişkilidir. Bu, insanın yeryüzüyle ve Tanrı'nın gökyüzüyle özdeşleştirilmesi fikrine uygun bir temsildir. Şef, esasen aşağıdaki insan adına yukarıdaki Tanrı'ya kurban veren bir tensilcidir. Leopar postlu şefler, şef olarak hizmet ettikleri diğer klanlardan farklı bir değere sahiptirler.⁸³

Leopar postlu şef Nuerlerin sosyal, kültürel ve dini yaşamıyla ilgilenen uzmanlardan biridir. Bu kişiler yalnızca belirli soylardan gelir, ancak bu soyların tüm üyeleri kalıtsal ritüel güçlerini kullanmaz. Şef özellikle kan davasında iki taraf için çözüm üreten bir sistemi yönetir. Bir şefin asıl işlevini yerine getirdiği durum cinayettir ve makamının önemi bu asli işlevden kaynaklanır. Kan davası çözümünde öncelikle arınma yapılmalıdır. Daha sonra karşı tarafı tazminat için ikna çabaları başlar. Bir adam bir başkasını öldürdüğünde, hemen bir şefe gitmeli, şef de kanın akması için adamın kolunu kesmelidir. Bu işlem yapıldıktan sonra, katil ne yiyebilir ne de içebilir. Katil intikamdan korkarsa, sığınak olarak görülen şefin evinde kalır. Nuer toplumunda itiraf eylemi çok önemlidir ve eğer bir günah işlemişlerse günahı savuşturmaları gerekir. Şef katili bu günahı arındırmak için bir öküz kurban eder. Şef öküzü kutsar, onun üzerine Tanrı'ya dua eder, ortaklarını günahı koruması ve suçun kurbanın kanıyla akması için temennilerde bulunur. Kurban hayvanı yerde tutulur, şef mızrağını boğazına sokar ve göğsüne doğru keser. Şef son kesimleri yaparken, kan davasının tarafları leşi her iki taraftan çekip ayırırlar. Şef, kurbanın safra kesesinden safrayı bir kabak içindeki suya sıkarak ve günah ilacını (*wal ruali*) ekler. Günahı işleyen kişi ve akrabaları bu karışımı içer. Bundan sonraki süreçte kan davası çıkması durumunda taraflar arasında aracılık yapar. Şef bu duruma bir kez müdahale ettiğinde hiç kimse şefin rolünü yadırgamaz. Başka bir deyişle, klandaki herkes ona ve yargısına sorgulanamaz bir inanç gösterir.

⁸³ “Ethnographrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction-
https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441” 2023.

Birkaç ay içinde şef, katilin akrabalarına tazminat ödemeye hazır olduklarını bildirir ve ölen adamın akrabalarını tazminatı kabul etmeleri gerektiğine ikna eder. Bu süre zarfında taraflardan biri diğeri ile aynı kaplardan yiyip içemez ve dolayısıyla aynı zamanda üçüncü kişinin evinde yemek yiyemezler. Şef daha sonra yaklaşık kadar kırk ila elli sığır toplar ve onları ölü adamın evine götürür. Burada çeşitli tasfiye ve kefaret kurbanları gerçekleştirir.⁸⁴

Bir adam, öldürdüğünü inkâr eder ve gerçek katilin kendisi olmadığını idda ederse o zaman ölen kişinin yakınları ve akrabalarının huzurunda şef tarafından kendisine verilen sütten içerek bir çile çekmelidir. Bu bir yemin törenidir ve bu töreni şef yönetir. Kişi yalan söylüyorsa bu süreçte yakında öleceği varsayılır. Bir adam bir başkasını öldürürse ve suçunu itiraf etmiyorsa, o zaman Nuer'in gözünde bu en iğrenç suçtur. Anlatılan durumlara göre ciddi günah (cinayet, aile içi zina gibi) ile bağlantılı olan kurbanlar, leopar postlu şeflerin münhasır alanıdır.⁸⁵

Leopar postlu şef arabuluculuk ve dini güçlere erişimi becerileri ile değerli bir kişiliktir. Sadece beliri bir soydan gelmiş olmaları onların aynı zamanda kıdemli bir akraba olmalarını sağlayarak toplumda yerel yerleşimlerde anlaşmazlıklarda liderlik yapma yetkisi verir. Evans-Pritchard leopar postlu şefi güçsüz bir siyasi figür olarak tanımlarken bunun aksine Greuel şefi laik siyasi gücün sahibi olarak tanımlamaktadır.⁸⁶

Leopar postlu şef, sığırların mülkiyeti ile ilgili anlaşmazlıklarda da arabuluculuk yapabilir. Bu durumda kendisi ve her iki taraftaki büyükler bir davanın esası hakkında görüş bildirirler. Ancak şef sanıkları çağırma, çünkü ne mahkemesi ne de yargı yetkisi vardır. İtaat etmeye zorlayacak hiçbir gücü yoktur. Yapabileceği tek şey davacı ve toplumunun bazı büyükleriyle davalının evine gitmek ve ondan akrabalarından konuyu tartışmalarını istemektir. Ancak her iki taraf da tahkime boyun eğmeye istekliyse sorun çözülebilir. Ayrıca, şef, büyüklerle istişare ettikten

⁸⁴ T. M. S. Evens, "the paradox of Nuer feud and the leopard-skin chief: a 'creative' solution to the prisoner's dilemma", **American Ethnologist**. 12/1. 1985, s. 85.

⁸⁵ "Ethnographrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction - <https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

⁸⁶ Terence MS Evens, "Leopard Skins and Paper Tigers:'Choice'and'Social Structure'in the Nuer", **Man**, 1978, s.112.

sonra bir karara varabilse de bu karara genel bir mutabakatla varılır. Büyük ölçüde davalının veya davacı tarafının diğer tarafın adalete sahip olduğunu kabul etmesinden hareket eder. Ancak çok ender olarak bir şeften arabuluculuk yapması istenmekte ve yasal yöntemler dışında çözümlenen uyuşmazlıklarda müdahale etme yetkisine sahip başka kimse bulunmamaktadır.

Nuer şeflik ve peygamberlik kabilenin iki önemli unvanıdır. Şefin görev aldığı kritik durumlara bakıldığında, şeflik dini fikir ve değerler içinde işleyen siyasi bir kurum olarak görülebilir. Bununla birlikte Nuer Dini diğer kabile toplumları ve kültürleri gibi bir şef dini değildir. Nuer Dininde peygamberlerin rolü şeflerden daha önemlidir. Peygamberlerin, leopar postlu şefler de dâhil olmak üzere kimsenin sahip olmadığı ruhani güçleri vardır. Bir şef geleneksel ve kalıtsal bir memurdur. Peygamber ise aileden ve sosyal çevreden değil Tanrı'dan alınan ve sonradan edinilen bir makamdır. Şef kurban törenlerinde görev yapar, oysa peygamberlerin rolleri belirsizdir.⁸⁷ Şefin güçleri, ilk şefin soyu aracılığıyla aktarılır, bir sosyal mirastır; peygamberlerin güçleri karizmatiktir, tanrısal bir ilhamdır. Şefin kült özelliği yoktur, oysa peygamberin kült özellikleri vardır. Şef yerde durur ve göğe bakar oysa göksel varlıklar gökten iner ve peygamberleri doldurur. Peygamber ruhun denetiminde onun sözcüsü, tercümanıdır. Bir peygamber tükürüğünü insanların üzerine sürerek veya üzerlerine su, süt veya yağ serperek şifa verebilir ve ilhamı ona ön bilgi verir. Ancak bununla birlikte Nuerler sıkıntılı zamanlarda leopar derili şefler tarafından yapılan kurbanı güvenir.⁸⁸

Leopar postlu şef insanlar ve Tanrı arasında bir arabulucudur.⁸⁹ Daha özel olarak, o bir *kuaar muon* veya dünyanın şefidir.⁹⁰ Şef aynı zamanda insan yaşamının kritik bir sembolü olan kanla ve bu insanlar arasındaki akrabalığın sürdürülmesiyle derinden ilişkilidir. Örneğin bir cinayet durumunda katilden kan almak şefin ritüel görevidir. Kan, ataları torunlarla birleştirdiği için akrabalığın birliğini taşır.⁹¹

⁸⁷ Evans-Pritchard "Leopard Skins and Paper Tigers", s.114.

⁸⁸ "Ethnographrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction - <https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

⁸⁹ Evans-Pritchard, E. E., "The Nuer of the Southern Sudan African Political Systems", *Oxford University Press*, 1940, s. 274.

⁹⁰ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 291.

⁹¹ Evens, "the paradox of Nuer feud and the leopard-skin chief", s. 91.

Dolayısıyla o da hem kapsayıcı hem de belirsiz bir semboldür. Bu bağlamda kan veya birlik düşüncesi erdem, yüksek saygı, şeref, hürmet, tapınma, kutsal tutma gibi çeşitli şekillerde yorumlanan *theke*'i anlatır.⁹²

Şefin politik bir arabulucu olması ile ritüel görevlisi rolü temelde aynıdır. İster bir katili arındırmak için kanını döksün, ister normal sosyal ilişkilerin yeniden başlaması için bir kurban sunsun veya siyasi farklılıkları çözüyor olsun, şef, insan ile Tanrı veya parça ile bütün arasındaki ilişkileri müzakere etmeye hizmet etmektedir. Evans-Pritchard'ın belirttiği önemli unsur şefin şahsının kutsallığı ve onun geleneksel arabulucu rolüdür.

1.4. Nuer Dininde Tanrı Geleneği Thek ve Günah

Nuer Dini'nde Tanrı'nın insana yakınlığı ve insandan ayrılığı birlikte alınmadıkça anlaşılamaz, çünkü anlamı tam olarak bu paradoksta yatar. Tanrı yarattığı ve insanlığın içinde yaşadığı dünyadan ayrı iken aynı zamanda kendisini bu dünya aracılığıyla tecelli eder. O hayvanlar, kuşlar, nehirler, şimşek, hastalık, sürüngenler ve ikizler gibi kişiler veya nesneler aracılığıyla tezahür eder. Bunlar kendi içlerinde doğaüstü değildir, ancak Tanrının ifşa edildiği ve ele alındığı unsurların bütünü olarak ele alınırlar.⁹³

Nuer inancında Tanrının tezahürlerine ve kurduğu geleneğe bazı yasaklar ve ritüeller yoluyla saygı duyulması gerekir. Bu saygı Nuer dilinde *theke* kavramıyla ifade edili.⁹⁴ Saygının yokluğunda günah meydana gelir. Nuer dini ve geleneğinin kavramsal yapısında günahı karşılayacak bir ifade bulunmamaktadır. Bunun yerine Nuer dilinde *theke* uymamak anlamında *duer* ifadesi kullanılır. *Duer* (günah veya hata çevirilebilir) Nuer Dini'nin sosyal ve dini uygulamalarının incelenmesinde önemli olan merkezi kavramlardan biridir.

Evans-Pritchard *theke* kavramı için "yasaklayıcı kavram" adını verir ve bunu İngilizce "saygı göstermek" fiiliyle çevirir (*theke*; nominal biçim, *theake*). *Theke*in

⁹² Evens, "the paradox of Nuer feud and the leopard-skin chief", s.92.

⁹³ Thomas O. Beidelman, "The Nuer Concept of 'Theke' and the Meaning of Sin: Explanation, Translation, and Social Structure", **History of Religions** 21/2, 1981, s.133.

⁹⁴ Beidelman, "The Nuer Concept of 'Theke' and the Meaning of Sin", s. 134.

dahilinde olan yasakların ihlali *duer* olarak adlandırılan hastalığa neden olur. Thek teriminin anlamı çok yönlü ve karmaşıktır. Bu nedenle, tüm kullanım bağlamlarında bir duyguyu, saygıyı, kısıtlamayı, alçakgönüllülüğü, utangaçlığı ya da bu tutumların bir karışımı olarak anlaşılabilir. Bununla birlikte thek yalnızca yasaklama veya kaçınma şeklinde olumsuz eylem değil; ancak aynı zamanda bazı görevlerin yerine getirilmesinde olumlu bir eylemdir.⁹⁵

Nuerlerin *thek* anlayışı, dinlerinin anlaşılmasında çok önemlidir. Nuer, bu kelimeyi sosyal düzen ve neredeyse her türlü ahlaki değerle ilişkilendirir. Örneğin bir erkekten karısının anne babasına ve daha az ölçüde de diğer akrabalarına karşı beklediği tavır ve davranışlar için kullanılır. Yeni evli bir kadın, kocasının akrabalarına, özellikle de anne babasına saygı duyar. Yeni evli karı koca birbirine saygı duyar.⁹⁶ Yani *thek*, sadece kaçınma değil, belirli ritüelleri gerçekleştirme veya en basit örneği ile belirli kıyafetleri giyme gibi bir kurallar ve yasaklar bütünüdür. Bazı durumlarda thekin ihlali kötü bir davranış olarak kabul edilebilir; ciddi vakalarda bu, suçlunun veya kendisine veya hayvanlarına bağlı olanların ölümcül bir hastalığa veya kısırlığa neden olur. İnsanların bu saygıya uymaması, sakat çocukların (*cak kwoth*) doğması gibi sonuçlar doğurabilir. Her durumda, ne kadar zayıf olursa olsun, sonuç olarak doğaüstü yaptırım tehlikesi ve ahlaki yanlışlık vardır. Bir thek kuralının ihlali utanç verici ve aşağılık bir eylemdir. Ancak bundan *nueer* (hastalık) olarak bahsedildiğinde bu aynı zamanda günahıdır.⁹⁷

Bazı *duer* veya hatalar, ilahi cezaya neden olur. Ceza lanet veya hayaletlerin intikam yoluyla gerçekleşir. Nuerler, ahlaki hataların birikerek kişiyi felakete götüdüğünü düşünür. Buna göre iki tür ihlal vardır. Birincisi ahlaki veya yasal unsurlar içeren kusur, ikincisi ise dini kusurlardır. Birinci türden bir eylem işlendiğinde, ciddi bir ihlal olduğu düşünülürse, herhangi bir etki ortaya çıkmadan önce kurban verilir. İkinci tip ihlallerde kurban pek sık yapılmaz. Nuerler akraba kadınları ile herhangi bir ensest ilişkinin kötü olduğunu ve bu nedenle Tanrı'nın cezalandıracağını söylemez. Ancak bunun olması sonucunda Tanrı birbirini takip eden talihsizlikler yaratır. Bir başka örnekte adam öldürmenin bir hata omadığına,

⁹⁵ Beidelman, "The Nuer Concept of 'Thek' and the Meaning of Sin", s.132.

⁹⁶ Beidelman, "The Nuer Concept of 'Thek' and the Meaning of Sin", s. 133.

⁹⁷ Beidelman, "The Nuer Concept of 'Thek' and the Meaning of Sin", s.132.

özellikle adil bir dövüşte adam öldürmenin yanlış olmadığına inanırlar. Aksine, bir adam bir başkasını bir dövüşte öldürürse onun cesareti ve dövüş becerisi takdir edilir.⁹⁸

Nuerlerde büyük günahlardan biri bazı enest ilişkilerdir. Bu tür günahlar için *rual* kelimesi kullanılır. Günahın derecesi enest ilişki kuranların yakınlığına ve uzaklığına göre değişir. Herhangi bir yakın akrabayla enest yapılırsa, o zaman cezası ölüm bile olabilir. Birkaç gün içinde ölümün gerçekleşmesi beklenir. Karı koca da dâhil olmak üzere şahıslar herhangi bir zinaya taraf iseler, temas kurdukları herkes için tehlikelidirler. Dolayısıyla kişisel bir günahın toplumsal bir cezayı doğurur. Kişiler günahı itiraf ederse etkisi ve sonuçları azalır inancı vardır.⁹⁹

Bazı *thek* kurallarının toplumsal düzenin sağlanmasında mühim görevleri vardır. İnsanlar arasındaki davranışları belirler. Kişilerin klan üyeliğine bakılmaksızın tüm Nuerler tarafından saygı duyulması gereken belirli kategoriler vardır. Örneğin, kuş sayılan ikizlere saygı duyulur. Dolaylı olarak kuşlara da saygı duyulur. Ayrıca yıldırım tarafından öldürülenlere de saygı duyulur ve onlar ikizlerle bir tutulurlar. Hava ve toprakla bağlantılı olarak sürüngenlere ve bazı canlı varlıklara bir dereceye kadar saygı duyar.¹⁰⁰ Kuru ve yağışlı mevsimleri ayıran nehirlerle ve geçiş aylarına saygı duyulur. Leopar postlu şefler, sığır şefleri ve benzerleri gibi Nuer ritüel liderlerine saygı duyulur. Özellikle Nuerleri birleştiren veya aracılık eden yeryüzü, gökyüzü ve nehirlerin tezahürleri olan kişilere saygı duyulur. Ayrıca bu tür şahıslar gruplar arasındaki enest ve cinayetten kaynaklanan ciddi saygı ihlallerin olası kötü sonuçlarını gideren arınma ritüellerini gerçekleştirirler.

Thekten kaynaklı bedensel ıstırapın bulaşıcı olduğu (*dop*) düşünülür. Tıpkı bir hastalık gibi yayılabileceğine, masumiyetlerine veya suçluluklarına bakılmaksızın yakın akrabaları için de kötü sonuçlar doğuracağına inanılır. Fakat her saygısızlık

⁹⁸ "Ethilugraphrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction - <https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

⁹⁹ "Ethilugraphrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction - <https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

¹⁰⁰ Beidelman, "The Nuer Concept of 'Thek' and the Meaning of Sin", s.135.

günahla sonuçlanmaz.¹⁰¹ Günah itiraf ve küçük bir kurban ile kolayca tedavi edilebilir. Tehlikenin ağırlığı, kefarete kurbanın değeriyle doğrudan ilişkilidir. Cinayet, hırsızlık ve zina kendi içlerinde günah içermeyebilir, ancak başkalarına zarar veren veya onları inciten istemli eylemlerdir. Bu fiiller kendi başlarına günah olmamakla birlikte, muamele ve tasfiyelerine ilişkin saygı kuralları ile ilişkilendirilir. Bunlara uyulmaması günaha ve kişinin kirlenmesine yol açar. Bu yasaklara uyulduğu sürece cinayet ve zina işleyenler günahkâr kirlilikten kaçınırlar, ancak bunun için cinayet ve zina yapanın itiraf etmesi gerekir. Bu nedenle, cinayet ve zina eylemleri, suçlunun akrabaları arasında şiddetli bir öfke uyandırmayabilir, ancak bu kişinin itirafta bulunmaması, günahı bulaştırma (*dop*) yoluyla akrabalarını tehlikeye atar. Bu doğal olarak yakınların tepkisine neden olur. Nuer, günah çıkarmayla ilgili bu endişeyi, bir suçluluk veya tasfiye açısından değil, akrabaları bilgilendirme açısından yapar.¹⁰²

Akrabaların önünde çıplak olma, yiyecek ve içecek üzerindeki kısıtlamaları gözlemlene gibi küçük saygı (*theak ma tot*) ile enjekte karşı yasakları gözlemlene ve kan davasına karışanlarla ortak olma gibi büyük saygı (*theak ma dit*) türleri vardır. Büyük saygıyı gözetmemek her zaman günahla sonuçlanırken, diğer durumlarda sonuçların ne kadar ciddi olabileceği açık değildir. Ciddi saygı ihlallerinin insanlarda veya sığırlarda *nueer* adı verilen ölümcül hastalığa yol açacağı kesinken, ne kadar küçük olursa olsun tüm saygı ihlalleri, ihlalin ciddiyetine veya niyete göre bazı hastalıklarla sonuçlanmanın tehlikesi olasıdır. Dolayısıyla bunlar arasındaki fark, nitelikten çok bir derece gibi görünür.¹⁰³

En belirgin toplumsal saygı biçimleri, ölüm ve evlilik etrafında toplanır. Evlilik ve kan davası, Nuerleri birleştiren ve ayıran birbirine bağlı iki farklı araçtır. Nuerler, evlilik kurallarına uyarak akraba gruplarından biriyle evlenirler. Her evlilikte başlık parası ödenir ve yeni birliktelikler kurulur. Cinayetler ise tersine, Nuerleri intikam yükümlülükleriyle, ortaklığa ilişkin karmaşık yasakları gözlemleyen karşıt, kan davasına bağlar. Kan davaları, başlık servetini yansıtan kan tazminatı ödemeleriyle çözülür. Olayların son aşamasında, cinayetler nihayetinde evliliğe

¹⁰¹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s.187-188.

¹⁰² Beidelman, "The Nuer Concept of" Thek" and the Meaning of Sin", s.140.

¹⁰³ Beidelman, "The Nuer Concept of" Thek" and the Meaning of Sin", s.140.

dönüşür, olumsuz bağlantılar olumlu, daha kalıcı bağlara yol açar. Ayrıca, ensesti etkisiz hale getiren (evliliğin antitezi) ritüel liderler, leopar postu şefler kan davalarını da etkisiz hale getirmek için benzer ayinler gerçekleştirirler.¹⁰⁴

Hatalar, saygıyı gözlemlemedeki küçük başarısızlıklar nedeniyle birikir. Bu nedenle hastalık, sadece bir eylemden kaynaklanmayabilir. Bunun yerine Kwoth'un harekete geçiren bir dizi etkenden kaynaklı olabilir. Kişi hasta olduğunda Tanrının yasasını (*cuonq*) çiğnediğini ve kusurlu olduğunu bilir ve şöyle yakarışlarda bulunur: "Senin gazabından dolayı bedenimde sağlamlık yok; Günahım yüzünden kemiklerimde sağlık yok." İyileşen kişi sadece o hastalığa saygı duymakla kalmaz, aynı zamanda hastalıkla olan doğaüstü bağlantıları nedeniyle başkalarını da tedavi eder. Hastalık kısırlık ve ölüm yolları ile de bilinir ve bu tür durumlarda kurban kanının dökülmesiyle giderilir. Burada giderilen hastalık değil hastalığa yol açan günahdır. Günahın tasfiye edilmesi beraberinde hastalığı da giderir.

Beslenme, birliktelik veya konuşma yolları ile bir Nuer diğer diğer Nuerlerle ilişki ve iletişim kurar. Doğaları gereği evlilik, doğum ve ölüm gibi sosyal süreçlere sınırlar koyar veya bunları ortadan kaldırırlar. Bu sınırlara uyulmaması, en küçük biçimleri bile fiziksel hastalık riski taşır (çoğunlukla kişinin beslenme ve üreme kapasitelerinin bozulması gibi hastalıklar). Sağlık, bütünlük ve kutsal birbiriyle ilişkili kavramlardır. Yaşamın ve düzenin nihai kaynağı olan Tanrı'nın kendisi düzensizlik, kısırlık ve ölüm getirir.¹⁰⁵ Afrika'da birey, grup dışında tek başına var olamaz. Varlığını, geçmiş nesiller de dâhil olmak üzere diğer insanlara borçludur. Bireyin başına gelen felaketler tüm grubu etkiler. Nuerlerin *thek* kuralları sosyal düzenin ve birlikteliğin sağlayıcısı bu inancın bir uzantısıdır.¹⁰⁶

1.5. Nuer Dininde Ölüm ve Ölüm Sonrası

Nuerlerde insan *ring* (beden) *yiegh* (nefes ya da hayat) *tie* (ruh) olmak üzere üç bileşenden oluşur ve ölünce bu bileşenler ayrışır. Nuer kullanımında *yiegh* yaşamı temsil eder. *Yiegh*'in yokluğunun ölümü çağrıştırır. Nuer, yaşamın Kwoth tarafından verildiğine ve ona geri döneceğine inanır. Nuerler bu inançlarını "çocuk insan

¹⁰⁴ Beidelman, "The Nuer Concept of 'Thek' and the Meaning of Sin", s.145.

¹⁰⁵ Beidelman, "The Nuer Concept of 'Thek' and the Meaning of Sin", s. 140-145.

¹⁰⁶ Mbiti, *African Religions and Philosophy*. s. 168.

tarafından doğurulur, ancak Tanrı tarafından yaratılır” deyimi ile ifade ederler. Yaşamın Tanrı'dan geldiğine ve bir kişi öldüğünde Tanrı'nın hakkı olanı aldığına inanılır. Bu inanç *ce tie wa nhial* (ölen ruh yukarıya gider) ifadesinde dile getirilir.

Yiegh hem nefes hem de yaşam anlamına gelir. Bir adam şartlara göre daha güçlü veya daha zayıftır. Kişi hasta ise zayıf *yiegh'e* sahiptir, sağlıklı bir insan için *yiegh* daha güçlüdür. Kişi sarhoş olduğunda kısmen ölmüştür ama bu öyle bir ölümdür ki kişi yas tutmaz. Genellikle bi adamın gölgesi ve ruhu arasında benzetme yapılır. Bu benzeşim hayaletlerin yaşayanların gölgeli kopyaları olduğu fikrinden kaynaklıdır.¹⁰⁷

Ölen kişinin cesedi kulübesinin soluna gömülmelidir (*kwi giakni*, kötülüğün tarafı). Cesedin başı batıya bakacak şekilde mezara konur. Nuerler insan yaşamının ilerlemesini güneşin hareketine benzetir. Doğan güneş yaşamı, batan güneşin öde lümü temsil ettiği söylenir. Bu temsilden yola çıkarak *kwony cang* batan güneş anlamında iken aynı şekilde *kwony* fiili gömmek anlamına da kullanılır.¹⁰⁸

Nuerlerde cesedin kirletici ve potansiyel olarak tehlikeli bir karakteri vardır. Bu özelliğinin bir sonucu olarak, mümkün olan en kısa sürede defnedilmelidir. Evinin yakınında ölen bir adamın uygun şekilde defnedilmesi, hayatta kalan akrabasının sorumluluğundadır. Çalılıkta ölü bulunan bir adamın da gömülmesi gerektiğini belirten Nuerler, savaşta öldürülen ve gömülmeyenlerin daha sonra bu kötü muameleden dolayı yaşayanlardan intikam (*cieng*) alabileceğine inanır. Nuerler, yaşayanları ölüye borçlu olarak tasavvur eder. Bu borcun ödenmesini ve aralarındaki ilişkinin kesilmesini ifade eden gömme törenini, *wocene cuol* veya *cuol woc'u* tanımlamak için kullanılan ifadede açıkça görülür.

Normalde defin ve ceset töreni arasında birkaç ay vardır. Ancak Nuer inancında ölülerin *cieng* olarak tabir edilen bir tür inkam alma güçleri vardır. Ve ölen kişinin intikam alma (*cien*) gücü özellikle bu süreçte güçlüdür. Bu zaman zarfında

¹⁰⁷ “Ethilugraphrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction -<https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>”.

¹⁰⁸ John W. Burton, “Living with the dead: aspects of the afterlife in Nuer and Dinka cosmology Sudan”, *Anthropos* H. 1./2 1978, s. 144.

ölen kişiyle daha önceden akrabalık bağı bulunan kişiler ölen kişinin kötü niyetinin hedefi olurlar. *Cieng* hastalık veya mağdurun ölümüyle sonuçlanabilecek başka bir talihsizlik şeklinde kendini gösterir. Dolayısıyla yakın zamanda ölen kişinin hayaleti (*joagh*) ihmal edilmesi veya yasaklanmış bir eylemde bulunması nedeniyle yaşayan bir akrabayı cezalandırma yeteneği vardır.¹⁰⁹ Ölüm, ayrılığın bariz gerçeğine işaret eder. Geçişin eşik dönemi, yakın zamanda ölen kişinin hayaletinin intikam arayışına girme olasılığının en yüksek olduğu dönemdir. Son geçişin ise cenaze töreni sırasında resmen tanındığı, ardından hayaletin yatıştırılması ve bağların koparılması gerektiği zamandır.

Haksızlığa uğrayan hayalet, intikamını kendi eylemiyle değil, nedenini Tanrı'ya bildirerek alır. Bu nedenin açık olmaması durumunda intikam alma potansiyelinin Tanrı tarafından hafifletili. Tanrı'nın doğrudan müdahalesi ile öldükleri durumlarda, intikam arama potansiyeli geçersizdir. Böyle bir bireyin ölüm anında Kwoth tarafından yukarıya götürüldüğüne inanılır. Bu şekilde ölenler için olağan cenaze töreni yapılmaz.¹¹⁰ Yapılan cenaze töreninin amacı ölüye duyulan saygı ve görevin ötesinde ölüden gelebilecek olan potansiyel hastalık ve felaketleri önlemek, ölüyü yatıştırmaktır. Kolvik ruhları için intikam alma nedenleri olmamasından dolayı cenaze töreni yapılmaması bunu göstermektedir.

Gömme ve cenaze töreni iki farklı zamanda yapılır. Ölü gömme ölümünden hemen sonra gerçekleşir ve maksat ölü bedenden kurtulmaktır. Ancak basitçe *wut*, yani kesim olarak anılan cenaze töreni, definden dört ila altı ay sonra gerçekleşir. Burada ise ölünün hayaletinin yatıştırılması amaçlanır. Bu törenin yapılmasından ölen kişinin baba tarafından akrabaları sorumludur. Bu akrabalar *gwan buthni* aracılığıyla temsil edilmektedir. *Gwan buthni*, hayaletlere, yaşayanlara sırtlarını dönmelerini ve hastalık ya da ölüm biçiminde daha fazla talihsizlik getirmemelerini öğütler. Hayaletlerden özellikle ölen kişinin yakınlarını huzur içinde bırakmaları istenir. Bu törende yapılan kurbanlar adanırken dualarda “Tanrı ve siz hayaletler” diye hitap edilir. Öncelikle Kwoth’a “Tanrım, insanı yarattın ve ölümü de yarattın... iyi nefesle üzerimize üfle. Bu adamı aldın, onunla birlikte bu öküzünü de al” diye

¹⁰⁹ Burton, “Living with the dead”, s. 145.

¹¹⁰ Burton, “Living with the dead”, s.145.

yakarıŖta bulunulur. Sonra da ölen kiŖinin hayaletine: “... ve sen falanca kiŖi, Ŗimdi ölülerin büyük sığır kampında (topluluğunda) mısın? Neredesin babamız? Evimizin tüm insanları nerede? Eh! Sonunda hepimizin gideceğı yerdir orası. Dünyada kalan bizler, barıŖ içinde olalım. Arkanda bıraktığın çocukların huzur içinde olsunlar” denir. Bu hitaplar merhumun ruhuna ve daha önce ölmüş olanların ruhlarına yöneliktir. Bununla birlikte öölü adamın ruhu özel olarak dikkate alınır.¹¹¹

Levirat veya hayalet evliliğı ile ölülerin ölülerin sosyal hayatta kalması sağılanır. Leviratik evlilikte, erkek kardeş var olan bir aileye koca olarak girer. Çünkü ölen kardeş zaten evlilik gereklerini yerine getirmiş, sığırları ödemiştir. Doğurganlığını kanıtlayarak eşinin serveti olarak verilen sığırları deyim yerindeyse kocasının soyuna geri ödeyen bir kadın, gelecekteki ikametgâhını ve eşini seçmekte daha önce hiç çocuğı olmayan bir kadından daha fazla özgürlüğe sahiptir. İkinci durumda, kadın çocuk sahibi değılse leviratik evliliğe zorlanır. Fakat Nuerler, çocuktan ziyade çocuğun yasal babalığıyla ilgilendiğınden leviratik veya hayalet evlilik, bir soyun ve bir erkeğın sürekliliğini sağılar.¹¹²

Nuerlerde bir kadının varisi olmasa da ölen bir adamın hayaletiyle evli olması önemlidir. Kocadan geriye kalan sığırlar (*ghokcookni*, hayaletlerin sığırları) kutsal kabul edilir ve evlilik dışında başka bir amaç için kullanılmamalıdır. Bundan dolayı bir erkek kardeş ölü abisinin sığırlarını kullanarak kendisine bir eş isteyebilir. Benzer bir durumu Dinkalar için de söz konusudur. Sığırlar aile reisleri tarafından dua edildiğinde klan ruhlarına adanmak gibi özel bir kullanım için tutulurlar. Sütleri sadece klan üyeleri tarafından içilir ve sadece klanın bir üyesi için evlilik sığırı olarak ödenir.¹¹³ Böylece ölen kiŖilerin hakları sahip olduğı sığırlar üzerinden korunur. KiŖinin serveti üzerinde yapılan uygunsuz kullanımlar ruhu tarafından cezaya neden olur. Bu tür kullanımların engellenmesi adına sığırların kullanımlarında evlilik ile ilişkili sınırlar vardır.

Nuer inancına ikizlerin doğumu ve ölümü oldukça önemlidir. Nuer dilinde *cuaq* olarak adlandırılan ikizler, ilahi lütfun bir işareti olarak kabul edilir. Sütten

¹¹¹ Burton, “Living with the dead”, s.140-149.

¹¹² Burton, “Living with the dead”, s.155-157.

¹¹³ Burton, “Living with the dead”, s. 152.

kesildikten sonra baba tarafından bakılır. Büyüyene kadar hep birlikte olurlar ve aynı gün evlenirler. İkiz çocukların iki bedende fakat tek bir ruha sahip oldukları düşünülür Özellikle ikizlerden birinin ölmesi hayatta kalana bazı sorumluklar doğurur. İkizlerden biri evlenmeden ölürse, hayatta kalan ikizine kötülük getireceği inancı vardır. Bu nedenle hayatta olan aynı gün içinde biri kendisi için diğeri de ölen erkek kardeşi için olmak üzere iki kadınla evlenir. Genellikle ikizler ve kuşlar arasında bir benzeşim söz konusudur. İkiz kardeşi olan bir Nuer, bir kuş gördüğünde ona şöyle hitap etmesi yaygındır: "*Dit abbi an Cuaqy gin Cuaq*: Ah kuş ben ikizim, sen ikizsin".¹¹⁴

Yayınlanmış etnografik çalışmaların incelemesinde Nuerlerin ölüm sonrası hayatla ilgilenmedikleri görülür. Bunun yerine ölen kişinin yaşayanlar üzerindeki etkisi konusunda daha detaylı bir inanç ve ritüeller dizini söz konusudur. Ayrıca, yaşayanlar ve ölüler arasındaki karşılıklı bağlılığın ritüel olarak tanınması, ölen kişinin bireyselliğinin hatırasını sağlar.

Afrika etnik gruplarında ölüm fikri ata kültü ile şekillenmektedir. Öncelikle ölüm, korkulan bir olay olmasına rağmen, insanın yaratılışla daha derin ilişkisinin başlangıcı, yaşamı tamamlaması, görünen ve görünmeyen alemler arasındaki iletişimin başlangıcı olarak düşünülür. Genellikle yaşamın amacı, ölümden sonra ata olmaktır. Bu nedenle ölen her kişiye, bir dizi törenle desteklenen doğru bir cenaze töreni yapılmalıdır. Bu yapılmazsa, ölü kişinin ruhu hayatta kalanlar için bir tehlike oluşturan gezgin bir hayalet haline gelebilir. Ölülerin yaşayanlar üzerinde güç sahibi olduğuna inanılır.¹¹⁵ Uygun ölüm ayinlerinin, ölenler için güvenli bir geçiş sağlamaktan çok, yaşayanlar için bir koruma garantisi olduğu anlaşılır.

Ölüm, bir bireyin yaşamını veya kişiliğini değiştirmez veya sona erdirmez, yalnızca koşullarında bir değişikliğe neden olur. Bu durum ata kültüründe ifade edilir. Ata ruhları toplum içinde yaşamaya devam eden ve ritüeller vasıtasıyla aileleriyle iletişim kuran ölülerdir. Mbiti onları yaşayan ölüler olarak tanımlamaktadır. Onlar

¹¹⁴ Jackson, "The Nuer of the Upper Nile Province", s. 142.

¹¹⁵ Elizabeth E. Onyedinma "The Cult of Ancestors: A Focal Point for Prayers in African Traditional Communities", **Journal of Religion and Human Relations**, AJOL, Vol. 1, No: 1 2008, ss. 1-13, s. 3.

erkek veya kadın olabilirler. Ancak, çoğu geleneksel Afrika toplumunda baba soyluluk baskın olduğundan, erkek atalar öne çıkmaktadır.¹¹⁶

Mbiti atasal ruhlarının birtakım görevleri olduğunu saptar. Bunlar: a) Aileleri ve insanları birleştirmek, birbirini önemsemek, güçlendirmek, kutsamak, ödüllendirmek ve ilham vermek; b) Savaşta dahi aileleri ve klanları hastalıklardan, kötülüklerden, düşmanlardan korumak; c) İnsanlar ve Tanrı arasında aracılık yapmak; d) Toplumsal değerlerin kırılması durumunda disiplini sağlamak; e) Bütünsel iyileşmeyi kolaylaştırmak.¹¹⁷

Atanın, dünyevi akrabalarına faydalı veya zararlı olabilecek insanüstü özel güçlere ve kutsal bir statüye sahip olduğuna inanılır. Bu tür insanüstü durum Mbiti'nin belirttiği gibi çeşitli şekillerde ifade edilir. Böylece atalara hem bedensel hem de ruhsal nitelikler atfedilir. Örneğin görünmezlik ya da yaşayan bir insana ancak olağandışı biçimde görünürlük, insan bireylerine ya da vahşi hayvanlara girme ve onlara sahip olma kapasitesi, yiyecek ya da içecek tüketme kapasitesi, Yüce Varlığa özel yakınlık ve her yerde var olabilme gibi özelliklerine inanılır. Fakat bu doğaüstü güçlere rağmen insani özellikleri belirgindir. Örneğin öfkelerini torunlarına bedensel veya ruhsal felaketler göndererek gösterdikleri söylenir. Öfkeleri genellikle dua ve ritüel kurbanlar veya adaklarla yatıştırılır. Bu nedenle yaşananların ölen atalarına sadık olması beklenir. Tüm çabalara rağmen felaketler devam ediyorsa son çare olarak Tanrı'ya başvururlar.¹¹⁸

¹¹⁶ Ezenweke, Elizabeth Onyedinma. "The cult of ancestors: a focal point for prayers in African traditional communities." **UNIZIK Journal of Religion and Human Relations** 1.1 2008, s. 4.

¹¹⁷ Ezenweke, "The Cult of Ancestors: A Focal Point for Prayers in African Traditional Communities", s. 7.

¹¹⁸ Nyamiti, Charles. "Jesus Christ, the ancestor of humankind: An essay on African Christology, vol. 2." **Nairobi: CUEFA Publications** ,2006, s. 172.

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL NUER DİNİNİN TEMEL RİTÜELLERİ

Nuer kabilesinde birçok ritüel, ayin, ibadet vardır. Bunların çoğu görünmez bir güç ile bağlantı kurma amacıyla yapılır. Bu görünmez güç ve insanüstü varlıklar Tanrı Kwoth, atalar, aşağı ve yukarı ruhları veya inandıkları başka bir ruhsal güçtür. Yaş grupları ve erginlenme töreni, doğum, evlilik, ölüm, savaş, bir ruh tarafından ele geçirilme, arınma, salgınlar bunların her biri insanüstü bir varlıkla iletişime geçme sebebidir. Yapılan uygulamaların bazıları yılın belirli döneminde bazıları ise bireyi veya toplumun tümünü etkileyen kriz zamanlarında gerçekleşir.

Nuer dininde her ritüel ve ayinin ortak özelliği dua ve kurbandır. Dolayısıyla dua ve kurban Nuer dini düşüncesinin iki temel ibadetidir. Dualar ve yakarışlar Tanrı Kwoth'a, ruhlara, atalara ve inanılan doğaüstü varlıklara yapılır. Kurban bir acil durum işareti gibidir. Birçok geleneksel ritüelin temelinde olduğu gibi bir felaketin veya günahın giderilmesinde arındırıcı işlevi vardır. Aynı zamanda bir pişmanlık ve acizlik göstergesi kabul edilir.

Dua ve kurban ile tamamlanan ritüeller arasında erginleme töreni, ölü gömme töreni, ele geçirilme ile ilgili ayinler, kan davasının çözülmesi sırasında yapılan ritüeller bulunur. Çoğunlukla ritüelleri yöneten bir tören sahibi vardır. Bu kişiler Tanrı veya ruhsal bir varlık ile iletişime geçme kabiliyetinde olan şefler, peygamberler ve şifacılarıdır.

2.1 Nuer Dininde Dua

Nuer teolojisinin en önemli ve ayırt edici özelliklerinin dualar ve kurban ışığında yorumlanması gerekir. Dua ve kurban insan olmanın, aciziyetin bir sembolüdür ve ilahi yardıma bir çağrıdır. Tanrı göklerde ve her yerde bulunan

kâinatın yaratıcısıdır, insanın babası, dostu ve toplumsal düzenin koruyucusudur; onunla karşılaştırıldığında insan cahil ve cılız bir yaratıktır. İnsanlar ilahi yardım olmaksızın acizdirler ve bütün sıkıntı ve endişelerinde bunu dile getirirler. Nuerler için Tanrı adildir. Fakat insanlar Tanrı'nın başlarına musibetler getirmesine neden olacak davranışlarda bulunur. İnsanlar şikâyet etmezlerse Tanrı'nın onlara acıyacağını ve onları bağışlayacağını düşünürler.

Nuer dini düşüncesinde Tanrı'nın kutsal yerleri, dünyevi biçimleri veya peygamberleri yoktur. Kendisine adanmış bir hayvan bile bulunması çok enderdir. Ayrıca onun adına düzenlenen periyodik törenler ve ona adanmış ayinler veya ilahiler de yoktur. Kriz zamanlarında, geleneksel uygulamalarda bazen sadece Tanrı'ya bazen de O'nunla birlikte diğer ruhlara dualar yapılır ve kurbanlar sunulur. Bu özel zamanlar dışında Kwoth'un adı sürekli dudaklarındadır. Her şey onu çağırır ve tüm dertlerinde ve tehlikelerde ondan yardım istenir. Bununla birlikte, Kwoth'a ve diğer varlıklara olan inancın ayırt edici kavramlarının belirlenmesi, büyük ölçüde duaların ve bunların ifade edildiği kurbanların incelenmesiyle saptanabilir. Bu dualar yalnızca Tanrı'ya hitap ettikleri ve herhangi bir özel yorumlama yöntemi gerektirmeyen ve anlamlı ifadeler oldukları için özel bir değere sahiptirler. Bir kurbanın anlamını ararken, bunun bir kefareti mi, bir paydaşımı mı, bir tür pazarlık mı, yoksa birkaç fikri bir araya mı getirdiğine dair yorumlar çeşitli olabilir. Ancak Tanrı'ya yapılan bir Nuer duasının anlamı, duanın sözlerinde kendini gösterir. Çünkü onların duaları fikirlerin kişiden Tanrıya iletilmesidir. Ortaya bir aracı olmadan insan ve Tanrı arasında gerçekleşir.

Nuerlerde iki tür dua etme şekli olduğu görülür. Bunlardan birincisi *lam*dır ve kelime anlamı “yakarış” olarak tercüme edilebilir. Fiilin karakterine bakıldığında olarak bir duayı düzgün bir şekilde söyleyerek bir yakarış yapmak anlamına gelir.¹¹⁹ *Lam*'ın asıl anlamı, resmi ve ritüel hitaptır. Yapılan ritüellerde söylenen *lam* dinleyicilere ve ruhsal varlıklara hitap eden olumlamalardan, öğütlerden ve Kwoth'a yapılan yakarışlardan oluşur. Nuerler en çok halka açık ve resmi durumlarda, genellikle kurbanlarla bağlantılı olarak dua eder. Nuerler, bu duruma neden olan olay hakkında yapılan bu uzun konuşmalara ara sıra kısa dualar, çoğunlukla rica duaları

¹¹⁹ Edward Evan Evans-Pritchard "140. A Note on Nuer Prayers." **Man** 52, 1952, 99-102. s.100.

eklenir. Bu dualar genellikle "Babamız, bu senin evrenin, senin isteğin, barış içinde olalım, insanların ruhu serin olsun", "Sen bizim velimizsin, yolumuzdan tüm kötülükleri kaldır ve yola çık" gibi dizeler halinde söylenir. Ancak bu duaların belirli bir şekli ve sırası yoktur. Her dua, yalnızca özel durumlarda değil, her yerde ve her zaman ayrı ayrı kullanılabilir.

İkinci dua etme şekli dua etmek anlamındaki *paldır*. Çoğunlukla günlük hayatta bireysel ve sessizce yapılır. Nuer halkı genellikle elleri dirseklerden yukarı doğru uzatarak, yukarı ve aşağı hareket ettirerek veya cemaat halinde ilahi söyleyerek dua eder.¹²⁰ Ayrıca sözlü veya içten içe dindarca boşalmalar şeklinde özel ve spontane dualar da olabilir. Bir Nuer hanesi herhangi bir sıkıntı veya endişe içindeyse hane reisi mızrağını sallayarak ve dualardan bazılarını söyleyerek kulübesinde aşağı yukarı dolaşır. Bazen de ayakta veya çömelmiş, gözleri göğe dönük ve kolları dirseklerinden uzatılmış, avuçları yukarıda, yukarı ve aşağı hareket ettirerek dua eder.

Nuerlerde duaların eşlik ettiği çeşitli halk inanışları vardır. Bunlardan bir tanesi ot düğümlemektir. Yolculuktaki bir adamın yol kenarındaki otları birbirine düğümlerken Tanrı'ya yakarıшта bulunması yaygındır. Her insanın "iyi bir ayağı" ve "kötü bir ayağı" vardır ve hangisinin hangisi olduğunu deneyimle öğrenir. Adam ot düğümlmeyi kötü ayağını yoldaki bir kütüğe vurduğu için yapmış olabilir. Çünkü bu, bir talihsizliğin habercisidir. Ot düğümlmek yolcunun yolculuğuna selamete devam edebilmesi için Tanrı'dan kötülüğün çimenlerde kalmasına izin vermesini istemesidir. Benzer şekilde yapılan herhangi bir girişimde başarıyı garantilemek için aynı şekilde ot bağlanır. Görüldüğü üzere Nuerlerin günlük hayatında Tanrı iyi ve kötü fikrinde yer alır. Nuer insanı söz konusu yolculuk bile olsa iyilikle devam etmek için Tanrı'ya dua eder.

Alışveriş sırasında Tanrı'ya iyi bir pazarlık yapmalarını sağlaması için dualar ederler. Nuerler bu gibi duaları herhangi bir zamanda söyleyebilir. Sadece başları belaya girdiğinde veya bir nimet arzuladıklarında değil mutlu oldukları için de Tanrı ile konuşmayı sevdiklerini ve günlük işlerini yaparken Tanrı'ya sık sık birkaç kelime

¹²⁰ Edward Evan Evans-Pritchard, "Some features of Nuer religion", **The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland**, 81/1/2 ,1951 , s. 1-13.

söylediklerini ifade ederler. "Babamız, bu senin evrenin, senin iraden" gibi kısa cümleler bu amaçla söylenen en yaygın rica dualardır.

Nuer kabilesinde biri acı çektiğinde herkes acı çeker ve herkesin barış içinde olması için her bir bireyin barış içinde olması gerekir. Bu birlik duygusu Nuer dualarında özellikle belirgindir. Dualarında da ortak bir niteliğe sahip olan ıstıraptan kurtulmayı istemektedirler. Özellikle şahsa özel bir şans, iyilik istemezler, ancak herkesin paylaştığı ve herkes için bir ölçüde barışın olduğu olağan ve ortalama şeyler için dua ederler. Yapılan kişisel dualarda "ah, Kwoth, ah, Yüce Kwoth, bu nedir?" gibi ifadeler kullanılabilir. Bu tür dualarda dilek sahibinin genellikle tekil şahıs eki kullandığına dikkat çekmek gerekir. Aynı şekilde "iyi yolculuk etmeme izin ver" duasında olduğu gibi. Fakat halka açık yerlerde edilen dualarda "huzur içinde olalım" duasında olduğu gibi çoğul şahıs eki kullanılır. Bu tür dualarda herkesin birbirinin yakını olduğu vurgulanmaktadır. Bu dualar yakın akrabaların tehlike anında ve işlerinden herhangi birine bir yanlış yapıldığında görülür. Nuerler bunun toplumun herhangi bir üyesi için bile bir talihsizlik olduğunu hissettiklerini oldukça açık bir şekilde göstermektedir.

Kabile hayatında yaygın kullanılan, dua veya temenni sayılabilecek günlük ifadeler vardır. Bunlardan birisi 'haydi uyuyalım, ama burada huzur içinde olalım temennisidir. Nuer selamlarının en yaygını 'ci nien?' veya 'ci nie licerally' (iyi uyudun mu?) cümlesidir. Selam verilen kişi bunu, diğer selamlara olduğu gibi, tasdik ederek cevap verir. "Uyudun mu?" sorusu fiziksel bir uyumadan ziyade daha çok "dinlendin mi?" veya "rahat durumda mısınız?" anlamlarında kullanılır. Aynı şekilde vedalarda *mal* kelimesi kullanılır. "Wer he mal", (huzur içinde git) ve *duodhni ke mal*, (huzur içinde kal) cümelerinde olduğu gibi huzur anlamındadır. Nuer düşüncesinde rahat veya huzurlu olmak, Tanrı'yla dostluk içinde olmakla ilgilidir. *Di pal?* veya *di palu?* (dua ettin mi?) sorusunda ima edilen fikir, kendinle barışık olmanın, diğer insanlarla olduğu kadar Tanrı'yla da barışık olmaktır. Selamlaşmada sorulan diğer yaygın bir soru soru *tol'd mu?* (Ocağınızdan duman yükseliyor mu?) yani evinizde her şey yolunda mı? Bu soruların hepsi her zaman sorulmaz, ancak genellikle iki veya üç soru sorulur. Bu nedenle tam selamlamada, rahat bir uyku,

memnuniyet, dua ve tüten bir ocağın, yani kendi içinde huzurlu bir kişinin bileşik bir resmi elde edilir.¹²¹

Nuerler dualarını anlamak için Nuer dilinin kullanımına ve düşünce biçimine vakıf olmak gerekir. Örneğin sıklıkla söylenen *apaapko pwol*, (hafif olabilir miyiz) ve *apwonko hoc* (havalı olabilir miyiz) gibi ifadelerde *pwony* kelime anlamı hafif veya hava demek olsa bile mecaz anlamı beden veya benliktir. Nuerlerin bu duadaki maksadı fiziksel anlamda hafif veya havalı olmak istemesi değildir. Burada amaçlanan, insanların sadece sağlık açısından fiziksel değil, aynı zamanda sıkıntılardan arınmış anlamında da hafif olmalarını istemektir. Kaygılı olmama ve sakin olma anlamında bir hafiflik kastedilir. Benzer bir kullanım *a yie neemi koe* (insanların ruhları serin olsun) duasında da görülür.¹²² Bu bağlamda ruhun serin oluşu, huzurlu olmakla ilişkilidir. Nuerler dertlerden arınmış ve rahat olmak anlamında ruhlarının soğuk ve hafif olmasını isterken bunun aksine bedensel olarak sıcak ve şişman olmayı dilerler.

Dualarda sıklıkla duyulan bir diğer mecazi ifade kişilere karşı temennilerde kullanılan *koc* kelimesidir. Özellikle kutsamalarda *apwonydu koc* sakin ol, yani huzur içinde ol anlamlarında kullanılır. *Koc* kelimesi aynı zamanda yumuşak veya hassas anlamına da kullanılır. Dualarda soğuk yerime sakin olarak tercüme edilse. Çünkü bir Nuer fiziksel olarak yumuşak olmayı istemez, ancak ruhsal anlamda buna niyet edilir.

Nuerler hayattan otlaklarda yürümek olarak söz eder ve hiçbir gizemi olmayan bir yolda ilerlemek isterler. Kötülükten arınmış ve rahat yaşamak istedikleri hayatı ayağının altındaki yumuşaklık olarak tasvir ederler. Örneğin buna benzer niyetle *gweny ko kwel gwath me jalko ko* (yolculuk ettiğimiz yerde bizim için bir yol aç) ve *gweny ko gwath* (bizim için bir yer açın) gibi dileklerde bulunurlar. Sözcükler genellikle belirli bir yere veya yolculuğa atıfta bulunmaz, genel olarak hayat yolculuğunu kastederler. Çalılıklardan geçmenin herhangi bir özel tehlikesine değil, insan yaşamını kuşatan tüm ıstıraplara ve kötülüklere atıf yapılır. Dua kısaca ‘bizi

¹²¹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s.24.

¹²² Huffman, Ray. **Nuer-English Dictionary**. Vol. 8. D. Reimer, 1929, s.52.

kötülükten koru' anlamına gelir.¹²³ Duanın kime neye yapıldığı belirtilmemiş ise de Nuerler rahat ve tahlizsizliklerden uzak bir hayat için Kwoth'a yönelirler. Bu nedenle dualarda Kwoth'un adı geçmese bile Nuerler arasında duanın kime yöneldiği bilinir.

Barış ve kurtuluş dilemek duaların ortak anahtar özelliğidir. *Kwoth ngaci rum yieni, romni yick* (ruhlarımızı nasıl taşıyacağınızı (veya koruyacağınızı) bilen Tanrı'dır) cümlesinde görülür. Barış, kurtuluş ve korunma arzusu, başka bir kısa Nuer duasında *kateko*, (bırakın rahat olalım) görülür.¹²⁴

Nuer dualarında, diğer halklarda olduğu gibi, çoğu zaman tekrarlar olduğu, ancak totolojilerden ziyade paralellikler biçiminde olduğu gözlemlenir. Çünkü aynı genel ifade içinde anlam varyasyonları vardır. Aynı fikri ifade etmek için çeşitli imgeler kullanılır ve her birinde bir düşüncenin farklı bir yönü vurgulanır.

Nuerlerin duaları kısa beyanlardan ve ricalardan oluşur. Bu duaları anlamak Nuerlerin yorumları, ritüelleri, fikirleri ve değerleri hakkında biraz bilgi sahibi olmak gerekir. Böylece mistik ve ahlaki teolojilerinin ayırt edici ve önemli özellikleri belirlenebilir. Ahlaki düşüncenin teoloji ile bütünleşerek dualarda özlü bir şekilde özetlendiği görülür. Dualarda sıklıkla istenen barış uyku, hafiflik, rahatlık, serinlik, yumuşaklık, dua, ev içi ocak, bol yaşam ve hayat gibi duygusal ve düşünsel bağlantılı çeşitli imgelerle ifade edilir. Ardıncan bu türden barış için Tanrı'dan kötülükten kurtulmayı dilerler. Tüm bunlar Nuer yaşam ideallerinin oluşturur ve dualarda bir bütün halinde gösterilir.

Nuerlerin dualar dışında bazı ritüel ve törenlerde söylenen ilahileri vardır. Bu kısa ilahiler aslında Tanrı Kwoth, belirli ruhlar veya atalara itafen, bazen de hepsine aynı anda hitap edecek şekilde söylenen dualar bütünüdür. Aşağıda örnek verilen kısa ilahi şeklindeki dua Buk ruhu için söylenir ve Nuer topraklarının her yerinde bilinir. Bu ve bunun benzeri ilahiler bazen cenaze törenlerinde ve ruhun nehirler ve akarsularla olan ilişkisinden dolayı, balık avlamaları başlamadan önce söylenir.¹²⁵

“Deng'in annesi, karıncalar (Nuer) canlarını senden fidye ile satın aldı.

¹²³ Evans-Pritchard, “The Nuer conception of spirit in its relation to the social order”, s. 203.

¹²⁴ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 26.

¹²⁵ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 45.

Dengkur'un annesi, karıncalar canlarını senden kefaretiler aldı
Dengkur'un annesi hayat verir,
Dengkur'un annesi bana hayat veriyor.
Hayat canlandı.
Hayat getiriyor ve çocuklarımız oynuyor.
Sevinçten yüksek sesle ağlarlar,
Hayat ile
Alacakargalara hayat verilir ve doyurulur.
Konuşmamız güzel, biz ve buk,
Konuşmamız mükemmel;
Halkın ülkesi iyidir.
Deng'in anası, karıncalar (Nuerler) canlarını senden fidiye olarak öderler.
Pak yolunda yolculuk mu yapıyoruz? (*Pake*, Arapça kökenli *faki*, *fakir*, kutsal adam anlamına gelir)
Biz buradayız, biz ve buk deang,
Buk, deng'in annesi, karıncalar canlarını senden kurtardılar.
Dengkur'un annesi, karıncalar canlarını senden fidiye olarak aldılar.
Sana kırmızı kan veriyoruz.
Deng karıncaları basit insanlardır, hayatlarının nasıl desteklendiğini anlamazlar.
Sığır kamplarındaki tüm insanlar nehre tütün getirsin.”
Bu ilahinin genel anlamı, Buk'un insanları tehlikelerden koruduğu ve onlara hayat verdiğidir. Hayvanlar (kırmızı kan) ve tütün adakları karşılığında Nuer halkına koruma ve yaşam verilir.

Aşağıdaki *dayim* ve *mani* adlı iki ruha hitaben ve yıldırım tarafından öldürülen bir kişinin onuruna düzenlenen bir törende söylenen bir savaş ilahisi örneğidir:

Göklerde bulunan yıldızlar ve ay.
Aldığın deng kanı,
Deng karıncalarını kaprisli bir şekilde çağırma,
Aldığın deng kanı,

Nehir kıyısındaki savaş kanadı tüylerle çevrilidir.
Tanrı'nın oğlu *Dayim*, İngilizleri yere vur,
Vapuru Nil'de kırım ve İngilizlerin boğulmasına izin verin.
Dağlardaki insanları öldür,
Onları iki kez öldür,
Onları şakayla öldürmeyin.

*Mani aceleyle gider,
Sonsuza kadar devam eder,
Jagei'nin oğulları kırlarda gururlu,
Dinka'ya her zaman baskın yaptıkları için duyulan gurur.*¹²⁶

Yukarıdaki ilahide Dinkakarı yenmekle övünen bölümler vardır. Bununla beraber Nuba tepelerindeki insanlara karşı zafer ve aynı zamanda İngilizlerin yok edilmesini de talep edildiği görülür. Buna göre bu ilahi Güney Sudan'ın İngiliz işgalindeki zamandan kalmadır.

2.2 Nuer Dininde Kurban

Nuer dilinde kurban için kullanılan kelime, gereğini yerine getirmek anlamında *kam*'dır. Kurban eylemi ise “inek verilmesi” anlamındaki *kam yangdır*. Fakat evlilik törenlerinde olduğu gibi hayvanın sadece kesildiği ve dini yönünün zayıf olduğu durumlarda ise bu eyleme öldürmek anlamında *nak* denir.¹²⁷

Nuer dini ritüellerinin merkezi eylemi kurbandır. Kurban ruhsal varlıklarla temas kurmanın bir yoludur. Kötü bir olayın meydana geldiği veya tehdit edildikleri durumlarda manevi varlığı yatıştırmak amaçlanır. Bu amaç tüm kurbanlarda genel bir ortak noktadır.¹²⁸ Evans-Pritchard, kurbanı Nuer Dininin en tipik ve anlamlı eylemi olarak görür. Kurban onlar tarafından sayısız kez yapılır. Bir insan hasta veya herhangi bir günah işlemişse, o günahı ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için kurban keser. Bazen ilk çocuğun doğumunda, ikizlerin doğumunda, evlilik törenlerinde, cenazelerde vb. yaşamın hemen her noktasında kurban bulunabilir. Kurban Nuer yaşamının dönüm noktalarında geçişi sağlayan temel ve tamamlayıcı bir ritüel olarak görülür.

Nuerlerde iki tür kurban vardır. Bunlar bireysel kurban ve kolektif kurbandır. Bireysel kurbanlar bekâr bireyler ve kişisel sebepler içindir. Gruplar için ise toplu kurbanlar sunulur. Kurbanların çoğu, insanların başına tehlikeler gelmesin diye yapılır. Kolektif kurbanın birincil işlevi çocukluktan yetişkinliğe, bekarlıktan

¹²⁶ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 45-46-47.

¹²⁷ Evans-Pritchard, “Some features and forms of Nuer sacrifices”, s.114.

¹²⁸ Edward Evan Evans-Pritchard, “Some features and forms of Nuer sacrifices”, **Africa: Journal of the International African Institute**, 21/2 1951, s. 112.

evliliğe, yaşayan birinin hayalet geçişi gibi toplumsal statüdeki bir değişikliği doğrulamak ya da ona güç katmaktır. Toplu kurbanların belirgin bir yapısal karaktere sahiptir. Salgın döneminde olduğu gibi tüm toplum adına kurban yapılabilir. Yapılış zamanı ve nedenine bakıldığında kurbanın toplumsal faaliyetlerin ve düzenin sağlanmasına ilişkin ahlaki ve manevi bir yönü vardır. Çünkü meydana gelen doğal krizlerin altında manevi ve ahlaki bozuklukların olduğuna inanılır.¹²⁹ Kurban ahlaki düzeni tekrar sağlamak üzere verilen bir diyet ve arındırıcı konumundadır.

Nuer Dininde kurbanlar Tanrı Kwoth için yapılır. Kolektif kurbanlarda ruhlar ve atalar da toplumun bir parçası sayılır. Bu nedenle ruhlar ve atalar tanık olarak çağırılır ve kurbanın nedeni onlara uzun bir konuşma ile iletilir. Ruhlar ve ataların toplumun ruhsal boyutunda yer alan üst düzey mensuplarıdır. Kabilenin başına gelen herşey onları da bir şekilde etkiler ve onlar da çaba gösterir. Tanrı Kwoth'a karşı insanın durumu nasılsa onlar da o şekilde, ancak şahit olarak orada bulunurlar. Kurbanın niyeti onlara açıklandığı gibi insanlara da açıklanır.

Ana kurbanlık hayvan genellikle öküzdür, ancak öküzün yerini kısır bir inek de alabilir. Neredeyse tüm Nuer kurbanlarında ortak olan ritüel özellikler vardır. Örneğin bir adamın ölmüş babasının onuruna kurban vermesinde yaşlı bir boğa dışında hayvan kısır olmalıdır ve eğer kısır değilse, ayinler başlamadan önce hadım edilir.¹³⁰ Bir kan davasının kapanması söz konusu ise kurbanlık hayvanlar boğalardır. Bu, boğaların kurban edilebileceği tek durumdur. Bunların dışında işin ciddiyetine göre öküz, keçi ve inek gibi hayvanlar kurban edilir. Normalde kişisel kurbanlarda aile reisi görev alır. Kadınlar ve çocuklar kurban kesemezler, fakat bu kutsamalara yardımcı olabilirler. Kişisel kurbanlar ihtiyaç halinde her zaman yapılabilir, ancak adak için genelde zaman sabah ve akşam vakitlerinde kurban yapılır.¹³¹

Hayvan kurban edilmeden önce baştan sona kurban eylemi dört ana aşamadan geçer: (i) Sunum (*pwot*), (ii) kutsama (*buk*), (iii) dua (*lam*), (iv) kurban etme

¹²⁹ "Ethilugraphrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction -<https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

¹³⁰ Evans-Pritchard, "Some features and forms of Nuer sacrifices", s.113.

¹³¹ "Ethilugraphrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction -<https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

(*kamyang* ya da *nak*). İlk eyleme *pwot* denir, bir ipin yere çakılması ve hayvanın ona bağlanmasıdır. Sonra görevli kurbanı Tanrı'ya sunar. Hayvana kazık atan kişiye ineğin ipi olan *pwot yang* denir. Bazen, kurban kazığa bağlandıktan sonra, *peg*'in üzerine veya dibine bir miktar süt, bira veya su dökülür. Kutsama eylemine küllerle ovalamak da dâhildir. İlk duayı yapacak olan adam, kurbanın sırtına sığır gübresi küllerini hafifçe sürer. Adam bu eylemi sağ eliyle yapar. Bu aşamadaki tek adım budur. Üçüncü aşamada, yani duada, kurban eden kişi elinde mızrak tutar ve kutsanmış kurban üzerinden Tanrı ile konuşur. Bu aşamada kurbanın niyeti ve bununla ilgili diğer hususlar belirtilir. Son aşama kurbanı kesme işlemidir. Nuer dilinde kişisel kurbanlara kurbanın verilmesi veya sunulması anlamında *kam yang* denir. Toplu bir kurban olduğunda buna *nak* denir. Kurban öküz olduğunda sağ tarafından mızraklanır. Koyun ve keçilerin ise boğazları kesilir.¹³²

Kurbanın gerçek anlamını özellikle dua ve kutsamada aramak gerekir. Dua, kurbanın niyetini belirtir ve dua sırasında sağ el ile mızrak sallanır. Görevli sağın bir uzantısı olan, erdeminin ve canlılığının temsil eden mızrağı benliği ile bütünleştirir. Sembol olarak mızrak insandır. Bütün bir soy ya da klan adına kurban söz konusu olduğunda mızrak, soyun ya da klanın atasının mızrağıdır. Temsilcisi aracılığıyla kurbanda tüm grubu temsil eder. Sağ el ile kurbanın sırtına kül koyarak kutsama insanın kurbanla özdeşleştirilmesinin bir ifadesidir. Çünkü kurban etmede insan ve öküzün eşdeğer olduğu söylenir. Nuerler erginleme töreninde babalarından mızrakla birlikte aldıkları öküzlerle bir özdeşim kurarlar. Bunun karşılığı, soyun atalarının sürüsüyle özdeşleşmesidir.¹³³ Kişi kurban olarak verdiği hayvanda kendisini de kurban etmektedir. Kullanılan mızrak kişinin benliğinin ifadesidir.

Nuerlerin sığırlarla kurdukları ilişki kurban ibadetinde yoğundur. Bunun nedenini sığırların Nuerlerin yaşamındaki önemine bakılmalıdır. Hayvanlar arasında öküz en saygın sığırlardan biri olarak kabul edilir. Öküz isimleri esasen erkeklerin isimleridir. Evli kadınlar kendi aralarında inek isimleri kullanırlar. Normalde, bir adam öküz adını kullanır ve öküz insanın hayatından ayrılrsa bile sahibi onun ismiyle anılmaya devam eder. Öküz öldüğünde sahibi büyük bir üzüntü duyar. Savaşta, avda,

¹³² Edward Evan Evans-Pritchard, "The meaning of sacrifice among the Nuer", *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 84/1/2 1954, s. 21.

¹³³ Evans-Pritchard, "The meaning of sacrifice among the Nuer", s. 21.

dansta öküzünün adını bağırır. Bir öküz kurban edildiğinde, gerçek anlamda insanın yerine geçmiş olur. Bu nedenle kişisel kurbanlarda hayvanlar, erkeklerin yerine geçer. Bu ölçüde kurban bir mübadeledir ve basit bir kurbandan çok daha fazlasıdır. Sığır kurbanının önemi kişinin somut varlığını sığır ile özdeşleştirmesinden geldiği düşünülür. Bu nedenle bir sığırın kurban edilmesi kişinin kendisini kurban ettiği anlamına gelir. Kan davası diyetlerinde sığır kurbanı de kişinin kendini sığır sembolü ile kurban etmesi anlamına geldiği için değerlidir.¹³⁴

Toplu kurbanlar, törenin ustası veya idarecisi anlamına gelen *kuğu buthni* adlı bir kişi tarafından yapılır. *Kuğu buthni* evlilik gibi törenlerde ve diğer Nuer ayinlerinde görev yapar. Bu törenlerde klanın veya soyun mızrak adını söyler ve ardından, genellikle hayvan kurban edilmeden önce bir yakarıшта bulunur. Mızrak adı soyun temsilidir yani tüm klanı simgeler. Evans-Pritchard *kuğu buthaninin* kurban törenindeki rolünün dini olmaktan çok sosyal bir görev olarak görüldüğünü söyler.¹³⁵

Kurban, geleneksel Afrika inançlarının en belirgin somut örneğidir. Bundan dolayı kurban üzerine yoğunlaşan araştırmacılar Afrika dinlerinde kurban üzerine yoğunlaşarak Tanrı ifadesini açıklamaya çalışmışlardır. Buna göre iki görüş ortaya çıkmıştır. İlki, 1920'lerde ortaya çıkan ve Mircea Eliade'nin geliştirdiği Deus otiosus teorisidir. Bu teoriye göre, Afrikalılar Tanrı yaratılıştan sonra cennete çekilmiştir ve dünyanın işleyişini daha küçük tanrılara bırakmıştır. Bu nedenle Tanrı insanın günlük işlerine karışmaz ve O'na nadiren kurban verilir.¹³⁶ Medyum teorisi denilen ikinci teori, 1950'lerde Evans-Pritchard'ın Nuer halkı üzerine yaptığı araştırmayla popüler olur. Bu teoriye göre, sık sık kurban alan küçük tanrılar ve atalar, Tanrı ile insan arasında aracılardır. Böylece onlara sunulan herhangi bir kurban, nihayetinde Tanrı'ya sunulur. Bu varlıklar insandan Tanrı'yakurbanı ulaştıran araçlarıdır.¹³⁷

¹³⁴ "Ethilugraphrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction -<https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

¹³⁵ "Ethilugraphrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction -<https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

¹³⁶ Eliade, Mircea, Ioan P. Culianu, and Ioan P. Couliano. **Dictionnaire des religions**. Plon, 1990. s.30-35.

¹³⁷ Ukpong, Justin S. "The problem of God and sacrifice in African traditional religion." **Journal of Religion in Africa**, 1983, 187-203. s. 194.

Deus otiosus teorisi Afrika geleneksel dinlerinde Yüce Varlığın dünya meselelerine aktif olmayan katılımı fikrine dayandırılır. Bu teoride sorunun Tanrı'ya tapınmak ya da ona kurban sunmak değil, O'na sık sık kurban vermemek olduğuna dikkat edilir. Bu teoriyi 1922'de ortaya koyan Mircea Eliade'ni hocası Raffaele Pettazzoni *Dio: Formazione e sviluppo del monoteismo nella storia delle religioni - Tanrı: Dinler tarihinde tektanrıcılığın oluşumu ve gelişimi* adlı eserinde şöyle özetler “Otiosus'un kendisi, yaratıcı varlıkların temel doğasına aittir ve bir bakıma yaratıcı etkinliklerinin tamamlayıcısıdır.”¹³⁸ Dünya bir kez yaratıldığında ve kozmos kurulduğunda yaratıcı görevini tamamlamış sayılır. Onun daha fazla müdahalesi sadece gereksiz değil, aynı zamanda tehlikeli olacaktır. Çünkü kozmostaki herhangi bir değişiklik onu yeniden kaosa sürükleyebilir. Pettazzoni'ye göre yaratıcı Yüce Varlığın tembelliği ve çok ibadet edilmemesinin temeli, Yüce Varlık karakterinden ziyade yaratıcı karakterinden kaynaklanmaktadır. Pettazzoni'nin açıklaması, Tanrı'nın yaratıcı işlevine odaklanmaktadır. Tanrı'nın yaratıcı faaliyetini idari faaliyetinden ayırt etmek için bir içgörü sağlar.¹³⁹

Afrika geleneksel inançlarında Tanrı, tanrıları ve ataları dünyayı yönetmenin her yönüne dâhil ederken, onları yaratılış sürecine dâhil etmez. Afrika düşüncesinde, yaratılış, Batı'nın yaratılış kavramının anlamından çok daha fazlasını çağırıştır. Afrika düşüncesinde yaratılış, yaratma işini başlatan Tanrı'nın yeni varlıkları var etmeye ve onları canlı tutmaya devam ettiğini ima eder. Böylece ilahi yaratıcı güç, evrende etkin olmaya devam eder. Buna örnek olarak Afrikalılar arasında genellikle insan üremesi, yalnızca bir erkek ve bir kadının çiftleşmesinin sonucu olarak değil, aşkın bir yaratıcının faaliyetinin bir sonucu olarak anlaşılır.¹⁴⁰ Bu, cinselliğin üreme işlevini reddetmek anlamına gelmez. Daha ziyade, üreme sürecinin insanda değil, Tanrı'da aranması gereken metafizik bir açıklaması olduğu anlamına gelir. Başka bir deyişle, insanların yeniden yaratmaya dâhil olduğu durumlarda bile Tanrı'nın hala aktif olarak yaratmaya devam eder. Bu, Batılıların üreme süreci anlayışından farklıdır. Dolayısıyla Deus otiosus teorisi bu teorisi temelinde yaratıcı kavramına

¹³⁸ Pettazzoni, Raffaele. **Dio: Formazione e sviluppo del monoteismo nella storia delle religioni**, Vol. 1. Società Editrice Athenaeum, 1922, s. 248.

¹³⁹ Justin S. Ukpong, “The problem of God and sacrifice in African traditional religion”, **Journal of Religion in Africa**, 14/3, 1983, s.188.

¹⁴⁰ Mbiti, John S. **Introduction to African religion**. Waveland Press, 2015. s. 40-41.

yoğunlaşması nedeniyle, Afrika inançlarına ve Nuer Dinine uyarlanamamaktadır. Yaratıcılığı devam eden ve süreklilik arz eden bir tanrı anlayışının yaratma işlevini tamamlamış tanrı anlayışına çekilmesi Nuer dinin tanrı ve yaratılış fikri ile çelişmektedir.

Afrikalıların yaratılışa ilişkin görüşlerinin bilimsel olarak doğru olup olmadığıyla değil, Batılılarınkinden farklı olduğu gerçeğiyle ilgilenmesi gerektiğine dikkat çekilmelidir. Aradaki fark, Afrikalıların yaratılışa bakış açısı gerektiği gibi anlaşılıp yorumlandığında, geleneksel Batılılarınkinden çok daha dinamiktir. Afrikalılar genellikle ağaçlar ve hatta taşlar da dâhil olmak üzere tüm varlıklarda Tanrı'nın yaratıcı gücünün sadece varlığına aynı zamanda sürekliliğine inanırlar. Bu, bazı erken antropologlar tarafından animizm anlamına gelecek şekilde yorumlanmaktadır.¹⁴¹

Deus otiosus teorisi, Eliade'nın Gök Tanrısı kavramına dayandığı araştırmalarla zirveye ulaşmıştır. Eliade'ye göre Tanrı, herhangi bir ibadete ihtiyaç duyamayacak kadar uzak veya çok iyidir. Bu da Afrikalılarda en ilkel Gökyüzü tanrısı olarak Yüce Varlık'tır.¹⁴² Eliade bu teoriyi daha dinamik küçük tanrıların ibadette yavaş yavaş Tanrı'nın yerine geçtiği bir durum olarak tasvir eder. Ancak Tanrı ile tanrıların karşı karşıya kaldığı bir durum ortaya çıkmaktadır. İlahi olanın kaybeden olduğu, ancak kendine uygun davranıp uzak durduğu ve tüm gücüyle evrenin işleyişini bozmaya çalışmadığı sürece, nadir durumlarda kendisine yaklaşılması veya kendisine hitap edilmesi gibi bir teselli durumuna izin verildiği yorumu ortaya çıkmaktadır. Tanrı'nın uzak olduğu inkâr edilemez, ancak daha küçük tanrılar tarafından uzaklaştırılması kabul edilmemektedir. Tanrı'nın uzaklığı (aşkınlığı) olgusu ona yapılan yetersiz ibadetin temeli değildir. Çünkü öyle olsaydı, insanın ulaşamayacağı kadar aşkın olacağı için ona hiç tapılmazdı. Burada Eliade'nin açıklamasında, Tanrı'nın insanla kişisel ilişkisinde ve yeryüzünde devam eden yaratıcı faaliyetinin mevcudiyetinde açıkça ifade edilen, Tanrı'nın yakınlığının (içkinliğin) ötesinde aşkınlığına bariz bir aşırı vurgu bulunmaktadır. Eliade ayrıca, kendisine verilen yetersiz ibadet için alternatif bir temel olarak Tanrı'nın iyiliğini

¹⁴¹ John S. Mbiti, **Introduction to African religion**. Waveland Press, 2015. s. 30-35.

¹⁴² Ukpong, "The problem of God and sacrifice in African traditional religion", s. 191.

varsayar. O (Gök Tanrı), sözde ibadete ihtiyaç duyamayacak kadar uzak veya çok iyidir ve onlar (Afrika halkları) ona yalnızca aşırı ihtiyaç durumlarında başvururlar.¹⁴³

James O'Connell, Eliade'ye karşı, Gök Tanrı'nın daha küçük tanrılar tarafından uzaklaştırılmadığını, kendisinin geri çekildiğini savunur. Ayrıca, gök Tanrı'nın tamamen geri çekilmediğini ifade eder. İhtiyaç durumunda O'na yaklaşılabilceğini ve ahlakın yaratıcısı olarak kabul edildiğini söylerken ayrıca ruhsal varlıkların yalnızca O'nun gücünün farklı uzantıları olduğunu bildirir. O'Connell'in analizi, Tanrı'nın Kendisi, dünyayı daha küçük tanrıların kontrolü altına sokma gibi bir hatadan kaçınır.¹⁴⁴ James O'Connell her ne kadar Eliade'ye karşı çıkmış gibi görünsede hiçbir Afrika halkının kendi ifadesinde tanrının kendi isteği ile bile olsa geri çekildiği dile getirilmemiştir. Tanrının uzaklığı veya yakınlığı tanrısal/ruhsal varlığın ortaya çıkma nedeni olmamıştır. Bu varlıklar Afrika kozmolojisinin bitki, hayvan, toprak gibi bir parçası olarak var edilmiş ve insan ile birlikte varlığın başka bir yönünü oluşturur.

Evans-Pritchard'a göre, Nuerler ne zaman daha küçük ruhlara dua etseler veya adak adasalar, onlar aracılığıyla Tanrı'ya dua etmişler veya adak adanmışlardır. Tanrı'dan gökte, ayda veya güneşte olarak söz ederler. Ancak bu unsurların ilahi faaliyetin araçları, tezahürleri veya işaretleri olduğunu kastettiklerini belirtilmektedir. Bu nedenle ne Tanrı ile özdeşleştirilirler ne de mecazi olarak Tanrı yerine kullanılırlar. Öte yandan, daha küçük ruhlar birer temsil olarak kabul edilmelidir. Bu ruhlardan herhangi birine dua ederken, Nuerler aslında belirli bir ruhsal figür veya tezahürde Tanrı'ya hitap etmektedirler.¹⁴⁵

Kurban konusu, sığırların önemi açıklanmadan tamamlanamaz. Sığırların dini ve sosyal yönleri vardır. Sığırlar, yalnızca geçim ve evlilik için değil; sosyal girişimlerini kutsallaştırmak, hastalık, günah ve kötülüğün üstesinden gelmek için de gereklidir. Nuerlerin her türlü krizden kurtuluşları, evlerini paylaştıkları küçük sürüye bağlıdır. Bu nedenle, Nuerler için sığırlar kurban yoluyla Tanrı ile iletişime

¹⁴³ Ukpong, "The problem of God and sacrifice in African traditional religion", s. 191.

¹⁴⁴ Ukpong, "The problem of God and sacrifice in African traditional religion", s. 190.

¹⁴⁵ Ukpong, "The problem of God and sacrifice in African traditional religion", s. 190-191.

geçebildikleri çok önemli bir unsurdur. Nuerlerde kurbanın değeri ve önemi sığırlarda gizlidir.

Zorunlu durumlar veya gelenekler dışında, Nuerler sığırları kurban etmek dışında başka bir nedenle öldürmezler. Onları öldürmek bir hata olarak kabul edilir. Çünkü sadece et arzusuyla öldürülen bir öküzün, haklı (*cuong*) olduğu için öldüren kişiyi lanetleyebileceği (*cien*) inancı vardır. Adamın öküzün canını almaya hakkı yoktur ve bunu yaparak bir hata işler. Kurban dualarında Tanrı'ya öküzün canının neden alındığı açıklanır ve ayrıca öküze onun neden öldürüldüğü anlatılır. Böylece öküzü kurban etmekte kendilerini haklı çıkarırlar ve kendilerini *cienden* korurlar. Sonuç olarak, kıtlık zamanlarında sığırlar yemek için öldürüldüğünde bile Tanrı'ya ve öküzlere eylemi mazur görmelerini diler ve öküzler öldürülmeden önce kutsanırlar.¹⁴⁶ Geleneksel uygulamalar veya kurban dışında, tüm sığırların, koyun ve keçilerin öldürülmemeleri gerekir. Bu anlamda "kutsal"dan söz edilebilir. Yani kurban için ayrılan sığırlar kutsal olarak kabul edilirler.

Genellikle yağmurların başlangıcında ve sonunda bir boğa, koyun ya da keçi kurban edilir. Bu kurban kutsal *Lit aradeib* ağacının altında bir kez yapılır ve ağaca *Manddoong yungda uto kanni* (Manddoongt bu boğa senin, al onu) diye seslenir. Genel bir kural olarak, sıradan insanlar yağmur mevsiminin başlangıcında herhangi bir kurban yapmazlar. Bu ayrıcalık önemli Nuer şifacılarına aittir. Bu vesileyle kullanılabilecek bir dua şudur: *Kwotht mau ni yu ng ntoischk oh bell* (Oh Tanrı! Bu boğayı al ve bize mısır ver). Daha sonra yaşlılar, kurban edildikten sonra boğayı keser, birkaç eklemi birlikte kaynatılır. Daha sonra ihtiyarlar birlikte ziyafete katılırlar. İyi bir mahsul elde edilirse, yetiştiricilerin her biri mahsullerinden bir kısmını şifacıya verir. Yağışlar fazla olursa şifacı bu sefer yağışı durdurmak için ateşe bir taş koyar.¹⁴⁷

Nuer Dininde kurbanın niteliğine ve zamanına dikkat edildiğinde genellikle hastalık olmak üzere bazı tehlikelerden veya talihsizliklerden kurtulma niyeti vardır. Bu tür kurbanların altında yatan genel fikir ikame etme, insanın hayatı yerine bir

¹⁴⁶ Evans-Pritchard, "The sacrificial role of cattle among the Nuer", 194.

¹⁴⁷ Jackson, "The Nuer of the Upper Nile Province", s.137.

hayvanın canının verilmesidir.¹⁴⁸ Sığırlar Nuer'in en değerli varlıklarıdır. Onların ekonomik, sosyal, dini ve duygusal değerleri vardır. Önemli bir husus olarak, bunun sadece görel bir değer meselesi değil, aynı zamanda dini gelenek ve görenek meselesi olduğu da açıktır. Dolayısıyla kurban etme mantığında insanlar ve öküzlerin sembolik bir eşdeğerliği vardır. Öyle ki kurban edilen her şey aslında bir sığırın temsildir.¹⁴⁹

Bir öküz kurban edildiğinde, bu sadece en çok ihtiyaç duyulduğu anda ilahi lütuf için en yüksek teklifi verme meselesi değildir. İlkeye göre, hediye ne kadar büyükse, geri dönüş de o kadar büyük olacaktır. Bu, evlilik törenlerinde kurbanların öküz olması gerektiği gerçeğinden açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü burada dini amaçla yapılan kurbanda olduğu gibi ikame ve mübadele fikirleri yoktur. Buradaki kurbanın amacı dini olmaktan çok toplumsaldır. Veba ve cinayetleri savuşturmak için yapılan kurbanların eti yenilmez. Çünkü Nuerler yaptıklarının günahını ve kalplerindeki tüm kötülüğü hayvanın sırtına yüklediklerini ve bunun su veya kanla birlikte toprağa aktığına inanırlar.¹⁵⁰ Kurban yenilirse kötülükler vücuda girer. Bu tür bir kurbanın yenilmemesi sadece belirli kişiler için değil, herkes için kutsal veya tabudur.¹⁵¹ Bu, çoğu özel kurbanda yapılmaz. Ancak bu tür kurbanların hemen hepsinde birileri kurban edilenlerin adına kurbanın sırtına kül konur. Kişi hangi kötülüğe yol açıtıysa, kül bu sebeple kullanılır. Böylece günah kurbanın sırtından kanıyla birlikte toprağa akar. Tanrı'dan kötülüğü ortadan kaldırması ve kötülüğün kurbanla kefaretinin ödemesi veya yok edilmesi dlenir. Bu nedenle el ve kül koymak yalnızca bir kutsama ve özdeşleşme değil, aynı zamanda kurban edeni rahatsız eden kötülüğün kurbanla aktarılmasıdır. Kötülük kurbanla aktarılır ve onunla birlikte yok edilir. Kurban, adamın yerine cezalandırılmaz, onu temsil etme anlamında onun yerine geçer. El koymada kutsama, özdeşleşme ve aktarım fikirleri harmanlanmaktadır. Bu durumda kurban edenin yaptığı şey, aktarım anlamında kendini kurbanla özdeşleştirmesidir. Başka bir deyişle, kendisinin kötü olan yanını kurbanla

¹⁴⁸ Evans-Pritchard, "The meaning of sacrifice among the Nuer", s. 25.

¹⁴⁹ Evans-Pritchard, "The meaning of sacrifice among the Nuer", s. 26.

¹⁵⁰ Ronald M. Green, "Religion and morality in the African traditional setting", **Journal of religion in Africa**, 14/1, 1983. s. 21.

¹⁵¹ Evans-Pritchard, "The meaning of sacrifice among the Nuer", s. 27.

özdeşleştirir ki, kurbanın ölümüyle o yanı ortadan kalsın ve kanıyla akıp gitsin.¹⁵² Bununla beraber kişi elini kurbanın sol tarafına koyar. Mızrak hayvanın sol tarafına vurularak kurban edilir. Bunun ardındaki niyet ise Nuerlerin sağ ve solu iyi ve kötü şeklinde ayırmalarıdır. Buna göre sağ kolu güç ve düzen ile ilişkilendirirler; sağ mızrak koludur, hayırlı işler içindir. Tersine sol zayıflık ve talihsizlik ile ilişkilendirilir; mezarlarla ilişkilendirilen taraftır. Ayrıca bu nedenlerden dolayı bazı kurbanların sol tarafı yenilmez.¹⁵³

Kurban, yapılan törensel uygulamalara manevi güç katar ve ayrıca bu törenlere katılanlara yiyecek sağlar. Örneğin erginlenme ve evlilik törenlerinde kurbanlar birbirini izleyen törensel eylemlerdeki olaylardır. Erginlenme töreninde bir erkek çocuk, alına altı kesik atılarak ritüel ve tören niteliğindeki diğer çeşitli eylemlerle erkeklığe adım atar. Kurban bu süreçte çocuğu zarar görmekten koruyan Tanrı'yı ve ruhları onun statüsünün değişmesine tanık kılar. Akrabaları ve komşuları olan canlı tanıklar için bir şölen sağlayan çok yönlü bir ritüeldir. Aynı şekilde evlilikte de karı-kocanın birleşmesine giden aşamaların tamamlanması ve ziyaret edilen aileler ziyafet verilmesi için kurban gerekir. Dini eylemler dışında kurbanlar başlık parası ödenmesi, düğün törenleri, şenlikler vb. tüm ritüel ve diğer faaliyetler dizisinin yalnızca bir bölümünü oluşturur. Bu nedenle, onaylayıcı ve özel kurbanlar arasında bir tutum ve dolayısıyla anlam farkı vardır.¹⁵⁴

2.3. Erginleme Töreni ve Yaş Grupları

Nuer sosyal hayatının önemli bir parçası yaş sistemidir. Yaş sistemi, belirli bir dönem içerisinde doğan çocukların bir dizi tören ve ritüellerden geçmeleri ile oluşturulan yaş gruplarıdır. Her bir yaş grubunun bir adı vardır. Yaş gruplarının adları, dönemin önemli olaylarından veya hayvan isimlerinden oluşur. Yaş gruplarının kurumsal faaliyetleri yoktur ve belirli siyasi işlevleri olduğu söylenemez. İnisiyasyon ayinlerinde askeri veya ahlaki eğitim amaçlanmaz. Aynı zamanda oluşturulan yaş setlerindede liderlik bulunmaz. Ancak oldukça önemli sosyal işlevlere sahiptir. İnisiyasyona tabi tutulmuş bir genç, savaşçı statüsüne girer.

¹⁵² Evans-Pritchard, Edward Evan. "The meaning of sacrifice among the Nuer." **The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland**, 84.1/2, 21-33, 1954, s. 28

¹⁵³ Evens, "the paradox of Nuer feud and the leopard-skin chief", s. 45.

¹⁵⁴ Evans-Pritchard, "The sacrificial role of cattle among the Nuer", s. 189.

Baskınlarda ve topluluğun savunmasında yer alır. Bu nedenle, erkek çocuklar erken yaşta kamplara alınmaz. Çünkü küçük bir erkek çocuk, deneyimli savaşçıların katıldığı bir savaşta büyük bir yok olma riskiyle karşı karşıya kalır. Modern zamanda ise çok daha erken yaşta, bazen sadece dokuz veya on yaşındayken inisiye edilir.¹⁵⁵

Yaş sınıflarının genel adı *rik* veya *rektir*. Aynı *rekte* olan erkekler kan kardeşi kabul edilir. Bundan dolayı kendisiyle aynı zamanda inisiye olmuş birinin kızıyla evlenilemez. Aynı yaş sınıfında olanlar zor zamanlarda birbirlerini kollarlar. Düşmanlara karşı birbirlerine sığınak olur veya evlilik masraflarına destekte bulunurlar. Yaş gruplarının oluşturulduğu törene genel olarak *nak* denir. Manası öldürmek veya katletmektir. Periyodik olarak düzenlenen törende tamamı erkek olan katılımcılar tarafından çok sayıda öküzün kesilip yenildiği, bir süre toplumun diğerlerinden ayrı tutuldukları özel kampları tanımlamak için kullanılır. Alınlarında kesikler oluşturulan gençler iyileşme sürecini bu kamplarda geçirirler.

İnisiyasyon açısından Nuer hayatı iki döneme ayrılır. İnisiyasyon dönemi ve inisiyasyonun gerçekleşmediği dönem. Bu dönüşümlü dönemler, inisiyasyon döneminin başlangıcında bıçağın çıkarıldığı *ngom kam rar* ve dönemin sonunda bıçağın asıldığı, *bangom ngaf* olarak bilinir. Kampların ne zaman kurulacağı Nuerler arasında sığırların adamı olarak adlandırılan ve *Wut Ghok* olarak bilinen bir uzman tarafından belirlenir. Yeni bir inisiyasyon dönemi gerçekleşeceği zaman, *Wut Ghok* sığır ahırından bıçağı alır ve bu sembolik hareketle inisiyasyon operasyonunun başlayabileceğini duyurur. Sürenin sonunda bıçağı tekrar alır, bir kabağa koyar ve kulübesine asar. Bu hareketle erginlenme töreni için sürenin bittiği anlaşılır. Kabile içinde bıçak tekrar çıkarılana kadar başka bir inisiyasyon gerçekleşemez. Bu nedenle Nuerlere göre bıçağın çekildiği" (*Ce ngom ham var*) ve "bıçağın asıldığı" (*Ce nom ngab*), yani açık ve kapalı dönemler, iki dönem vardır. Bir inisiyasyon döneminin başlangıcında, sığır uzmanı bir öküzü keser, büyük bir dans yapılır ve yeni bir inisiyasyon döneminin açılış konuşmasını yapar. Her kabilede, yaş döngüsüyle ilgili konularda yetkisi tanınan bir sığır uzmanı vardır. Sürenin kapatılması emrini verdikten sonra bir erkek çocuğu erginlenirse başının şişeceğine ve öleceğine

¹⁵⁵ Evans-Pritchard, E. E., "The Nuer of the Southern Sudan African Political Systems", s. 272.

inanılır.¹⁵⁶ Bununla birlikte, bir Nuer erkek çocuk genellikle alınlarına kesi yapılan yaştan çok daha büyükse ve ailesi onun inisiye olmasını çok istiyorsa, törenin inisiyasyon döneminin komşu bir kabiledede yapılması mümkündür.¹⁵⁷

Naka katılan her genç kesim için bir boğa sağlamalıdır. Ancak bu her zaman mümkün olmadığından iki veya üç erkek çocuk ortaklaşa bir boğa edinirler. Kendi sürülerinden uygun öküz bulamayanlar, başkasından ödünç almak zorundadır. Bu amaçla Nuerlerde *ngwal* olarak bilinen boğa ödünç alma işlemi gerçekleşir. Bu işlemde büyük bir boğa ödünç alan borcunu bir boğa ve bir buzağı ile öder. Genellikle emziren bir buzağı bu amaç için tahsis edilir, ancak sahibinden anında ödeme yapması beklenmez.¹⁵⁸ Öküzü ödünç veren adamın geri ödeme talep etmesine toplumsal sözleşme gereği izin verilmez. Bunu yapmakla alay konusu olur ve yaşadığı toplum içerisinde yadırganır. Ayrıca, bir erkekten katılımcılardan birine bu şartlarda bir boğa sağlaması istenirse, o kişi reddedemez. Bunu yaparsa, eylemi arkadaşları tarafından kınanır ve aile üyeleri arasında hastalığa ve hatta ölüme yol açan ruhsal kirlenme riskiyle karşı karşıya kalır. Ziyafete katılmaya hak kazanan ve bir öküz tedarik etmesi beklenenlere büyük bir destek verilir. Öküz edinebilmek için akraba ve komşularından dilenerek dolaşırlar. Tüm bu amaçlar için sığır vermek Nuerler arasında en büyük erdem ve cömertlik olarak kabul edilir; cimrilik ise ciddi bir sosyal hatadır. Geri ödeme için belirlenen süre belirsizdir ve dört ila sekiz yıl arasında değişir. Bu süre *Wut Ghok*'un beyanlarıyla kontrol edilir.

Ziyafete katılanlar içlerinden birini kasap olarak seçerler. Bu kişinin özel bir unvanı yoktur, ancak bu amaçla kullandığı mızrak kesim mızrağı, yani *mut nak* olarak bilinir. Öküzler iki ya da üç günde bir kesilir ve Nuerler arasında alışlageldiği üzere kalplerinden mızraklanarak kurban edilirler.

İnisiyasyon sürecinde katılımcıların toplumun geri kalanı için son derece tehlikeli ruhani bir durumdadırlar. Törenlerde herhangi bir ihlalin akrabaları ve sığırları arasında hastalığa ve ölüme neden olacağı inancı vardır. Afrika'nın sığır sahibi kabileleri arasındaki çoğu inisiyasyon biçiminde üç dönem olduğu öne sürülür.

¹⁵⁶ Pritchard, *Age sets, The Nuer of the Southern*, s. 235.

¹⁵⁷ Pritchard, *Age sets The Nuer of the Southern*, s. 236.

¹⁵⁸ Paul P. Howell, "THE AGE-SET SYSTEM AND THE INSTITUTION OF" NAK" AMONG THE NUER", *Sudan Notes and Records*, 29/2, 1948, s. 174.

Bunlar; inisiyelerin bir bütün olarak topluluktan koptuğu ayırım dönemi; kendilerinden bir yaş büyükleri ile tanıştırılmaları dönemi; bir bütün olarak topluluğa yeniden tanıtıldıklarında yeniden bütünleşme dönemidir. Tüm bu dönemlere çocukluktan yetişkinliğe statü değişikliğini gösteren törensel ritüeller ve eylemler eşlik eder. Bu genellemeye göre Nuer'in *nak* törenleri toplanma dönemidir. Çünkü katılımcılar yakın zamanda inisiye olmuş gençlerden seçilir ve bunlar birlikte topluluğun ana gövdesinden ayrı tutulurlar. Tecrit dönemi alınlarının paralel çizgilerle çizildiği gerçek kabul töreniyle temsil edilir. Bu, gencin kendisi ve akrabaları için en büyük tehlike dönemidir. Geçici olarak statüsünün dışındadır, konumu ne manevi anlamda ne de toplumun yaş tabakalaşması ile ilgili olarak tanımlanamaz.¹⁵⁹ Bu nedenle her türlü maddi ve manevi rahatsızlıklara karşı açıktadırlar ve özenle korunmaları gerekir.

Nuer erkek çocukları, ciddi bir çileden ve bununla bağlantılı bir dizi törenden geçerek erkeklik derecesine geçerler. Bu inisiyasyonlar, bir köyde veya bölgede yaklaşık on dört ila yirmi yaşlarında yeterli sayıda erkek çocuk olduğunda gerçekleşir. Birbirini takip eden yıllarda inisiye olan tüm gençler bir yaş grubuna aittir. Herhangi bir yaş grubunun başlangıcı ile ondan önceki veya sonraki grubun başlangıcı arasında yaklaşık on yıl vardır. Yaş kümeleri bir döngü içinde düzenlenmemiştir.¹⁶⁰

Çocuklar alından kulağa doğru uzanan altı yatay kesik vurularak yapılan bir operasyonla bir yaş grubuna dahil edilirler. Tören genellikle yeni ay ile başlar ve kışın veya yağmurların başlangıcında, havalar serinken yapılır. Özel ayinler başlatılmadan önce, gün içinde şef tarafından toplananların kafaları traş ettirilir. Kural olarak, mevcut yaş sınıfının hayatta kalan en kıdemlisi ve eskisi, törenin düzenlenmesi emrini verir. Bu kişi öz oğlunu ya da yakın bir akrabası olması gereken ilk çocukla töreni başlatır. Bu adam bir *Qwoar Moong* ya da bir leopar derili şef

¹⁵⁹ Howell, Paul P. "THE AGE-SET SYSTEM AND THE INSTITUTION OF" NAK" AMONG THE NUER." **Sudan Notes and Records**, 29.2 1948, 173-182, s. 176.

¹⁶⁰ Evans-Pritchard, E. E., "The Nuer of the Southern Sudan African Political Systems", s. 271.

olmalıdır. Ancak ilk yara izi tamamlandıktan sonra törenlerin devamından artık *Wud Oak* sorumludur.¹⁶¹

Bir günde yaklaşık iki yüz erkek çocuk inisiye edilebilir. Her erkek çocuk aynı gün ameliyata başlar ve tamamlanır. Özel uzmanlar her erkek çocuğu aynı gün ameliyat eder. Uzmanlar köy köy dolaşırlar ve özel bir ücret almazlar. Kendi kendilerine yaşamaları büyük bir onur olarak kabul edilir. Oğlanlara özel bir ilaç verilmez ya da başlarını tıraş etmeleri dışında herhangi bir hazırlık yapılmaz. Ancak operasyon nadiren ölümcül olabilir, bu nedenle ölümden korunmak için bir babanın bir boğayı kurban etmesi gerekir. Ameliyatı takip eden ay boyunca çocuklar, tecrit edilerek dinlenirler. Köyden biraz uzakta özel bir kulübede ayrı tutulurlar. Katı yiyecekler yemezler ve esas olarak yulaf lapası, az kıyma ve bol süt içerek beslenirler. Her oğlanın güneşi uzak tutmak için bir keçi, koyun veya boğa derisi ve sinekleri uzaklaştırmak için bir tüy yelpazesi vardır.¹⁶²

Operasyonu geçiren gençlerden acıya cesaretle direnmeleri beklenir. Acıdan inleyen veya ağlayan arkadaşları arasında alay konusu olur. *Nak* törenlerinde bir evlilik veya başka bir tören için düzenlenen sıradan törenlerden farklı özel bir adım yoktur. Yaraları tamamen iyileştikten sonra yaklaşık yüz kişiden oluşan bir grup oluşturulur ve her bir çift için bir boğa temin edilir. Oğlanlar bu sığırlarla vahşi doğaya giderler ve güçlerini geliştirmek için çalışırlar. Köyden yaklaşık bir saat uzaklıkta bir yere yerleşirler ve özel olarak sağlanan yerlerde yaşayan yaklaşık bir düzine sınıfa ayrılırlar. Çok genç ya da çok yaşlı bir kadın onlar için varis yemeği hazırlar ve bu ayırım döneminde genç kızlar tarafından ziyaret edilmezler. Gençler kamptayken, özellikle koşu olmak üzere çeşitli güç ve dayanıklılık becerilerini geliştirirler. Gençlerden biri bir zürafayı veya mızrağı geçebilirse, erkekliğin en yüksek seviyesine geçmiş sayılır. Daha sonra gençler babalarının köyüne dönerler. Eğer babaları ölüyse yakın bir erkek akrabası onlara bir büyük ve küçük bir mızrak

¹⁶¹ Evans-Pritchard, "The Nuer: age-sets", s. 237.

¹⁶² E. E. Evans-Pritchard, The Nuer Age-Sets, **Sudan Notes and Records**, Vol. 19, No. 2 1936, 233-269, s. 237.

verir. Artık bir erkek kabul edilir ve dışarı çıkan savaşçılara katılabilir. Kendisine bir eş edinir ve babası ona kendi sürüsünü beslemesi için üç inek ve bir boğa verir.¹⁶³

Nuer halkında bir erkek için, kendi evindeki ve sığır kampındaki kadınlarla yan yana çalışmak zorunda kalan bir erkek çocuk olarak kalırken, oyun arkadaşlarının "erkeğe dönüştüğünü" görmek kadar küçük düşürücü bir şey yoktur. Babası onun inisiyasyonunu kabul ettiğinde çocuk, babasının yaş grubundan birine gider ve bu adam, çocuğun saçından bir tutam (*nhiam dār*) koparır ve üzerine tükürür. Ardından çocuğun yüzünü ve başını (*be yinye poinde*) okşar. Böylece baba yaş grubu vekili aracılığıyla oğluna hayır duasını vermelidir. Ayrıca çocuğun kendi babası da oğlunun başını külle ovar ve çocuğun inisiyasyonda en ufak bir zorluk çekmemesini dilerler. Aynı köyün üyesi veya akrabası olan birkaç erkek çocuk genellikle aynı anda kabul edilir. Bir erkek çocuğun kendi başına inisiye olmasının kötü bir şey olduğu düşünülür.¹⁶⁴

Oğlan, çocukluk izlerini kesmek için uzmanla kendisi anlaşma yapar. Oğlan uzmana bir armut alır ve ona sunar. Bununla kanın akacağı delik açılır ve armut uzmanın malı olur. Operasyon sabah erken saatlerde güneş yükselmeden gerçekleştirilir ve bir önceki gün baş hazırlanır. Sabah traş olmak iyi görülmediği için öğlen traş edilir. Kesimden hemen önce alın bol su ile yıkanır ve pankreas (*kol*) (*ba nhiamde cuth ka köt*) ve son olarak toz (*tup*) ile ovulur. Kanı almak için bir çukur (*koahriem*) kazılır ve bu çukurda baş bir çim çemberin (*thac*) üzerinde durur. Ameliyat tamamlandıktan sonra bu delik toprakla doldurulur. Çünkü açıkta kalan kanı bir köpek veya başka bir hayvanın içmesi kötüye işarettir. Kesim bir kulübenin veya ahırın önünde yapılır. Çocukların kanının çiftliğin içinde dökülmesi gerekir. Anneler, babalar, akrabalar ve arkadaşlar, hatta kız arkadaşlar, erkeklerin çile çekmesini izler. Geleneğe göre bir erkek çocuğun ameliyattan önce veya ameliyat sırasında hiçbir korku belirtisi göstermemesi gerekir. Ancak çoğu zaman çile o kadar korkunçtur ki çocukların sinirleri çöker. Bazı erkek çocukların korku ve acıyla dışkıladıkları ve bazılarının mücadele ettiği ve hatta kaçtığı bilinir. Ancak bu durumlarda zorla tutulurlar ve bu durum akrabaları için büyük bir utanç kaynağı olur.

¹⁶³ Evans-Pritchard, "The Nuer: age-sets", s. 240-245.

¹⁶⁴ Pritchard, Age sets The Nuer of the Southern, s. 236-237.

Erkek çocukların ameliyat sırasında bayılmaları, başlarının hafifçe yukarı kaldırılması ve onları canlandırmak için boğazlarına süt dökülmesi sık görülen bir durumdur. Bununla birlikte, bir kural olarak, erkekler takdire şayan bir cesaret sergilerler ve ne kazanca ne de acıya ihanet ederler. Onların bu metaneti, küçük düşürmek istemedikleri akrabalarının ve iyiliklerini kazanmayı umdukları kızların varlığıyla ödüllendirilir.¹⁶⁵

İlk kesi en acı verici olanıdır. Çnkü supraorbital sinirleri koparır. *Woe dohl* (çocukluğun silinmesi) olarak bilinir ve kaşların hemen üzerinden şakaklara kadar uzanır. İkinci kesi birincinin hemen üzerinden yapılır ve *gwecm an dwiel* olarak adlandırılır. İnisiyasyondan önce bir erkek çocuk açsa annesinin kulübesinin girişine gider ve yiyecek isterdi, oysa inisiyasyondan sonra erkek olduğunda yemek için yalvarmayacak, sessizce oturacak ve açlığın sancılarına katlanacaktır. Alnın ortasından sağ kulak hizasına kadar toplam altı kesi yapılır ve alnın ortasındaki kesilerden başlanıp sol kulak hizasına kadar tamamlanır. Böylece şakak boyunca kulaktan kulağa uzanan altı paralel kesik vardır.¹⁶⁶ Kesim devam ederken genellikle her şey çok sessizdir, duyulan tek ses bıçağın kemiğe sürütmesidir. Oğlan kanama durana kadar orada yatar. Sonra eve girmesine yardım edilir. Elleri ve ayakları üzerinde, ancak sırtı yere yakın olacak şekilde sürünerek eve girer ve başını ve vücudunu yatay konumda tutmaya çalışır.¹⁶⁷

Çocuklar nehre götürülene ve inzivalarının sonunda temizlenene kadar sığırlarla herhangi bir temastan kesinlikle kaçınmalıdır. Bu yasak edildiğinde lanete neden olur. Sığırların arasına girmeleri yasak olduğu gibi, sığır pisliğine basmaktan da kaçınmaları gerekir. Onlara bir inek yaklaşırsa, oğlanların hemen kulübelerinin sığınağına kaçmaları gerektiği söylenir. Bu yasağın çiğnenmesinin, alında düzenli yara izlerinin (*piar*) oluşmasını engelleyeceğine ve böylece, hemen kaşların üstündeki kesi olan *woe dohl* dışında, erkekliğin gururu olan tüm kabul işaretlerinin silineceğine inanılır. Oğlanlara bol miktarda yiyecek verilir ve hayatlarının herhangi

¹⁶⁵ Howell, "The Age-Set System and The Institution of Nak among The Nuer", s. 174.

¹⁶⁶ Evans-Pritchard, "The Nuer: age-sets", s. 231.

¹⁶⁷ Evans-Pritchard, "The Nuer: age-sets", s. 233.

bir döneminde olduğundan daha iyi beslenirler. Oğlanlar, kendilerine getirilen herhangi bir yemeği, yoldaşlara yakışır şekilde paylaşırlar.¹⁶⁸

Anneleri sırayla onlar için yemek yaparlar. Ancak her birinin getirdiği herkes tarafından paylaşır ve yalnız uyurlar. Şafaktan önce uyanırlar ve alınlarını ılık suyla yıkarlar. Ardından onlara bakan adamlardan biri kesiklerdeki pıhtılaşmış kanı temizler. Daha sonra soğuk kuzey rüzgârı yaralara esip yaralarının iyileşmesine yardımcı olurken kulübelerinin önünde oturup titrerler. Kulübeden ayrılacak kadar iyi oldukları zaman ile bir nehirde yıkanarak ritüel olarak temizlendikleri gün arasında, hafif bir şekilde belirlenmiş bir ruhsat dönemine girdikleri kabul edilir. Hala sığırlarla temastan kaçınmaları gerekir ve zamanlarını komşu bahçelerde ve çalılıklarda gruplar halinde dolaşarak geçirirler.¹⁶⁹

İyileşme sürecinin ardından büyük bir dansın (*ba ruathp wot*) ve bol bol düellonun yapıldığı bir bitiş töreni vardır. Bu şenliklere katılanlar, erkek çocukların babaları ve eşlerinin yaş grubuna mensuptur. Bu törenin sonunda bir oğlanın dayısı, kız kardeşinin oğlunun artık yetişkinliğe ulaştığı gerekçesiyle babasından bir inek (*yang gārā*, inisiyasyon ineği) talep edebilir. Kesim yapılmadan önce bir dayı, kız kardeşinin oğlunu külle (*buk*) ovuşturur ve onun üzerine bir hitap (*lam*) yapar, böylece zorluk çekmeden bu çileden geçer.¹⁷⁰

2.4. Ölü Gömme Töreni

Nuer kozmolojisine göre insanın ölümlü olması, göksel alemin dünyevi aleminden ayrılmasının sonucudur.¹⁷¹ Yerle göğü birbirine bağlayan ip kesildikten sonra insanı ölümlü bir varlığa dönüştü. Öncelikle insanoğlu açlık hissetti. Böylece ilk durumda, Kutsal Vasıftan ayrılma, insanı açlık ve ölümün kaçınılmazlığı gerçekleriyle karşılaşmaya zorlar. Nuerler ölümden sonraki yaşamla ilgilenmemelerine rağmen ölünün yaşayanlar üzerindeki etkisine ilgi duydukları

¹⁶⁸ Evans-Pritchard, “The Nuer: age-sets”, s. 242.

¹⁶⁹ Evans-Pritchard, “The Nuer: age-sets”, s. 243.

¹⁷⁰ Evans-Pritchard, “The Nuer: age-sets”, s. 244.

¹⁷¹ John W. Burton, “Living with the Dead: Aspects of the Afterlife in Nuer and Dinka Cosmology”, *The Cambridge Journal of Anthropology*, 1976, s. 40.

açıktır. Dahası, yaşayanlar ve ölümler arasındaki sürekliliğin ritüel olarak tanınması, ölen kişinin bireyselliğinin hatırasını sağlar.¹⁷²

Nuer halkında ölümden bir kişinin üç bileşen parçasına; etine (ring), hayat nefesine (*yiegh*) ve zekâ veya ruha (*tie*) ayrıldığına inanılır.¹⁷³ Nuer kullanımında *yiegh* yaşamı ima eder, tıpkı *yiegh*'in yokluğu ise ölümü ifade eder.¹⁷⁴ Nuerler, hayatın bir kişiye doğumda *Kwoth* tarafından verildiğine ve ölüm ile bu kaynağa geri döndüğüne inanır. Dolayısıyla fiziksel çiftleşme eylemi, insan yaşamının doğuşu için gerekli ama yeterli olmayan bir koşuldur. Çocuk insan tarafından doğurulur, ancak Tanrı tarafından yaratılır (*cak*).¹⁷⁵

Nuer Dini'nde ölüm kötü değildir. Ancak insan bedeni için aynı inanç söz konusu olmaz. Ölen kişinin ruhu, ruhlar alemine gider ve orada var olmaya devam eder. Ancak insan bedeni çürümeye bırakılır. Ceset kirletici ve potansiyel olarak tehlikelidir. Bundan dolayı bir an önce gömülmesi gerekir.¹⁷⁶ Ceset hemen gömülmez ise etrafa kötülük yayılacağına inanılır. Nuerlerde ölümle ilgili en dikkat edilen şey ölen kişinin ruhunun inkitam alma (*cien*) duygusudur. Crnaze ve ölüm töreni yaşayanların ölene bir borcudur. Bunun yerine getirilmesi ile ölenin yaşayanlarla ilişkisi kesilir ve iki taraf huzurlu olur.¹⁷⁷

Cien tipik olarak, sonunda kurbanın ölümüyle sonuçlanabilecek bir hastalık veya başka bir talihsizlik şeklinde kendini gösterir.¹⁷⁸ Yakın zamanda ölen kişinin hayaleti (*joagh*), hayaleti unutulması veya yasaklanmış bir eylemi gerçekleştirmesi nedeniyle yaşayan bir akrabayı cezalandırma yeteneğiyle doludur.¹⁷⁹ Nuerlerde bu durum *joagh cianke naath* (ölülerin ruhları insanlara talihsizlik getirir) deyiimiyle ifade edilir.¹⁸⁰ Ölünün gömülmesi ile cenaze töreninin arasında birkaç ay geçmesi gerekir. Ancak merhumun intikam (*cien*) alma isteğinin özellikle bu süreçte güçlü olduğuna inanılır.

¹⁷² Burton, "Living with the Dead", s. 41.

¹⁷³ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s.144.

¹⁷⁴ Jackson, "The Nuer of the Upper Nile Province", s. 156.

¹⁷⁵ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, 156.

¹⁷⁶ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 44.

¹⁷⁷ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 156

¹⁷⁸ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 173

¹⁷⁹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 174.

¹⁸⁰ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 161.

Cien, bir tür laneti çağrıştırır. Nuer inancında lanet kavramı çok önemlidir. Kendisine haksızlık edilmiş kişinin lanetinin gerçekleşeceğine inanılır. Bu nedenle ölen kişinin haklı olmasında korkulur ve onun lanetinin gerçekleşmemesi için çabalanır. Çeşitli lanetler arasında, babalara ve annelere yönelik lanetler çok ciddidir. Bu çaba genellikle ölen kişiyi kutsamak ve yüceltmektir. Lanetleme ve kutsamanın önemi Nuer Dini'nin baskın bir motifini oluşturur.¹⁸¹

Kurban, ölüm töreninin temelidir. Yaşayanları ölümün ve ölünün getireceği her türlü felaketten arındırmak ve kefareti içindir. Onlar için kurban bir an önce verilmesi gereken önleyici ve koruyucu bir ritüeldir. Bir kişi öldürülürse, yakınları ve akrabaları kendilerini büyük tehlikede hissederler ve ölüyle yakın ilişkisi olan herkes hemen kurban keser. Ölen adamın baba ve anne tarafından akrabaları öküzleri, koyunları ve keçileri ölünün olduğu höyüğe getirir ve onları orada kurban eder. Uzak akrabalar ve akraba olmayan arkadaşlar ve komşular bile kurban keser. Kurban için ölü ile bir akrabalığı olmayanlar bile sessizce höyüğün üzerine tütün bitkisinin yapraklarını atarlar. Bir kerede kurban yapılmazsa, kolvikin insanlara ve hayvanlara ölüm getirerek geri dönebileceğine inanılır. Ayrıca, ölülerin yakın akrabaları o kadar kirlidir ki, akrabalar ve komşular kurban kesmeden evlerinde yiyip içemezler. Nuerlere göre insanlar huzur içinde dinlenmeden önce hayvanlar ölüleri takip etmelidir. Bu durum için Nuerler *ca je kir ka det kene rueth* (o ölü adam keçi, koyun ve öküzlerle kefareti edildi) ifadesini kullanırlar. Ancak bu kurbanlar yalnızca tehlikeyi önlemek amaçlıdır. Akrabalar, ölümün bulaşmasından henüz kurtulmuş değildirler. Birkaç hafta veya ay sonra başka bir tören yapılana kadar da olmayacaklardır.

Nuerlerde ölüm töreni ölümün gerçekleşmesine göre ya yapılır ya da yapılmaz. Şimşek çakmasıyla ölen kişiler için ölüm töreni yapılmaz ve bu kişilerin ruhlarına *col vik* (kolvik) ruh denir. Kolvik ruhlar için sadece anma töreni yapılır. Her iki durumda da kurban kesilir ve kurbanın amacı yaşayanları temizlemektir. Fakat bununla birlikte sıradan bir ölüm törenindeki kurbanın ikinci amacı ölülerin ruhunu hayaletlere göndermek ve orada kalmalarını sağlamaktır. Yıldırım tarafından

¹⁸¹ "Ethnographrc Studies of Religion Evans Pritchard: Unit 9 The Nuer Contents 9 Introduction -<https://www.studocu.com/in/document/university-of-delhi/political-science/unit-9/48112441>".

öldürülen bir kişinin ruhu Kwoth'a katılır ve yaşayanları rahatsız etmek için geri gelmez. Ancak sıradan bir ölümden ölen kişinin ruhunun yaşayanlara intikam geri dönüşün olmaması ve ruhun yukarıdakilere katılması için kurban oldukça önemlidir.¹⁸²

Nuerler ölüm döşğinde olan birinin ölümden korkmamasını büyük bir erdem sayar. Kişi öldükten sonra genellikle iki veya üç kişi mezarı kazar ve bunlar yakın akrabalarıdır. Ölen kişinin yaş grubundaki bir kişi mezarı kazmamalıdır. Tüm çocuklar ve gençler, hatta oğulları ve küçük erkek kardeşleri ölüye yakın olanlar onların kaybından ne kadar üzülseler de, ölünün evinden uzak durmalıdırlar. Cenazeye katılmazlar, çünkü ölüm onlar için bulaşıcıdır ve sadece cesedi gömenler mezara yaklaşmalıdır. Mezar ölü adamın kulübesinin sol tarafına yakın bir yere kazılır. Bu *kwi giekni*, kötülüğün tarafıdır. Bir adam sığır kampında ölürse oraya gömülür ve cenazesi için köyüne götürülmez. Evden uzakta ve yabancılar arasında ölürse, bir yabancı onu gömecek ve daha sonra ölünün akrabalarından hizmeti için bir *yang muon* (dünyanın ineği) talep edecektir. Kadın, kocasının halkına ait olduğu için kocasının evinde defnedilir.¹⁸³ Nuerler, bir adamın sığ bir mezara gömülmesi ve cesedinin sırtlanlar tarafından çizilmesi durumunda sorumlulara musallat olacağına inanır. Bu nedenle mezar, içinde duran bir adamın göğsünün derinliğine kadar kazılır

Ölü gömülmeden önce tıraş edilir ve üzerindeki tüm süs eşyaları çıkarılır. İnsan mezara doğduğu gibi çıplak gider. Her iki cinsiyetin de bacakları bükülür ve bir kol başın altına, diğeri ise üzerine yerleştirilir. Geleneğe göre gömülmeyen bir adamın akrabalarına musallat olacağına inanılır.¹⁸⁴ Mezardan geriye kalan küçük tümsek birkaç gün sonra düzlenir, böylece üzerine piposu, boyunluk veya tencere konulabilecek yaşlı bir kadının mezarı olmadıkça mezardan hiçbir iz kalmaz. Mezarlar kült yerleri değildir ve uzun süre hatırlanmazlar. Bir ata ya da akrabanın mezarından söz edilmez.

Cenaze töreni tamamlandığında, *gwan buthni* (ölü adamın ailesi adına ilk görevi yapan adam) bir avuç yabancı pirinci suya daldırır ve mezar kazıcılarına serper

¹⁸² Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s.156.

¹⁸³ Edward E. Evans-Pritchard, "Burial and mortuary rites of the Nuer", **African Affairs** 48/190 1949, s. 56-59.

¹⁸⁴ Evans-Pritchard, "Burial and mortuary rites of the Nuer", s. 56.

(*kith*). Daha sonra yıkanmak için en yakın dereye giderler. Ölümün bulaşıcılığından kurtulmak için yıkanınca kadar su içemezler. Birkaç gün sonra *gwan buthni*, çiftlikteki tüm insanlara ve yakın akrabalara aynı şekilde pirinçli suyu serpiştirir ve bir hayvanı kurban eder. Hayalet (*joak*) "dostum, bu (hayvan) senin. Şimdi hayaletlerin arasına dön. Bizden yüz çevir. Ölüm bizim değil, Tanrı'nındır ey dost. Ehlini kötü hayallerle meşgul etme. Bize lütufta bulun. Tanrı seni büsbütün helak etmedi. Çünkü senden sonra gelenler var, arkandan kalan çocuklar var" diye seslenişte bulunur. Kurbanla birlikte ölüm bulaşıcılığı köyden dışarı atılır.

Yaşayanlar gerekli ritüeller dışında ölümlerle temas kurmamalıdır. Ölünün akrabaları, ayrılan arkadaşlarının yeni hayatının koşullarına uyum sağlaması konusunda çok endişelidirler. Bir ruh olmakla barışık olmalı ve yaşama geri dönmek istememelidir. Ruhların tam olarak nerede olduğunu bilinmez. Bazen toprağın altında olabileceklerini ve orada sığırları, gübre ateşleri ve ahırları arasında ölmeden önce yaşadıklarına benzer bir hayat yaşayabileceklerini söylerler. Ancak aynı zamanda ölü bir adam için *Ce mat ka Kwoth* (Tanrı'ya katıldı) veya *Ce tiede wa nhial, caa ringde kwony* (Onun ruhu (sadece) göğe yükseldi) derler. Öldü demektense yok oldu demeyi tercih ederler. Ama nereye gitse de ölümler temelli gitmiştir. Dünya hayatından kopmuştur ve geri dönemez.¹⁸⁵

Akrabalar, ölümden birkaç ay sonra anma töreni yapılana kadar yas tutarlar. Nuer âdeti olduğu gibi saç tıraş etmez, saç küll sürmez veya vücut tüylerini almazlar. Tüm süs eşyalarını çıkarırlar ve en yakın akrabalar bellerine ve boyunlarına bir yas ipi olan *dep liath* takarlar. Yas tutanlar danslara katılmazlar. Ölümünden dört veya altı ay sonra anma töreni yapılır. Buna *wocene cuol* veya *cuol woc* denir. Bu törenin amacı akrabaların ölüye olan borcu silmektir (*woc*).¹⁸⁶

Nuerlerde Nyakewa adında ölen bir genç kız için yapılan ölüm törenini ayrıntıları aşağıdaki gibidir:

“Kız öldükten sonra köyün kadınları, ölü kızın evinin bahçesinde bira yapmak için toplandılar. Kadınların bu durumda kendi evinde çalışmak yerine birlikte

¹⁸⁵ Evans-Pritchard, "Burial and mortuary rites of the Nuer", s. 57.

¹⁸⁶ Evans-Pritchard, "Burial and mortuary rites of the Nuer", s. 58.

alışmaları adettir. Onlar bira yapmakla meşgulken, yağmur yağmaya başladı. Havaya odun külü atıldılar ve Nyakewa'ya seslendiler: “Kardeş, işimizi bu şekilde bozma lütfen. Bunu senin için yapıyoruz.” Yağmur kısa sürede dindi, ancak gökyüzü günün geri kalanında bulutlu kaldı.

Tören öğleden sonra geç saatlerde Nyakewa'nın, annesi ve genç yaşta erkek kardeşinin öldürüldüğü çiftlikte başladı. Babası ölmüştü. Tören, kocasının evinde değil, annesinin evinde yapıldı, çünkü kendisine sığırlar ödenmiş olmasına rağmen, yıldırım çarpmadan önce evliliği tamamlama töreninden geçmemiştir. Yıldırım tarafından öldürülen evli bir kadın, babasının soyundan değil, kocasının soyundan bir *colwic* olur. Kocasının sahibi ya da efendisi (*gwande*) olur. Yani (ölen kadının) sığırlarla evli olduğu ve babasının soyuna geri dönemez, yani onun hamisi olamaz. Ancak Nyakewa henüz evli sayılmadığı için babasının soyundan bir kolvik olmuştur.

Tören idarecisi ve Nyakewa'nın ailesi, ritüel olarak ateş çubuklarıyla birayı kaynatmak için üzerine kapların yerleştirildiği çeşitli ateşler yaktılar. Çamurdan yeni çömlekler yapıldı, çünkü bu tür durumlarda eski mutfak eşyaları kullanılmaz. Törenlerin efendisi daha sonra cenaze höyüğünün ortasına bir *riek* (bir türbe) ve höyüğün kenarına *nyuot* ağacının bir fidanını dikti. *Nyuot* ağacı, ruh, yağmur ve şimşeklerin geldiği gökyüzüyle ilişkilidir. Yağmurda dikilen fidan genellikle kök salmaktadır. Eğer fidan yeşermese yerine bir başkasını ekerler. Nuer köylerinde görülen ağaçların çoğu bu şekilde dikilmiştir.

Gün batımından kısa bir süre önce, ellerinde tütün bitkisinin yapraklarını ve darı başlarını taşıyan yaklaşık yirmi kişilik bir alay geldi. Bu sunuları, ortasında yeni dikilmiş türbe kazığı bulunan höyüğün yakınına attılar. Kimse kurban yerine eli boş gelmez. Alayın başında, bir kara öküz ve bir törenlerin ustası vardı. Kurban tercihen siyah olmalıdır. Öküz kurban edilmeden önce her yönden adamlar geldi. Ölen kızın kocasının babası, dayılarından birinin yaptığı gibi bir öküz getirdi. Keçi ve eşek getirenler arasında kızın annesi, teyzelerinden biri, dayılarından biri, babasının birkaç akrabası vardı.¹⁸⁷

¹⁸⁷ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 59.

Kara öküz cenaze höyüğünün yakınında mızraklandı. Diğer öküzler, koyunlar ve keçiler hemen ardından mızraklandı. Bir kolviğin şimşekle ani ölümünü simgelemek için mızrakla vurulduklarını söylediler. Bir keçi veya koyun düşer düşmez göbeği yarı yarıya kesilirdi. Öküzler de derisiz olarak kesildi, çünkü çoğu kurbanlık hayvanın derileri üzerinde uyumak ya da kadın etekleri için kullanılır. Ancak bir kolvik için kurban edilen hayvanların derileri kullanılmaz. Kara öküzün başı, toynakları, bazı bağırsakları ve derisinin bir kısmı kazıkların dibine yerleştirildi veya üzerine asıldı. Kara öküzün etinin çoğu, adına kurban edilen kızın babasının soyuna verildi. Ancak bazıları yan soylara, bazıları babanın soyundan diğer soydan erkeklerle evli olan kadınlara ve bazıları kızın dayılarına verildi.¹⁸⁸

Ertesi sabah şafak vakti, ölen kızın kıdemli dayısı, annenin akrabaları adına bir boğa kurban etti. Hayvanlar bütün olarak kurban edilmediğinden, ilk önce onun yanında hadım edildi. Bu hayvanın eti, ölen kızın kendi ailesi, dayıları ve anne tarafından hazır bulunan diğer çeşitli akrabalar arasında paylaştırılırdı. Daha sonra anneyi temsil eden bir adam mezar höyüğünde aile adına bir öküz kurban etti. Kurban edilen bu öküzlerin eti akrabalık haklarına göre bölünür, akraba olmayan kişiler olsalar bile mevcut olan herkes et parçalarını almalıdır. Çünkü herkes kolviki reddetmediklerini veya göz ardı etmediklerini göstermek için kurban etini tatmalıdır. Sonraki günlerde daha fazla koyun ve keçinin kesildiği ve yirmiden fazla hayvanın kurban edildiği söylendi. Nyakewa'nın teyzelerinden birinin kocası, kendisi ile aynı anda köyünü ziyaret ederken öldürüldüğü için, köyün birçok hayvanı da onun adına kendi köyünde kurban edildi. Köyün sürüleri o kadar tükenmişti ki, kısa bir süre sonra köyde meydana gelen ciddi bir hastalık durumunda kurban edilecek uygun bir hayvan yoktu. Kurban edilen hayvanların sayısı, hem törene neden olan olayın ciddiyetinin hem de bu törenden etkilenen geniş insan çevresinin bir göstergesidir.

Törenin ikinci gününde güneş gökyüzünde yükseldiğinde, bira uygun şekilde fermente edilmemiş olmasına rağmen içildi. Yaşlı adamlar birkaç kelime söylerken kutsal kazığa biraz bira döktüler. Dayılardan birinin 'Nyakewa, Tanrı ile akrabalığımız yok, artık onunla akrabasınız. Bak, annen burada kalıyor; ruhların onu

¹⁸⁸ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s.58-59.

rahatsız etmesine izin verme' dedi. Bira içmenin sonlarına doğru halk, alkışlar eşliğinde havanın ruhlarına ilahiler söyledi."¹⁸⁹

Cenaze töreni sırasında "Ölüm batan güneşi takip eder" inancıyla insanlar sırtları artık yükselen ve batan güneşin yönüne dönük olarak oturuyorlardı. Nuerlere göre Batı ölüm tarafıdır, Doğu ise yaşam tarafıdır. Hasta bir adam için bir öküz kurban ettiklerinde, öküzün doğuya düşmesini umarlar. Ölünün ailesinin *gwan buthni*'si, doğuya ve batıya biraz tütün attıktan sonra ilk anma konuşmasını yapar. Konuşurken, hayvanların kurban edildiği mızrağı sallayarak insanların önünde bir aşağı bir yukarı yürür. Hitabına (*lam*) öküz adını haykırarak başlar: "Tanrım, şimdi bize kötülük mü verdin, yoksa bu sadece yaradılışın kaderi mi? Bize gönderdiğin ölüm mü? Bizim için tasarlanmış özel bir kötülük mü, yoksa ölü adam sadece er ya da geç tüm yaratılmışlara gelenin acısını mı çekti? Dön onu hemen al. Biz dünyada kalanlara, bize rahat ver. Dünyada kalan evlatları rahat etsin. Çocukları onun adını yaşatacaklar. Başımıza daha fazla kötülük gelmesin". *Gwan būthni* sonra ölüye seslenir: "Kardeşim (ya da çok daha yaşlı bir adamsa 'babam' der), artık Tanrı'nın halkından birisin. Babanıza (Tanrı'ya) (bizim adımıza) konuşma alışkanlığınız olsun. Çalıya gittiğimizde yabancı pirinci (otların en yumuşağıdır, çalının tüm tehlikelerinden sakınalım) üzerine basalım. Çocuklar, şimdi tüm kötülükler üzerimizden alınsın ve huzur içinde kalalım." *Gwan buthni* yine Tanrı'ya seslenir: "Tanrı ve siz ruhlar! Sen, Tanrı, insanı yarattın ve ölümü de yarattın. Bu yıl bize ölümü gösterdin. Şimdi biz buradayız, bu borçla geziyoruz. Bu yıl bizim için mutluluktan gülmek nasip olmadı, bize matem verdiniz. Tanrım, geri dön ve aldığın adamı al götür. Olumlu nefesle üzerimize üfleyin. Bu adamı aldın, bu öküzünü de yanına al." Bir kez daha ölüye seslenir: "Ya sen filanca, şimdi (ölülerin) büyük sığır kampında mısın? Babamız neredesin? Evimizin bütün insanları nerede? Eh! En sonunda hepimizin gideceği yerdir. Dünyada kalan bizler, huzur içinde olalım. Arkanda bıraktığın evlatların nur içinde yatsın. Daha önce gidenler, bize gözlerinizi kapamayın. Sen bir Tanrı adamısın. Bundan daha kötü bir şey görmeyelim".¹⁹⁰

¹⁸⁹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 62-63.

¹⁹⁰ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 72-74.

Bu söylevler sırasında başka bir yerde ritüel olarak yulaf lapası ve bira hazırlanır. Bu sırada kullanılan tüm malzemeler yenidir. Ölüye ait hiçbirşey kullanılmaz. *Gwan buthni* üç yeni ateş taşı yapar, üzerlerine yeni bir çömlek yerleştirir ve tencereye su döker. Daha sonra ölü adamın çiftliğindeki eski ateşi söndürür, küllerini ve ateş taşlarını çalıya atar. Tencerenin altında yeni bir ateş yakar. Yulaf lapasını karıştırmaya başlar. Kadınlar yulaf lapasını pişirdiklerinde, onu yeni bir su kabağı kepeciyle yeni bir kabak tabağına koyarlar. Yulaf lapası ve bir bira kabı oturlan yere götürülür ve konuşmacılardan her biri konuşmasını yapmak için ayağa kalktığında bira kabına kabak kepeciyi daldırır ve yere bir içki döker. Son konuşma bittiğinde herkes ayağa kalkar ve *gwan buthni* yabani pirinci bir su kabağı dolusu süte batırır ve insanların üzeribe püskürtür. Püskürtme herkese ulaşana kadar bunu birçok kez yapar. Sonra ölen adamın eşyalarına da aynı işlemi yapar. Sütün arta kalanını tezeğin üzerine döker ve diz çökerek sütü tezekle yoğurur. Sığırlara ve kulübelere de sütün püskürtüldüğü söylenir. Sonra orada bulunanların sırtlarına ve göğüslerine ve ölü adamın mızraklarına yağ sürülür. Yas giysileri yakılır ve çalıhlara atılır.¹⁹¹ Tören ertesi gün sabah devam eder ve ölünün eşyaları ailesi tarafından paylaşılır. Yine bir keçi veya koyun kurban edilir. Tören tüm insanların saçlarını kazıtmasıyla sona erer. Bu nedenle cenaze töreninden genellikle *mut* (kesme) olarak söz edilir.¹⁹²

Akraba saçlarının kesilmesi, ölünün diriden kesilmesini sembolize eder. Evlilik törenlerinde de gelinin saçlarının kazındığı *mut* (kesmek) görülür. Bu tören, kendisi ile ailesi ve akrabaları arasında bağların kesilmesini sembolize eder. Ancak cenaze töreninde derin bir sessizlik ve hüznün hâkimidir. Evlilik törenine ise mutluluk ve kahkahalar eşlik eder. Ölen adam için *caa je mut* yani (bu törenle (akrabalıktan) kesildi) denir. Cenaze merasimindeki söylevlerden ve icraatların asıl maksadı ölüyü yaşayanlardan ayırmaktır. Ölü adama tam bir hayalet statüsü verilir ve bunu kabul etmesi için ikna edilmelidir ki üzerinde ölüm lekesiyle hayata dönmeye çalışmasın.

¹⁹¹ Evans-Pritchard, "Burial and mortuary rites of the Nuer", s. 60.

¹⁹² Evans-Pritchard, "Burial and mortuary rites of the Nuer", s. 61.

Bu durum yakarışlarda nakarat olarak kendini gösterir: "Şimdi siz hayaletler, bizimle işiniz bitti, siz Tanrı'nın insanlarısınız, siz diğer taraftaki insanlarsınız."¹⁹³

Ölüm törenin ana işlevinin ölüyü yaşayanlardan ayırmaktır. Nuerlerde yaşanan bir olay bunu açıkça gösterir. Nuerlerin bir köyünde mutsuz ve dağınık görünümlü bir adam yaşardı. Bu adam birkaç yıl önce uzak bir yolculuğa çıkmış ve uzun süredir kendisinden haber alınamamıştı. Daha sonra köyüne ölüm haberi geldi ve onun cenaze töreni düzenlendi. Bir zaman sonra adam evine geri döndü. Bu adam için *Caa tiede mut, ce tiede wa kene tie yang kel, ce te ni ringe cunge* (Onun hayatı kesildi, öküzün (kurban edilen) canıyla birlikte canı gitti, bir tek eti ayakta kaldı) dendi. Adam bundan sonra *joak in tek* (yaşayan bir ruh) tanımlandı. Onun canı, yani ruhu gitmişti ve onunla birlikte sosyal kişiliği de yok olmuştu. Tüm akrabalık haklarını kaybetmiş gibidir. Kurban eti yiyemez çünkü soy akrabalığı (*buth*) cenaze töreniyle yok edilmişti (*woc*). Köyde yaşamaya devam eder fakat onun ruhuna cenaze töreni düzenlendiği için köylüler onu köyden saymazlar.¹⁹⁴

Ölen kişiler özellikle bir aile büyüğü veya toplumda önemli bir kişilik ise yas törenine benzer bir anma töreni gerçekleştirilir. Ölen yaşlı ve sosyal öneme sahip bir adama yapılan anma töreninde sürüsünün boğalarının kulakları kesilir. Böyle bir adam için genellikle birkaç ay sonra başka bir öküz kurban edilir. *Gwan buthni*, ölüyü onurlandırmak için toplananlara tekrar yulaf lapası hazırlar. Yakın akrabalar Tanrı'ya, ölü adama ve tüm ruhlara konuşmalar yapar. Hayvan mızraklanmadan önce, bütün insanlar, erkekler ve çocuklar sığır gübresi külü getirir ve öküzün üzerine sürerler. Küllerin ovuşturulması (*buk*) bir adaktır. Mevcut olan herkese et, yulaf lapası ve bira dağıtılır. Bir adam herhangi bir zamanda babasını bu şekilde onurlandırmaya karar verebilir. Bu nedenle Nuerler sık sık öküzleri ölü babalarına adarlar. Babalarını rüyalarında gördükleri zaman onların bir şey istediklerini düşünürler ve onun için bir kurban düzenlerler. Bu niyetle adanmış bir öküz, kurban edilene kadar sürüde tutulmalı ve başka bir amaç için kullanılmamalıdır.¹⁹⁵

¹⁹³ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 152.

¹⁹⁴ Evans-Pritchard, "Burial and mortuary rites of the Nuer", s. 62.

¹⁹⁵ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 288.

2.5. Ele Geçirilme

Nuer geleneğinde yukarı ruhlardan birinin bir insanın içine girmesi, ele geçirmesi, sahip olması inancı vardır. Nuerler bu durum için ele geçirmek, tutunmak ya da adamın bir ruh tarafından sahiplenmesi anlamında *kap* kelimesini kullanır.¹⁹⁶ Ele geçirme belirli sosyal gruplara bağlı olmamalarına rağmen hava ruhları tarafından yapılır. Bununla birlikte, bazı kişiler ve aileler için havanın belirli bir ruhu önemli olabilir.¹⁹⁷ Ruhların birini ele geçirmesinin birçok nedeni vardır. Bunlardan biri kişinin peygamber olacağı ile ilgilidir. Bir ruh bir insanı ele geçirdiyse o kişi peygamber olabilir ve kişi artık ruhun emrindedir. Ruh, kişiye adını söyleyerek kendini ifşa eder ve üstünlüğünü sağlar. Bu kişi bazı süreçlerden geçerek toplum içerisinde de peygamber olarak kabul görür.¹⁹⁸

Sahiplik veya ele geçirilme genellikle hastalıkla bilinir. Ancak peygamberler söz konusu olduğunda anormal davranışlar da bir işarettir. Çoğu kez şiddetli ve ani bir hastalık, belirli bir ruha bağlı olarak teşhis edilebilir ve hasta iyileştikten sonra, kendisini ele geçiren ruhu kişisel ruh olarak kabul eder. Daha sonra bu kişinin soyundan gelenler de aynı ruh tarafından ele geçirilmemek için ona saygı göstermeye devam ederler. Bu duruma miras yoluyla ruh edinme denir. Ruhun zaman zaman aileyi rahatsız ederek yükümlülüklerini hatırlatmadığı takdirde ihmal edilmesi ve unutulması muhtemeldir.¹⁹⁹

Bir kişinin bir ruh tarafından ele geçirilmesi geçici veya kalıcı olabilmektedir. Kalıcı olduğunda, sahip olunan kişi peygamber olur. Ruhlar, adanmışlarına ve bazen başkalarına hastalığa neden olur ve hastalıklar genellikle, özellikle batı Nuerlerde, onlara atfedilir. Hastalığın bir ruhtan kaynaklandığı düşünülürse, ancak hangi ruhun sorumlu olduğu kesin olarak bilinmezse, sorumluluğu belirlemek için bir peygambere veya falcıya danışılır. Ruhun ele geçirdiği kişiyi terk etmesi için öncelikle kimliğinin bilinmesi gerekir. Bu da hasta adamın dudaklarından ismini ifşa etmesini sağlamakla mümkündür. Çünkü hangi ruh olduğu bilinene kadar hastalığın nedeni, ne olduğu veya onu yatıştırmak için hangi adımların atılması gerektiği kesin

¹⁹⁶ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 35.

¹⁹⁷ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 33.

¹⁹⁸ Evans-Pritchard, "The Nuer conception of spirit in its relation to the social order", s. 211.

¹⁹⁹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 33-34.

olarak bilinemez.²⁰⁰ Bundan sonra ruhu yatıştırmak amacıyla kurban yapılır. Hasta adamın iyileşmesi, ruhun onu serbest bıraktığı anlamına gelir. Henüz serbest bırakılmadıysa, o zaman ruha aralarındaki özel ilişkiyi önemsediğini göstermek için bir hayvan kurban edilir. Zaman zaman kurbanları tekrar edilmesi gerekir. Aksi halde ruh tekrar sorun çıkarabilir.²⁰¹

Kişinin bir ruh tarafından ele geçirildiği anlaşıldığı zaman hemen bir keçi veya koyun kurban edilmelidir. Ele geçirilen kişinin ailesi, yakınları ve köylüleri bir kulübede toplanır. Kulübenin karanlık olması sağlanır. Peygamber bir çingirak sallayıp ilahiler söyler. Bu sırada orada bulunanlar da ellerini çırpıp kalçalarına vururlar. Bu hareket ruha vurmanın sembolü olarak yapılır. Şarkı ilerledikçe ele geçirilen kişinin spazmları olur, nöbet geçirir gibi davranışlarda bulunur. Bu spazmların ruhun sahip olduğu adamla gürleştiği (*kuer*) söylenir.²⁰²

Şiddetli bir nöbetin sonunda kişi peygambere karşı saldırgan davranışlarda bulunabilir. Peygamber biraz sakinleşmesini bekleyip kişinin ağzından cevap verecek olan ruhu sorgulamaya başlar. Ruh genellikle ismini ve bir hediye istediğini açıklar. Tatmin olması halinde kişiyi bir daha rahatsız etmeyeceğini söyler. Ruhun istediği hediye fazlaysa peygamber onunla pazarlık edebilir ve bir daha o kişiyi rahatsız etmemesi için ısrarcı olur. Peygamber kişinin ağzından ruh ile sohbet ederken aile bireylerinin hatalarını ve ne yapmaları gerektiğini de öğrenmeye çalışır. Böylece bir daha ele geçirilmenin önlenmesi sağlanır.

Ruh kouşmayı bıraktıktan sonra kulübenin yakınında ruh için bir tümsek yapılır ve üzerine bir incir ağacının dalı dikilir. Daha sonra kurbana geçilir. Bunun için bir keçi, teke veya koyun seçilir. Peygamber süslü mızrağını sallayarak dualar okur ve ruha onu onurlandırdıklarını söyler. Kwoth'tan insanların huzur içinde olmasını diler. Sonra keçinin boğazı kesilerek kurban edilir. Kurban peygamber ve varsa arkadaşları tarafından yenir. Çiftlik halkı onun etinden yemez, ancak pişirildikten sonra yakındaki çiftliğe dağıtılabilir. Ertesi akşam kişi, sürüsünden bir

²⁰⁰ Evans-Pritchard, "The Nuer conception of spirit in its relation to the social order", s. 211.

²⁰¹ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 34.

²⁰²

ineğin sırtına kül sürer ve onu babasının ruhuna adar. Böylece kendisini rahatsız eden ikinci ruhu da yatıştırmış olur.²⁰³

Nuer ve ruhlar arasındaki ilişkiler adanmış sığırlarda merkezlenir. Ruhların yol açtığı sıkıntıların çoğu, hayvanları ruhlara adamamaktan veya bu hayvanlarla ilgili bazı kusurlardan kaynaklanır. Bir ruh, aileye bağlı olduğunda ona genellikle bir inek veya öküz adanmalıdır. Özellikle akşam saatlerinde, sırtına küller sürülür. Bu inek veya öküz ruhun bir tür tanınıp hatırlanmasının sembolüdür.

Ruhlara adanmış özel hayvanlar deri yakasına takılan metal halkalarla tanınır. Bunlar ruha adanan süslerdir. Ailenin bir kızı evlendiğinde, ebeveynlerinin sahiplendiği ruha kendi servetinden bir inek verir. Ailenin sahiplendiği ruh için ayrılmış hayvanın sütünden sadece aile üyeleri içebilir. Çünkü hayvan ruha aittir ve bu hayvandan sadece ruhun bağlı olduğu insanlar faydalanabilir..

Ele geçirilme ile gerçekleşen hastalıklar yine ruhlara adanmış hayvanların durumlarına göre meydana gelebilir. Bir adam yapabilecek durumdayken sahiplendiği ruha bir inek adamayı ihmal ederse veya zaten ruha adanmış bir hayvanı elden çıkarır ve yerine başka bir hayvanı tekrar adamazsa hastalık ailesine veya sürüsüne geri dönecektir. Fakat bir düğün söz konusu olduğunda Nuerler adanmış hayvanı başlık parası veya başka bir amaç için kullanırlar. Bunun yanlış olduğunu bilmelerine rağmen ruhun niyetlerinden haberdar olduğunu ve zorluklarını anlayacağına inanırlar. Bununla beraber en kısa zamanda ruha başka bir inek sözü vererek bu durumu mazur görmesini isterler. Örneğin adanmış bir ineği başlık parası olarak veren bir ailenin başına gelen türlü felaketler gelmiştir. Aile daha sonra o ineği tekrar alma çalışmıştır. Çünkü ruhun, kendisine ilk adanan inek yerine başka bir inek kabul etmemiştir.²⁰⁴ Ruhların insan ile oluşturdukları ilişkilerde problem yaratan varlıklar olarak görülmektedirler. İnsanların toplumda sadece kendi aralarında değil aynı zamanda varlığın diğer unsurları ile de iyi geçinmeleri gerekmektedir. İnsanın başına gelen türlü felaketleri Tanrı yerine başka varlıklara

²⁰³ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 36.

²⁰⁴ Pendle, Naomi Ruth. "Politics, prophets and armed mobilizations: competition and continuity over registers of authority in South Sudan's conflicts." *Journal of Eastern African Studies* 14.1 2020, s.9-10.

attettikleri, meydana gelen olayların nedeni olarak da kendi kusurlarına yöneldikleri görülmektedir.

2.6. Kan Davası

Kan davası Nuerlerde toplumsal normların dini düşünce ile birleşmiş önemli bir ritüel olarak belirir. İnsanın bir başka insan tarafından öldürülmesi sosyal düzene aykırıdır ve tüm toplumu ilgilendirmektedir. Meydana gelen cinayetler gruplara ayrılmıştır. Kan davaları da bu cinayet türlerine göre çözülmetedir. Üç türlü cinayet vardır. Bunlarda ilki basit cinayettir ve *thung muot* olarak ifade edilir. İkinci cinayet türü mızrak ile öldürmedir, *nin diet* (gecikmiş öldürme) olarak tanımlanır. Son olarak *thung yika*, yani ilk doğumunda ölen kadının cinayetidir ve bundan kocası sorumlu tutulur.²⁰⁵

Nin diet türü cinayetlerde bir adam yaralanıp, iyileşip birkaç ay, hatta yıl sonra ölürse, adamın ölümü aldığı yaraya bağlanabilir ve cinayet için tazminat alınabilir. Bu koşullarda bir kan davası çıkması pek olası değildir. Çünkü öldürme genellikle kaza olarak kabul edilir ve her halükârda eylem ile sonucu arasında uzun bir süre geçmiştir. Doğrudan öldürmeden daha az, yaklaşık yirmi baş sığır talep edilir. Ancak sayı Nuer topraklarının farklı bölgelerinde değişmektedir.²⁰⁶

Thung muot (basit cinayet) durumunda gerçekleştirilen törende, sıradan bir cinayetin ilk ve son ayinleri birleştirilir. Katilin kanından arınır ve taraflar arasında aynı anda barış yapılır. Ancak sığırların bir kısmı bundan sonra verilebilir.²⁰⁷ Anlaşmanın kesin olduğunun bir işareti olarak, biraz bira içtikten sonra, insanlar duruşmaları izlemek için toplanırlar. Tören, kurban edilecek boğanın hadım edilmesiyle başlar. Daha sonra öküz bağlanır ve orada bulunan adamların çoğu sırtına kül atar. Ardından leopar postlu şef ve bazı klan üyeleri tarafından üç saatten fazla süren uzun dualar ve öğütler söylenir.²⁰⁸

Her konuşmacı konuşmasına klanının mızrak adını söyleyerek başlar. Mızrağını sallayarak bir aşağı bir yukarı yürüyerek konuşmasını yapar.

²⁰⁵ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in its Relation to the Social Order", s. 203.

²⁰⁶ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in its Relation to the Social Order", s. 203.

²⁰⁷ Evans-Pritchard, **Nuer Religion**, s. 107.

²⁰⁸ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in its Relation to the Social Order", s. 204.

Konuşmalarının ortasında konuşmacılar sık sık Kwoth'a çeşitli sıfatlarla hitap eder. Ölümden sorumlu olan adamın soyunun tarihine dair uzun bir açıklama yaparak geçmiş tartışmalara uzun göndermelerle yapılır. Bu dualarda hem gerçek hem de hayali şikâyetler halka duyurulur. Çünkü bu tür toplantıların kuralı, bir insanın başkalarına karşı kalbindeki her şeyin ifşa edilmesi ve hiçbir kırgınlığın gizli tutulmaması, konuyu karmaşık hale getirme amacının olmamasıdır.²⁰⁹

Son olarak, işlevi bir katili arındırmak ve bir kan davasını önlemek ya da sona erdirmek için ayinler yapmak olan leopar postlu şef ayağa kalkar ve meclise seslenir. Duasında, Kwoth'a *Kwoth a nhial* ve bedenimizin ruhu anlamına gelen "*kwoth ringda*" gibi sıfatlarla seslenir. Katile, sığırların bir kısmının ödendiğini ve geri kalanının ödenmek üzere olduğunu, intikam korkusu olmadan köyünden dışarı gidebileceğini söyler. Ölen adamın akrabalarına, bir kan davası başlatırlarsa mızraklarının hedefini bulamayacağını ve sığırları alıp meseleyi sonsuza kadar kapatmalarını tembih eder. Katilin akrabalarını, sığırlarını saklamaya çalışmamaları, yani onları gizlice uzak akrabalarına göndermemeleri ve ardından yükümlülüklerini yerine getirecek güçleri olmadığını söylememeleri konusunda uyarır.²¹⁰ Şef konuşmasının sonunda öküzü mızrakla kurban eder ve orada bulunanlar, gelenek olduğu gibi, kurbandan pay almaya çalışırlar. Ortalık sakinleşince, leopar postlu şef, ölüme neden olan adamın saçının bir kısmını keser ve "Vücuduna giren kan temizlenecek (*riem me ce wa pwonyde ba woc*), diğer saçlar büyüyecek (*bi miem ti okien dony*), kan bitti (*ce riem thuk*) sözlerini tekrar eder.²¹¹

Yuarıda tanımlanan tören, Nuer dini törenleri biçiminde tipiktir. Burada dikkat çekici olan, Kwoth için dualarda geçen farklı unvanlardır. Kwoth için, *Kwoth a nhial* (Gökyüzündeki Ruh), *kwoth wec(da)*, (evin ruhu), *kwoth ngop(na)* (incir ağacının ruhu) ve *kwoth ring(da)*, (etin ruhu) gibi sıfatlar kullanılmaktadır. Bu unvanların yanı sıra *gwandong* (büyükbaba), *kwoth gwara* (babalarımızın ruhu) gibi

²⁰⁹ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in its Relation to the Social Order", s. 204.

²¹⁰ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in its Relation to the Social Order", s. 204.

²¹¹ Evans-Pritchard, "The Nuer Conception of Spirit in its Relation to the Social Order", s. 204.

ifadeler de kullanılır. Bu özel törende leopar postu şef, aralarında arabulucu olarak hareket eder ve kurban yoluyla bir anlaşmaya varmaya çalışır.²¹²

Evans-Pritchard tarafından aktarılan bir başka kan davası örneği şu şekilde gelişmektedir. Bir köyde bir genç, yan köyden bir adamla girdiği kavgada omzundan mızrakla ağır yaralanır. Onu öldürmek niyetinde değildir ve iki köyün arası iyidir. Bu yüzden akrabaları kullanılan mızrağı, pişmanlık ifadeleri ve hızlı iyileşme dilekleriyle yaralı gencin evine hemen gönderir. Yaralının ailesinin büyükleri mızrağın ucunu bükerek soğuk su dolu bir kaba koyar. Bu, özellikle yıkandığında yaranın ağrısını azaltmak ve iltihabı soğutmak için yapılır. Ertesi sabah suçlu taraf yaralının köyüne kurban için bir keçi getirir.²¹³

Yaralı ölürse hemen tazminat ödemeye hazır oldukları gösterilir. Böylece kan davası önlenmeye çalışılır. Her durumda, keçinin kurban edilmesiyle ölüm tehlikesinin ortadan kaldırılacağı umulur. Yara, Nuerlerin dediği gibi, keçiyle bitecektir. Hayvan kurban edilmeden önce sırtına küll sürülür. Daha sonra, bir kazığa bağlanır. Leopar postlu şef ve uzaktan çağrılan bir peygamber tarafından dualar yapılır. Peygamberin de dâhil edilmesi törene daha fazla önem katar ve olayın barışçıl bir şekilde sonuçlanması adına bir destek olur.

Şef, gencin ölmeyeceğine dair yinelemelerle ve kazanın nasıl meydana geldiğini Tanrı'ya ve insanlara uzun ve ayrıntılı bir şekilde anlatarak konuşmasını tamamlar. Konuşmasının sonunda keçiye kurban eder. Daha sonra ev sahibi bir adam kaza hikâyesini baştan sona tekrar anlatır ve Kwoth'a şu şekilde hitap eder: "Tanrım! Bu yara kendiliğinden meydana geldi. Kötülüğü bu öküzle at. (ritüel bağlamlarda bir koyuna veya keçiye "öküz" veya "inek" denir.) Yara iyileşsin. Ah, Tanrım, bu sadece bir baş ağrısı (önemli bir hastalık değil). Çıkarılsın adamın vücudundan." Bir başka ev sahibi benzer bir dua yapar: "Arkadaş, bu köyde olan Tanrı, sen çok büyüksün, sana bu yarayı anlatıyoruz, çünkü sen bizim evimizin Tanrısısın. Yarası iyileşsin. (Koyunlarla) fidye verilsin." Duaların ardından ziyaretçilerin bir temsilcisi aynı

²¹² Evans-Pritchard, "The Nuer conception of spirit in its relation to the social order", s. 205.

²¹³ Evans-Pritchard, "The Nuer conception of spirit in its relation to the social order", s. 205.

amaçla birkaç söz söyler ve ardından koyun kurban edilir. Her iki kurbanın etleri, misafir heyet gittikten sonra ev halkı tarafından yenilir.²¹⁴

Bu törende Kwoth'a basitçe kendi adıyla olarak hitap edildiği görülür. Bu gibi durumlarda Nuerler, ayırt edici özellikler olmadan kapsamlı bir şekilde Kwoth hakkında konuşur. Bu, yaşamın yaratıcısı ve sürdürücüsü olan bir Tanrı anlayışının gösergesidir. Genellikle kurbanlarda, barış istediklerinde ve kötülükten kurtulmak için dua ettiklerinde de durum benzerdir.²¹⁵

Nuerler sık sık kavga ederler ve bir can aldıklarında bunun karşılığını verirler. Nuerlerin resmi bir yargılama sistemi olmadığı için, müdahale etmek ve daha fazla kan dökülmesini önlemek leopar postlu şefe düşmektedir. Leopar postlu şefin kararlarının uygulama gücü olmasa da müdahalesi genellikle başarılı olur. Leopar postlu şefin etkililiğinin bir kısmı, onun katil ile öldürülen kişilerin soylarının dışında olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla bir kan davasında genellikle soyu köyden olmayan bir şef getirilir. Bu ona tarafsız bir duruş sağlar. Bu nedenle ne arabuluculuk girişimleri ne de tazminat ödenmesine ilişkin yargısı bir tarafı kayırıyor gibi görülmez. Şefin temel görevi daha fazla kan dökülmesini önleyerek her iki tarafın da savaştan geri adım atmasını sağlamaktır.²¹⁶

Bir adam bir başkasını öldürdüğünde, hemen leopar postlu şefin evine sığınır. Bu, katil için tarafsız bir güvencedir. Orada ikamet ettiği müddetçe, merhumun hiçbir akrabası intikam almayacaktır. Leopar postlu şef, katili ritüel olarak temizleme yeteneğine sahiptir ve bu ritüel hemen başlar. Leopar postlu şef bir balıkçı mızrağıyla katilin koluna birkaç kesik açarak ölü adamın kanını katilin vücudundan çıkmasını sağlar. Ölü adamın kanı çıkana kadar katil ne yemeli ne de içmelidir. Bu bir kez yapıldığında, katil leopar postlu şefe kurban etmesi için bir hayvan sunar ve arınma tamamlanır. Bir adam, leopar postlu bir şefin evinde oldukça uzun bir süre kalabilir. Çünkü merhumun ailesi cenaze törenlerini tamamlamadan ve öfke yatışmaya başlayana kadar müzakereler ciddi bir şekilde başlayamaz. İlk müzakere girişimleri bir miktar dirençle karşılanabilir. Şef şef, öldürülenin akrabalarına sığır ödemek için

²¹⁴ Evans-Pritchard, "The Nuer conception of spirit in its relation to the social order", s. 207.

²¹⁵ Evans-Pritchard, "The Nuer conception of spirit in its relation to the social order", s. 207.

²¹⁶ Evens, "Leopard Skins and Paper Tigers", s.110.

teklifte bulunur. Akrabaların ilk teklifi reddetmeleri bir onur meselesidir. Yaralı aile, şefin elinden gelenin en iyisini yaptığını düşünerek ödemeyi -teorik olarak birkaç yıl boyunca ödenen kırk ila elli hayvanı- gönülsüzce kabul eder. En az yirmi baş sığır ödendiğinde, katilin ailesi artık pusuya düşürülme korkusu olmadan güvende olur. Ödemeyi yapan leopar postlu şeftir ve katil, ilk transfer tamamlanana kadar şefin evinde kalır.²¹⁷

Nuer kültürü, halk arasında en yüksek dini değeri temsil eden sığırların etrafında döner. Bu nedenle zenginliğin ve onurun sığırlarla ölçüldüğü bir sistem vardır. Koca, gelinin servetinin bir parçası olarak karısının ailesine sığır verir. Sığırı çok olan kimse bahtiyar sayılır. Tüm kozmolojik ve dini kavramlar, sığırların tutulmasıyla ilgilidir. Sığırlar, toplumun evlenme ve refah sürecini sürdürmesine izin verecek şekilde el değiştirir. Örneğin, bir erkek gelinin ailesine sığır verdiğinde, gelinin ailesindeki erkekler evlenebilir ve diğer ana soylara sığır verebilir. Bu sistem geleneğin devamını ve servetin paylaşılmasını sağlar.²¹⁸

Nuer, atalarla temas yoluyla topluluğun sürekliliğine inanır. Bu, sığırların önceki sahiplerinin hayaletlerine ve yaşamları boyunca onlara sahip olmuş ve sahip olabilecek herhangi bir ruha adandığına dair inançlarında ifade edilir. Nuerler, ataların ruhlarıyla temas kurmanın bir yolu olarak sıklıkla külleri sığırların derisine yayarlar. Bir tören yapılırsa halk da bir inek kurban eder.²¹⁹

Kan davası çözülmesinde dikkat edilen önemli bir husus leopar postlu şefin görev ve sorumluluklarıdır. Resmi olmasa da şefin tören sırasındaki duruşu şefe güçlü bir akrabalık koalisyonunu sürdürmesi için kaynaklar sağlar. Fakat Evans-Pritchard şefin kararlarının bağlayıcı olmaması ve bir danışman konumunda olduğunu belirterek onun dini görevleri dışında politik bir konuma sahip olmadığını ifade eder.²²⁰ Ancak kan davasının çözümünde görüldüğü üzere şef bir anlaşmazlığa arabuluculuk yaparken, bir koalisyonu yansıtır ve şekillendirdiği ve siyasi birliği oluşturan bir otorite taşır. Dolayısıyla, Evans-Pritchard'ın görüşünün aksine, leopar postlu şefin görüşlerinin otoritesi, yalnızca dini inançların bir işlevi değildir. Leopar

²¹⁷ Evens, "the paradox of Nuer feud and the leopard-skin chief", s. 87.

²¹⁸ Asante - Mazama, **Encyclopedia of African religion**, 1/460.

²¹⁹ Asante - Mazama, **Encyclopedia of African religion**, 1/460.

²²⁰ Evens, "the paradox of Nuer feud and the leopard-skin chief", s. 89.

postlu Şefin bir akraba kumesinin merkezi olduğu ve bu koalisyona liderlik ettiği varsayılabilir. Bu nedenle, Şefin kendi başına dini olduğu kadar siyasi etkisi de vardır.²²¹



²²¹ P. P. Howell, “Some Observations on ‘Earthly Spirits’ Among the Nuer”, **Man** 53, 1953, s. 87.

SONUÇ

Nuer Dini, Nil havzasında ve Sudan’da yerleşik olan Nuer halkının inanış ve uygulamalarının bütünüdür. Nilotik halklara göre Nuer Dini içerdiği inanış ve uygulamalarda özgün bir yapıya sahiptir. Başlıca inanışları olan Tanrı Kwoth dinin merkezi figürüdür. Kwoth inancı etrafında belirli inanış ve ritüeller gelişmiştir. Bu özellik diğer Nilotiklerde görülmez. Nuerlerin dini uygulamaları göz önünde bulduğunda, Tanrı tasavvurunun özünde Kwoth’un olduğu görülür. Kwoth her yerde ve aynı zamanda ulaşılmazdır. Nuerler Tanrı’nın bu özelliğini havaya benzeterek anlaşılır kılmaya çalışır. Tanrı için kullanılan ifadelerde insana hayat veren, doğayı ve insanları yöneten temel etken olarak tanımlanır. Tanrının tekliğine dair özel bir vurgu bulunmamasına O’nun yaratıcı özelliği açıktır. İnsanın O’ndan gelmesi ve ölünce de O’na dönmesi, yeryüzündeki geleneğin kurucusu ve koruyucusu olması Nuerlerin monoteist bir halk olduğunu destekleyen özelliklerdir.

Afrika geleneksel Dinlerinde yaygın olan tanrısal ve ruhsal varlık anlayışı Nuer Dini’inde belirgin bir özelliğidir. Yukarı ve aşağı ruhlar şeklinde kozmolojik bir ayrımla tanımlanan bu varlıklar insani ve doğaüstü özellikleri olan, insan ile iyi veya kötü bir şekilde ilişki kuran ruhsal varlıklardır. Nuerlerde *kwot* kelimesi ruh anlamına gelir ve ruhsal varlıklar için bu kelimenin çoğulu olan *kweth* kullanılır. Tanrı için ise yine *kwot* tekil formunun kullanılması Nuer Dini’nin politeist bir din şeklinde ele alınmasına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak Kwoth tanrısal varlıklardan biri ama en üstünü olarak tanımlanmaktadır. Fakat Nuerlerin Tanrı ile kurdukları ilişkiye bakıldığında Kwoth ruhsal varlıklardan biri değil, onları yöneten Yüce Tanrı olduğu anlaşılır.

Ruhlar arasında bir hiyerarşinin varlığı görülmektedir. Yukarı ruhlar aşağı ruhlara göre tanrıya daha yakın, daha önemli ve daha güçlüdürler. Onların insan yaşamındaki etkileri daha büyüktür. Yukarı ruhlar genellikle büyük doğa olayları ile özdeşleştirilir. Aşağıdaki ruhlar ise Nuerlere göre daha önemsiz ve etkisizdiler. Aşağı ruhlar genellikle küçük doğa fenomenlerinde görülür. Bir diğer yaygın olan ruh türü,

yukarı ruhların dahilinde ve yıldırım çarpması ile ölenlerin ruhları olan kolvik ruhlardır. Kolvikruhlr Tanrının eli ile öldürüldüğüne inanılır ve bu nedenle ruhu Tanrıya daha yakın olan yukarı ruhlardan sayılır. Kolvik ruhların lanetinden korkulur ve insanlara musallat olmamaları için belirli ölüm törenleri düzenlenir.

Nuer Dini'ni diğer Afrika inançlarından ayıran önemli bir özelliği peygamber inancının olmasıdır. Peygamber, dini tebliğ edici veya din kurucusu değildir. Fakat Tanrı tarafından yetkilendirilen ve savaş, kıtlık, yaygın hastalık gibi belirli dönemlerde etkin olan kişilerdir. Örneğin Sudan'ın sömürge altında bulunduğu dönemde bölge halkının İngilizlerle yaptığı savaşlarda ortaya çıkan peygamber, asası ile meşhur olmuştur ve bu asa Nuer askeri liderlerince hala kullanılmaktadır. Peygamberler dışında normal süreçte siyasi veya dini otoritesi olmaksızın öne çıkan bir başka kişilik leopar derili şeflerdir. Bu şefler kan davası, evlilik gibi kabile hayatında oluşan problemleri çözmek veya geleneksel uygulamaları yerine getirmek için uğraşan toplumun saygın bireyleridir.

Nuerlere göre sosyal düzenin sağlayıcısı Kwoth'tur. İnsanın yapması veya yapmaması gereken sosyal düzenin kuralları bütününe thek denir. Theki gözetlemek her Nuerin görevidir. Theke aykırı davranmak duer yani kusurdur. Bu da bireysel veya sosyal felaketlere yol açar. Nuer yasakları ahlaki bir düzeydedir. Onların ihlal edilmesi, ahlaki kirliliğe veya başka bir deyişle günaha neden olur. Bunun sonucunda hastalık veya başka bir talihsizlik meydana gelebilir. Bu nedenle Nuerler insan ilişkilerinde kolektif ve koruyucu bir sistem geliştirmişlerdir. Duerin meydana gelmesi halinde kusur bireysel olsa dahi kusurun giderilme çabası toplumsaldır.

Nuer Dini sistematik bir din değildir. Dolayısıyla ölüm fikri işlenirken ölüm ile ilişkili olan ahiret fikri, iyilik ve kötülük problemi gibi konular belirsizdir. Ölüm inancı basit ve nettir fakat açıklayıcı değildir. Ölüm nedeni Tanrı ile ilişkilendirilir. Tanrıdan gelen insanoğlunun yine Tanrıya dönüşü ile açıklanarak ölüm olgusuna olumlu bir yaklaşım benimsenir. Ancak yine de ölünün fiziksel olarak yok oluşu kötü ve bulaşıcıdır. Ailenin ve sosyal çevrenin birtakım ritüellerle ölümden arındırılması gerekmektedir.

Nuer Dini'nin inanç unsurları geleneksel uygulamalar ve ritüellerle somutlaşarak anlam kazanır. Dünya görüşlerinin ortaya çıktığı pratiklerden oluşan bu uygulamalar sosyal hayatı da yönlendirici ve şekillendiricidir. Bunlardan birincisi duadır. Dualar özel zamanlarda ve günlük hayatta yapılır. Duaların nihai alıcısı Kwoth'tur. Dualar genellikle kurban eşliğinde uzun söylevler şeklinde yapılır. Örneğin bir kan davası çözümünde veya yağmur için kesilen kurbanlarda görevli bir kişi *lam* denilen uzun yakarışlarda bulunur.

Nuer dininin en belirgin dini uygulaması kurbandır. Bireysel ve toplumsal olarak iki şekilde yapılan kurbanlar bireysel hastalık ve sıkıntılarda, toplumsal felaketlerde, kan davasında, evlilik veya erginleme törenlerinde görülür. Kurban hayvanı olarak sığır kullanılır. Toplumdaki rolü ve insan ile özdeşliği sebebiyle sığır, kurbanı büyük bir mana katar. Sadece kurban için kesilebilen sığırlar insanın kendi kanı yerine özdeşi kabul edilen sığırını vermesi Tanrıya verilen en büyük hediye olarak görülür. Dua ve kurban Tanrı Kwoth'a yapılır. Fakat her zaman doğrudan yapılmaz. Bazen tanrısal varlıklar aracılığı ile Tanrıya ulaştırılır. Çünkü bütün ruhlar Tanrının bir tezahürüdür ve Nuerlere göre Tanrının huzuruna her zaman çıkılmaz.

Bireylerin sosyal düzene katılması ve bir yetişkin olarak görev alması erginleme töreninden sonra mümkündür. Nuer halkı on ile yirmi yaş arasında bulunan genç ve ergin bireyler için erginleme töreni düzenler. Her bir erginleme töreninde bir yaş seti oluşturulur ve bu gruptaki bireyler kan kardeşi kabul edilir. Her yaş setinin özel bir ismi vardır. Erginleme töreni gençlerin alınlarına uzun kesikler atılması ve ardından bir dizi ritüelin yapılması ile gerçekleşir. Tören zamanı tüm toplum için çok hassas bir süreçtir. Törenin başlamasından bitimine kadar gençler maddi ve manevi her yönden tehlike altındadırlar. Toplum bu süreçte tedirgin ama aynı zamanda neşelidir.

Yaş setine dahil olan kişi kabilenin etkin bir bireyi olur. O artık sığır sahibi olabilir, evlenebilir ve savaşımlara katılabilir. Törenin gerçekleştirilmesinde de oldukça önemli bir figür olan sığırlar, bireylerin kurban olarak vermesi için babasından, akrabalarından veya çevre halkından borç alınır. Bu borcun verilmesi bir şeref meselesidir. Bundan dolayı kimse sığır vermekten çekinemez.

Nuer halkı ölüme saygı duyar ve ölen kişi için tören düzenler. Ölüm onlar için özünde iyi ve olumludur. Törenlerin amacı ise ölen kişinin ruhunun yeryüzü halkını özellikle yakınlarını rahat bırakıp diğer ruhlara katılması ve orada kalması içindir. Tören boyunca ölen kişinin ruhuna, gittiği yeri sevmesi ve yakınlarına musallat olmaması için uzun söylevler yapılır. Ölüm gerçekleştiğinde toplumda belirli kişiler ölüyü gömmek ve ölüden geri kalanları temizlemekle görevlidirler. Bu kişiler ölüye dokundukları için giymiş oldukları elbise ve takılardan arınmadan topluma karışamazlar. Ölüm bulaşıcı olabilir ve bu nedenle çok titiz davranılır. Yas giysileri tören ustalarınca yakılır ve atılır. Tören boyunca çok sayıda arındırıcı ritüeller gerçekleştirilir. Yine her törende olduğu gibi kurban ön plandadır. Ölümün gerçekleşme şekline göre törenler değişebilmektedir. Özellikle yıldırım çarpması sonucu ölenler kolvik olarak adlandırılır ve bunların ruhu doğrudan Tanrıya gittiği düşünülür. Yıldırım, şimşek gibi gökyüzü olaylarının Tanrının bir tezahürü olmasından dolayı ölen kişiler Tanrının eli ile ölmüş olur ve bu nedenle ruhları da daha özel kabul edilir.

Nuer geleneğinde ele geçirme, yani yukarı ruhlardan birinin bir insanın içine girmesi inancı vardır. Ele geçirme genellikle hava ruhları tarafından yapılır. Bir ruh bir insanı ele geçridiyse o kişi peygamber olabilir ve o kişi artık ruhun emrindedir. Ruh, kişiye adını söyleyerek kendini ifşa eder ve üstünlüğünü sağlar. Bu kişi bazı süreçlerden geçerek toplum içerisinde de peygamber olarak kabul görür. Şiddetli ve ani bir hastalık, belirli bir ruha bağlı olarak teşhis edilebilir ve hasta iyileştikten sonra, kendisini ele geçiren ruhu kişisel ruh olarak kabul edebilir. Bununla beraber daha sonra bu kişinin soyundan gelenler de aynı ruh tarafından ele geçirilmemek için ona saygı göstermeye devam eder. Bir ruhun kişiye musallat olması kişinin işlediği bir kusurdan da kaynaklı olabilir. Bu nedenle ele geçirilmenin nedeninin anlaşılması için kişi şifacı tarafından sorguya alınır. Şifacının konuştuğu kişi bireyin kendisi değil ruhtur. Souç olarak ruh ile bir anlaşmaya varılır ve kişiyi rahat bırakması için ruhun istedikleri yapılır.

Kan davası Nuerler için dini ve sosyal uygulamalarla çözülmesi gereken toplumsal bir meseledir. Kan davasının çözümünde leopar postlu şef görev yapar. Şef iki tarafın diyet üzerine uzlaşmasını sağlamakla görevlidir. Burada leopar postlu

şefin otoritesi siyasi veya dini olmamakla birlikte genellikle kendisine karşı çıkılmaz. Kan bedeli olarak ödenecek olan sığır sayısı üzerine anlaşma yapılır. Kan davasının çözümünde yine kurban, dua ve uzun söylevler yer alır. Kwoth'a seslenerek yardımı istenir.



KAYNAKLAR

ADEGOMA, Afe, “Cosmology”, **Encyclopedia of African Religion**, Ed.: Molefi Kete Asante, Ama Mazama, California: SAGE Publications Ltd., 2009, ss. 178-180.

ASANTE, Molefi Kete, “Spear Masters”, **Encyclopedia of African Religion**, Ed.: Molefi Kete Asante, Ama Mazama, California: SAGE Publications Ltd., 2009. ss. 630-631.

ASANTE, Molefi Kete, “Temples, Concept in Ancient Times”, **Encyclopedia of African Religion**, Ed.: Molefi Kete Asante & Ama Mazama, SAGE Publications Ltd., California, 2009, ss. 654-658.

BANKOLE, Katherine Olukemi, “Creation”, **Encyclopedia of African Religion**, Ed.: Molefi Kete Asante, Ama Mazama, California: SAGE Publications Ltd., 2009. ss. 184-186.

BARNARD, Alan - Spencer, Jonathan. **The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology**. Routledge, 2009.

BEIDELMAN, T. O. “Nuer priests and prophets”. **The translation of culture: Essays to EE Evans-Pritchard** 117 (1971): 375.

BEIDELMAN, T. O. “The Nuer Concept of ‘Thek’ and the Meaning of Sin: Explanation, Translation, and Social Structure”. **History of Religions** 21/2 (1981): 126-155.

- BEIDELMAN, Thomas O. "The ox and Nuer sacrifice: some Freudian hypotheses about Nuer symbolism". *Man* 1/4 (1966): 453-467.
- BURTON, John W. "Answers and Questions: Evans-Pritchard on Nuer Religion". **Journal of Religion in Africa** 14/3 (1983): 167-186.
- BURTON, John W. "Living with the Dead: Aspects of the Afterlife in Nuer and Dinka Cosmology". **The Cambridge Journal of Anthropology**. 1976. 38-60.
- BURTON, John W. "Some Nuer notions of purity and danger. Dedicated to the memory of EE Evans-Pritchard (1902-1973)". **Anthropos**. H. 3./4 (1974): 517-536.
- C G Seligman - Brenda Z Seligman. **Pagan tribes of the Nilotic Sudan**, London,: G. Routledge & Sons, 1932.
- DENG, Francis Mading. **The Dinka of the Sudan**. Waveland Press, 1984.
- DUANY, Wal. "The Nuer concept of covenant and covenantal way of life". **Publius: The Journal of Federalism** 22/4 (1992): 67-89.
- ENGELKE, Matthew. "The Problem of Belief: Evans-Pritchard and Victor Turner on 'The Inner Life'". **Anthropology Today** 18/6 (2002): 3-8.
- EVANS-PRITCHARD, E. E. **Nuer Religion**. Oxford : Clarendon Press, 1956.
- EVANS-PRITCHARD, E. E. "A Note on Nuer Prayers". **Man** 52 (1952): 99-102.
- EVANS-PRITCHARD, E. E. "Burial and mortuary rites of the Nuer". **African Affairs** 48/190 (1949): 56-63.

EVANS-PRITCHARD, E. E. "Nuer Curses and Ghostly Vengeance". **Africa** 19/4 (1949): 288-292.

EVANS-PRITCHARD, E. E. "Nuer Spear Symbolism". **Anthropological Quarterly** 26/1 (1953): 1-19

EVANS-PRITCHARD, E. E. "Some Features of Nuer Religion". **The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland** 81/1/2 (1951): 1-13.

EVANS-PRITCHARD, E. E. "The Meaning of Sacrifice among the Nuer". **The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland** 84/1/2 (1954): 21-33.

EVANS-PRITCHARD, E. E. "The Nuer Conception of Spirit in its Relation to the Social Order". **American Anthropologist** 55/2 (06 1953): 201-214.

EVANS-PRITCHARD, E. E. "The Nuer Family". **Sudan Notes and Records** 31/1 (1950): 21-42.

EVANS-PRITCHARD, E. E. "The Nuer: Tribe and Clan". **Sudan Notes and Records** 16/1 (1933): 1-53.

EVANS-PRITCHARD, E. E. "The sacrificial role of cattle among the Nuer". **Africa** 23/3 (1953): 181-198.

EVANS-PRITCHARD, E. E. "Two Nuer Ritual Concepts". **Man**, 49 (1949): 74-76.

EVENS, Terence M. S. "Leopard Skins and Paper Tigers: 'Choice' and 'Social Structure' in the Nuer". **Man**. 1978. 100-115.

- EVENS, Terence M. S. "the paradox of Nuer feud and the leopard-skin chief: a 'creative' solution to the prisoner's dilemma". **American Ethnologist** 12/1 (1985): 84-102.
- EZENWEKE, Elizabeth Onyedinma. "The cult of ancestors: a focal point for prayers in African traditional communities". **Journal of Religion and Human Relations** 1/1 (2008).
- FALGE, Christiane. "Countering Rupture: Young Nuer in New Religious Movements". **Sociologus** 58/2 (2008): 169-195.
- FANANI, Bakhruddin. "New Approach to Religion: An Outlook to Edward E. Evan Pritchard's Theory of Religion". **el Harakah: Jurnal Budaya Islam** 8/1 (2006): 123-128.
- GLICKMAN, Maurice. "The Nuer and the Dinka: A Further Note". **Man** 7/4 (1972): 586-594.
- GOODY, Jack. **Myth, Ritual and the Rral**. Cambridge University Press, 2010.
- GOURLAY, Kenneth A. "The ox and identification". **Man** 7/2 (1972): 244-254.
- GREEN, Ronald M. "Religion and morality in the African traditional setting". **Journal of religion in Africa** 14/1 (1983): 1-23.
- GREUEL, Peter J. "The Leopard-Skin Chief: An Examination of Political Power Among the Nuer 1". **American Anthropologist** 73/5 (1971): 1115-1120.
- HAIGHT, Bruce. "A note on the leopard-skin chief". **American Anthropologist** 74/5 (1972): 1313-1318.

HEINE, Bernd - Nurse, Derek. **African languages: An introduction**. Cambridge University Press, 2000.

HOWELL, P. P. "Some Observations on 'Earthly Spirits' Among the Nuer". **Man** 53 (1953): 85-88.

HUFFMAN, Ray. **Nuer-English Dictionary**. 1. Berlin: D. Reimer, 1929.

HUNWICK, John O. Religion and National Integration in Africa: Islam, Christianity, and Politics in the Sudan and Nigeria. **Evanston**, Ill: Northwestern University Press, 1992.

HUTCHINSON, Sharon. "Changing concepts of incest among the Nuer". **American Ethnologist** 12/4 (1985): 625-641.

JACKSON, H. C. "The Nuer of the Upper Nile Province". **Sudan Notes and Records** 6/2 (1923): 123-189.

JEDREJ, M. C. "JOHNSON, Douglas H., Nuer Prophets: A History of Prophecy from the Upper Nile in the Nineteenth and Twentieth Centuries, Oxford, Clarendon Press, 1994, xx, 407 pp., 0 19 827907 8". **Journal of Religion in Africa** 26/1 (1996): 85-87.

JOHNSON, Douglas H. "Fixed shrines and spiritual centres in the Upper Nile". **AZANIA: Journal of the British Institute in Eastern Africa** 25/1 (1990): 41-56.

JOHNSON, Douglas H. "Nuer Prophets: a history of prophecy from the Upper Nile in the nineteenth and twentieth centuries". 1994.

- JOHNSON, Douglas H. "Percy Coriat on the Nuer". **Journal of the Anthropological Society of Oxford** 12/3 (1981): 199-206.
- JOHNSON, Douglas H. "The death of Gordon: a Victorian myth". **The Journal of Imperial and Commonwealth History**. 10/3 (1982): 285-310.
- KANE, Ross. "Ritual formation of peaceful publics: sacrifice and syncretism in South Sudan (1991-2005)". **Journal of Religion in Africa**. 44/3-4 (2014): 386-410.
- KELLY, Raymond Case. *The Nuer Conquest: The Structure and Development of an Expansionist System*. **University of Michigan Press**, 1985.
- LYNCH, Patricia Ann, Jeremy ROBERTS, (Ed.), **African Mythology A to Z**, Second Edition, Chelsea House publishers, New York, 2010.
- MALINOWSKI, Bronislaw. **Magic, Science and Religion, and Other Essays**. Garden City, N.Y., Doubleday, 1954.
- MBITI, J. S., **African Religions and Philosophy**. London-Ibadan-Nairobi-Lusaka: Heinemann Educational Books Ltd, 1969.
- MBITI, J. S., **Concept Of God in Africa**, Prager Publishers, New York, 1970.
- MBITI, John S. **Introduction to African Religion**. Waveland Press, 2015.
- MCCORRISTON, Joy- Harrower, Michael- Martin, Louise- Oches, Eric. "Cattle cults of the Arabian Neolithic and early territorial societies". **American Anthropologist** 114/1 (2012): 45-63.

NANA, Aniekan Etim. **“Ritual Sacrifice: An Essential Element Of Ibibio Traditional Religion And Culture”** VOL. 3/1 (2018): 120-129.

OKOTH, Assa - Ndaloh, Agumba. Peak Revision KCPE Social Studies. **East African Publishers**, 2006.

REID, Tatiana. **The phonology and morphology of the Nuer verb**. PhD Thesis, University of Surrey, 2020.

ROY, A. Ritual and Religion in the Making of Humanity. **Cambridge University Press**, 1999.

SEDE, Wondwosen Michago. The Nuer pastoralists: between large scale agriculture and villagization: a case study of the Lare District in the Gambella Region of Ethiopia. **Nordiska Afrikainstitutet**, 2017.

SEGAL, Alan. **Life After Death: A History of the Afterlife in Western Religion**. Image, 2010.

SELIGMAN, C. G. “The Religion of the Pagan Tribes of the White Nile”, **Africa: Journal of the International African Institute**, Vol. 4, No. 1, 1931, ss. 1-21

SELIGMAN, C. G. “The Religion of the Pagan Tribes of the White Nile”. **Africa: Journal of the International African Institute** 4/1 (1931): 1-21.
<https://doi.org/10.2307/1155735>.

SVOBODA, Terese. “Oral Poetry And Nuer Children”. **The Lion and the Unicorn** 4/2 (1980): 10-29.

UKPONG, Justin S. "The problem of God and sacrifice in African traditional religion".

Journal of Religion in Africa 14/3 (1983): 187-203.

WILLIS, C. A., "The Cult of Deng", **Sudan Notes and Records**, Vol. 11, 1928, ss. 195-20

